

KOSKETUKSEN MERKITYS

Jukka Koponen

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma

Syksy 2009

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

ESIPUHE

Pro gradu –tutkielmani valmistui pitkällisen prosessin päätteeksi syksyllä 2009. Kiitän kaikkia tutkimukseen osallistuneita – erityisesti miehiä, joita oli haastavaa saada mukaan.

Vuosien aikana olen saanut oppia paljon kosketuksesta ja elämästä myös varsinaisen tutkimusprosessin ulkopuolelta. Haluan kiittää kaikkia näihin hedelmällisiin keskusteluihin osallistuneita.

Kiitokset ohjaajalleni dosentti Tuula Asunnalle kärsivällisestä opastuksesta ja professori Eira Korpiselle toisena tarkastajana toimimisesta.

Kiitos myös kaikille muille, jotka olette tavalla tai toisella olleet auttamassa minua työni loppuunsaattamisessa.

Jyväskylässä 13. tammikuuta 2010

Jukka Koponen

TIIVISTELMÄ

Koponen, J. 2009. Kosketuksen merkitys. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.

Tutkielmassa tarkastellaan fyysisen kosketuksen merkitystä ihmiselle kirjallisuuden, aiempien tutkimusten ja suomalaisille nuorille ja aikuisille teetetyt kyselylomaketutkimuksen pohjalta. Keskeisiä kysymyksiä ovat kosketuksen tarpeellisuus ihmiselle, millaista tarpeellinen kosketus on ja mitkä tekijät estävät ihmisiä koskettamasta toisiaan enemmän. Aihetta käsitellään laajasti ja kirjallisuus on tutkimuksen ohella merkittävässä osassa. Myös koululuokassa tapahtuvaa kosketusta tarkastellaan. Kirjallisuus- ja tutkimuskatsauksessa paneudutaan muun muassa myönteisen kosketuksen perustekijöihin, kulttuuri- ja sukupuolieroihin ja kosketuksen merkitykseen ihmisen elämänkaareissa. Lisäksi viitataan kosketukseen liittyvien eläinkokeiden tuloksiin. Tutkimusosiossa esitellään 36 suomalaiselle teetettyä kvalitatiivinen tutkimus kosketuksen merkityksestä. Tutkimus toteutettiin käyttäen kyselylomakkeita, joissa oli avoimia kysymyksiä lapsuuden, nuoruuden ja nykyhetken kosketukseen liittyen. Tutkittavat saivat myös pohtia, millainen merkitys kosketuksella on ollut heille tai on heidän mielestään ihmisille yleisesti. Lisäksi tiedusteltiin heidän mielipiteitään kosketusta estävistä tekijöistä sekä luokanopettajaopiskelijoiden tai opettajien ajatuksia koulussa tapahtuvasta kosketuksesta. Keskeisinä tuloksina sekä kirjallisuudesta että tutkimuksista nousivat kosketuksen olennainen asema terveen kasvun ja kehityksen osana sekä kosketuspuutteen monet negatiiviset vaikutukset niin lapsilla kuin aikuisilla. Erityisen merkityksellistä kosketus näyttäisi olevan silloin, kun siinä on mukana välittämistä ja myönteisiä tunteita, mutta vaikutuksia on todettu sellaisenaan myös fysiologisella tasolla. Kosketusta estävinä tekijöinä nousivat esille lähinnä seksuaalisuuteen liittyvät ja kulttuurilliset esteet. Suomalaiset suhtautuivat kosketukseen vaihtelevasti, mutta lähes kaikki pitivät sitä kuitenkin merkityksellisenä. Koulussa suurin osa opettajista piti oppilaiden koskettamista tarpeellisena, joskin koki siinä olevan myös haasteita.

Avainsanat: kosketus, kasvatus, välittäminen, kulttuuri, koulu.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	KOSKETUKSEN MÄÄRITTELYÄ	9
2.1	Yleistä	9
2.1.1	Myönteinen ja kielteinen kosketus.....	11
2.1.2	Kosketuksen tunnesidonnaisuus	13
2.1.3	Kulttuuri- ja sukupuolierot	15
2.2	Kosketuksen fysiologia ja anatomia	22
2.2.1	Kosketuksen vaikutukset kehossa.....	22
2.2.2	Erilaisia kosketustapoja ja luokitteluja.....	24
3	ONKO KOSKETUS TARPEELLISTA?	27
3.1	Kosketuksen merkitys lapsuudessa.....	27
3.1.1	Kosketus keskosten ja pienten lasten hoidossa.....	28
3.1.2	Lasten hierontaterapiat	29
3.1.3	Eläinkokeiden löydöt ja sovellukset ihmislapsiin.....	31
3.1.4	Theraplay – kosketukseen pohjautuva vanhempi-lapsi -terapia.....	33
3.1.5	Morriksen teoria kohdun ja varhaislapsuuden merkityksestä.....	33
3.1.6	Kosketus kouluikäisillä	35
3.2	Kosketus nuorena ja aikuisena	38
3.2.1	Nuorten ja aikuisten kosketuksen tutkimusta	38
3.2.2	Kosketus ammatissa ja työpaikalla	39
3.2.3	Kosketus hoito- ja hoivatyössä	41
3.2.4	Nuorten ja aikuisten hierontaterapiat	43
3.3	Kosketuspuutteen vaikutukset.....	46
4	KOSKETUKSEN ESTEET JA KORVIKKEET	50
4.1	Seksuaaliset rajoitukset	51
4.1.1	Sukupuolten välinen jännite	52
4.1.2	Homofobia.....	53
4.1.3	Hyväksikäytön pelko.....	57
4.2	Muita rajoittavia tekijöitä.....	60
4.3	Korvikkeista apua kosketusnälkään?	62

4.3.1	Lemmikit kosketuskohteina.....	62
4.3.2	”Esinehellyys”	64
4.3.3	Itsekoskettelu	64
5	TUTKIMUS JA SEN METODOLOGINEN VIITEKEHYS	66
5.1	Tutkimustehtävän valinta	66
5.2	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat	67
5.3	Metodologinen viitekehys	68
5.4	Tutkimusasetelma ja tutkimustilanne	68
6	TULOKSET	71
6.1	Lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksia ja niihin liittyviä muistoja	71
6.1.1	Positiivisia tai positiivissävytteisiä kokemuksia lapsuudesta	71
6.1.2	Negatiivisia ja fyysiseen kuritukseen liittyviä kokemuksia	73
6.1.3	Kosketus lapsena hyvin vähäistä tai ei lainkaan muistikuvaa	74
6.1.4	Kosketuskokemuksia nuoruudesta.....	74
6.1.5	Yhteenvedo lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksista.....	76
6.2	Oliko kosketusta lapsuudessa ja nuoruudessa riittävästi?.....	77
6.2.1	”Olisin kaivannut enemmän”	77
6.2.2	”En kaivannut kosketusta tai ajattele sen olleen niin tärkeää”	78
6.2.3	Koonti: Miksi jotkut kaipaavat ja toiset eivät?	79
6.3	Tutkittavien nykyhetken kosketuskulttuuri.....	80
6.3.1	Kosketusta yleisesti melko paljon tai paljon ja monien kanssa	81
6.3.2	Kosketusta ainoastaan tai enimmäkseen elämänkumppanin kanssa.....	82
6.3.3	Kosketus varauksellista tai sitä on vain kaikkein läheisinten kanssa	82
6.3.4	Yhteenvedo nykyhetken kosketuskäyttäytymisestä.....	83
6.4	Kosketuksen merkitys	84
6.4.1	Kosketus merkityksellistä ja erittäin tärkeää	84
6.4.2	Kosketus jokseenkin merkittävää tai tärkeää ainakin läheisten taholta	86
6.4.3	Kosketuksen merkitys: vastausten tarkastelua.....	87
6.4.4	Lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemusten vaikutus nykypäivään	88
6.5	Kosketuksen esteet.....	91
6.5.1	Seksuaaliset ja muut jännitteet saman tai vastakkaisen sukupuolen kanssa.....	91
6.5.2	Kosketus vaikeaa menneisyyden kokemusten vuoksi.....	93

6.5.3	Yleinen ”hienovaraisuus”, varauksellisuus, ihmisten oman tilan kunnioittaminen tai muut syyt.....	94
6.5.4	Yhteenveto kosketuksen esteistä.....	96
6.6	Kosketuspelot koululuokassa	97
6.6.1	”En juurikaan pelkää koskettaa oppilaita koululuokassa”.....	97
6.6.2	”Suhtaudun kosketukseen koulussa varauksellisesti tai en kosketa oppilaita lainkaan”	99
6.6.3	Koonti: koululuokassa tapahtuvan kosketuksen ongelmallisuus.....	100
6.7	Tulosten kokonaistarkastelua	100
6.8	Tutkimuksen onnistuminen ja luotettavuus.....	103
7	POHDINTA	105
8	LOPPUSANAT	109
	LIITE: KYSELYLOMAKE.....	115

1 JOHDANTO

Kukapa olisi uskonut, että päädyn tekemään pro gradu -tutkielmani fyysisen kosketuksen merkityksestä? Olen saanut tekoprosessini aikana paljon hämmästyneitä mutta innostuneita kommentteja. Tuntuu, että aihe on tervetullut ja ajankohtainen, varsinkin kun kosketusta on Suomessa tutkittu hyvin vähän, eikä yhteiskunnallista keskustelua aiheesta ole juurikaan käyty.

Päädyn aiheeseen jo opiskeluaikojeni alkuaikoina syntyneen kiinnostuksen pohjalta. Proseminarityöni tein tosin perfektionismista, joka oli myös mielenkiintoinen aihe. Mutta miksi juuri kosketus? Mikä saa nuoren miehen kiinnostumaan tällaisesta aiheesta? Luulenpa, että monet syyt tutkimusten aiheiden valintaan nousevat oman elämän kysymysten pohjalta. Kuten Field (2001, johdanto VI) toteaa jonkun joskus sanoneen: ”Research is me-search” (tutkimus on oman itsensä etsimistä) – itsellenikin on ollut monia kysymysmerkkejä kosketukseen ja yleisesti kasvatukseen, välittämiseen ja läheisyyden merkitykseen liittyen. Lisäksi minulla tuntuu olevan halu nostaa esiin asioita, jotka tuntuvat olevan jollakin tavalla tabu ihmisten huulilla ja yhteiskunnassa. Tämä on ollut sekä mielenkiintoista että haastavaa. Aiheiden ”eksoottisuus” on nimittäin maksanut minulle sen, että lähdekirjallisuuden metsästämisessä on ollut omat ongelmansa, eikä tekoprosessi ole ollut muutenkaan aina helppo.

Tässä tutkielmassani olen tutustunut kosketustutkimuksiin Suomessa ja maailmalla sekä teettänyt oman kyselylomaketutkimuksen kosketuksen merkityksestä suomalaisille, lähinnä yliopisto-opiskelijanuorille. Keskeisinä kysymyksinä on ollut selvittää sekä kirjallisuuden että tutkimuksen avulla, onko kosketus tarpeellista, ja jos on niin millainen kosketus sekä mitkä tekijät mahdollisesti estävät ihmisiä koskettamasta toisiaan enemmän.

Olen pyrkinyt työssäni monipuolisuuteen, minkä vuoksi se painottuu kirjallisuuteen ja aikaisempaan tutkimukseen. Myös kosketusta aiheena on käsitelty varsin laajasti – pois olen rajannut ainoastaan selkeästi negatiivisen kosketuksen, seksuaalisen kosketuksen ja luontaishoitoihin liittyvän kosketuksen, joiden käsittelemistä en pitänyt tässä nimenomaisessa työssä tarpeellisena. Koska päätarkoitukseni on ollut herättää pääasiassa keskustelua aiheesta, olen antanut paljon

tilaa esimerkiksi Desmond Morriksen tutkimuksille ja ajatuksille, joissa on huomattavan paljon tutkijan omaa tulkintaa ja pohdiskelua.

Kuten usein olen kuullut seminaaritöiden kohdalla käyvän, myös tämä työ paisui ja paisui tekoprosessin edetessä ja lopulta siitä tuli reilu satasivuinen teos. Siinä on paljon tekstiä enemmän käytännön työssä kuin kirjojen parissa viihtyvälle miehelle, mutta toivottavasti lopputuloksesta on hyötyä kaikille aiheesta kiinnostuneille.

2 KOSKETUKSEN MÄÄRITTELYÄ

2.1 Yleistä

Monet tutkijat uskovat, että kosketus on voimakkain sanattoman viestinnän muoto (Lee & Guerrero 2001, 197). On kuvaavaa, että kosketus -sanaa käytetään yleisesti puhuttaessa voimakkaista kokemuksista, vaikka kyse ei olisikaan varsinaisesta fyysisestä kosketuksesta (esim. Mazzarella 2006, 28). Voimme sanoa, että ”hautajaiset olivat koskettavat” tai ”hänen reaktionsa satutti minua”. Morriksen (1988) mukaan tämä johtuu siitä, että varhaislapsuudessa, ennen kuin osasimme vielä puhua tai kirjoittaa, fyysinen kosketus oli tärkein kontaktimuotomme. Kosketus äitiin oli elintärkeää, puhumattakaan kohdusta, jossa kosketusaistimukset olivat vielä kokonaisvaltaisempia. Ihmiselämän varhaisten kokemusten perusteella ovat selitettävissä monet myöhemmän elämän ilmiöt, jotka tavalla tai toisella liittyvät kosketukseen. (Emt., 13–14.)

Morris uskoo monien havaintotutkimustensa pohjalta, että ihmisellä on luontainen hellyyden tarve, jota hän pyrkii parhaansa mukaan tyydyttämään kulttuurin luomien sääntöjen ja rajojen puitteissa. Tämä tarve ei katoa iän myötä, vaan saa uusia ja usein peitellympiä muotoja. Jos lapsuudessa äidin läheisyyttä saattoivat ”paikata” tutit, lelut ja nallet, voi aikuinen hakea läheisyyden tunnetta vaikkapa parturista, hierojalta tai jopa tupakasta. Erityisiä ongelmia aiheuttavat Morriksen mukaan pelot seksuaalisuuden esiintulemisesta erilaisissa ihmissuhteissa. Aikuiset ja vanhemmat saattavat pelätä leimautuvansa pedofiileiksi, jos ovat liian läheisiä lasten kanssa, samaa sukupuolta olevat karttavat käyttäytymistä, joka saattaisi viitata homoseksuaalisuuteen ja eri sukupuolta olevat ovat luonnollisesti aina varuillaan mahdollisesti seksuaalisiksi tulkittavien viestien kanssa. Lisäksi läheisyyden tarve saattaa monista tuntua lapselliselta – tämä ilmenee jo usein hyvin varhain kun moni nuoruusiän kynnyksellä oleva lapsi saattaa kieltäytyä kosketuskontaktista vanhempiansa kanssa, vaikka se aiemmin olisi tuntunut luonnolliselta. (Morris 1988; 28, 31, 97, 99, 138, 223.) Kun kosketus vielä mahdollisesti opettajaan ja kavereihinkin vähenee, syntyy lapsella tai

nuorella tässä vaiheessa kaipaus vastakkaisen sukupuolen koskettamiseen (Selin 2003, 25).

Tiffany Field Floridan kosketustutkimusinstituutista (Touch Research Institute) on tutkinut paljon kosketuksen merkitystä ihmiselle. Hänen mukaansa voi olla mahdollista, että ihmiset tarvitsevat päivittäisen ”kosketusannoksen” voidakseen hyvin. Laitoksella on tutkittu mm. keskosten hoitoa vauvahieronnalla. Alun perin pelkästä oivalluksesta, että keskokset näyttivät tarvitsevan tutin samanaikaisesti kun heitä ruokittiin ns. putkiruokinnalla, syntyi ajatus kokeilla keskosille myös muuhun kehoon kohdistuvaa kosketusstimulointia. Tulokset olivat hämmästyttäviä: kosketushierontaa saaneet vauvat saavuttivat painoa 47 % enemmän kuin ne, joita ei hierottu. Sitten hierontahoitoa sovellettiin myös muihin ikäluokkiin hyvin tuloksin. Fieldin mielestä kosketuksen terapeuttinen merkitys ihmiselle on tullut tutkimusten kautta ilmeisen selväksi ja hän on huolestunut kosketuksen vähäisestä määrästä amerikkalaisessa yhteiskunnassa. (Field 2001, johdanto VI–X.)

Kosketukseen on saatu paljon tutkimustietoa myös eläinkokeista. Duken yliopistossa Yhdysvalloissa suoritettiin rottakokeita, joissa huomattiin, että jos rottaemon ei annettu nuolla poikasiaan, poikaset kuolivat (Field 2001, johdanto VIII). Vastaavasti paljon kosketusta saaneiden rotanpoikasten (ja myös reesusmakakinpoikasten) on todettu tutkimuksissa kehittyvän sosiaalisimmiksi ja älykkäämmiksi, kuin vähän kosketettujen (Mäkelä 2005, 1543) Ackerman (1991, 147) kertoo kokeesta, jossa Ohion yliopistossa syötettiin kaneille paljon kolesterolia sisältävää ravintoa ja osaa ryhmästä hyväiltiin säännöllisesti. Hyväilyä saaneilla kaneilla todettiin 50 prosenttia vähemmän verisuonten kalkkeutumista kuin verrokkiryhmällä.

Nämä ja monet muut esimerkit, joihin myöhemmin palaan, kertovat kosketuksen moninaisista vaikutuksista ja herättävät kysymyksen, voiko fyysisellä kosketuksella enemmänkin merkitystä kuin mitä olemme tottuneet ajattelemaan. Ennen tarkempaa paneutumista aiheeseen on kuitenkin tarpeen määritellä kosketusta yleisesti ja selvittää lyhyesti sen fyysisiä ja anatomisia lähtökohtia.

2.1.1 Myönteinen ja kielteinen kosketus

Kun puhumme kosketuksen vaikutuksista, on selvää, että suinkaan kaikkea kosketusta ei tulkita vastaanottajan puolelta myönteiseksi ja tervetulleeksi. Esimerkiksi väkivaltainen lyöminen, töniminen tai seksuaalinen hyväksikäyttö ovat luonteeltaan kielteistä, negatiivista kosketusta. Vaikeampaa sen sijaan on määritellä, milloin ja miksi hyväksi tarkoitettu kosketus tulkitaan kielteiseksi ja pahaksi. Kosketuksessa usein itse toimintaa tärkeämpää onkin sen tapa, ajoitus ja paikka sekä kosketuksen tarjoajan luontevuus (Knapp & Hall 2002, 273). Esimerkiksi tönäisy saatetaan tulkita tilanteesta riippuen ystävälliseksi leikiksi tai riidan haastamiseksi. (Selin 2003, 25–26.)

Enäkoski ja Routasalo (1998) toteavat, että kosketuksen kokeminen on yksilöllistä ja siihen vaikuttavat persoonallisuustekijät, aikaisemmat kokemukset kosketuksesta, ympäristön asenteet ja kulttuuri sekä tilanteen erityispiirteet. Hyvää koskettamista ja luontevaa kosketettavana olemista voi heidän mukaansa kuitenkin opetella. Koskettajan on tärkeää – paitsi että ymmärtää omat taustansa erona muihin – tarkkailla kosketettavana olevan reaktioita, jolloin kosketustapahtumasta voi tulla luonnollinen ja miellyttävä. (Emt., 36.)

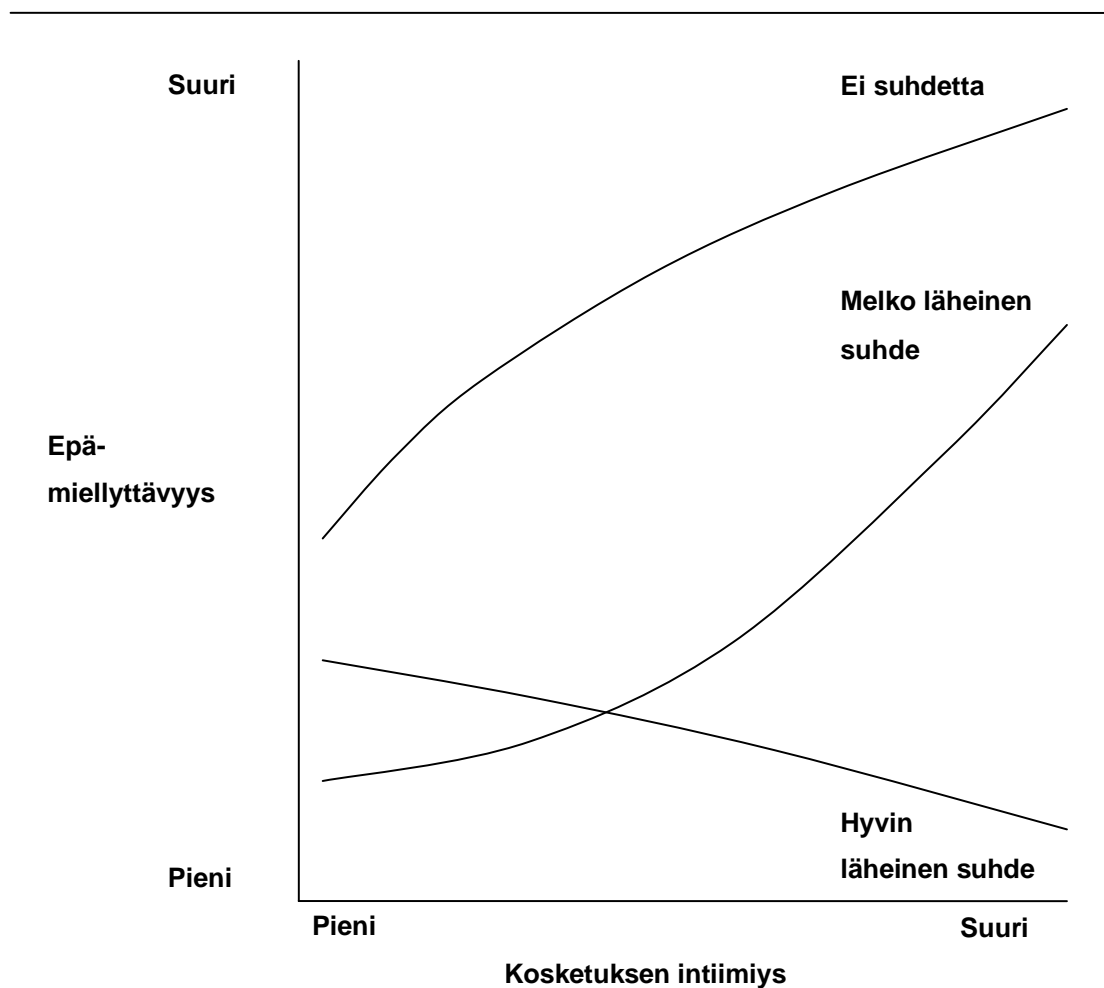
On olemassa joitakin tutkimuksia siitä, milloin ja missä tilanteissa ihmiset pitävät kosketusta luontevana. Esimerkiksi Henleyn (1977) mukaan ihmiset koskettavat toisiaan mieluummin

1. jakaessaan tietoja tai neuvoja kuin kysyessään niitä
2. antaessaan käskyjä kuin reagoidessaan niihin
3. pyytäessään palvelusta kuin suostuessaan palvelukseen
4. yrittäessään vaikuttaa mielipiteisiin kuin ollessaan itse vaikutettavana
5. osallistuessaan syvälliseen kuin arkipäiväiseen keskusteluun
6. ollessaan juhlissa kuin töissä
7. ilmaistessaan innostuneisuuttaan kuin olemalla kuuntelija tilanteessa
8. vastaanottaessaan huolestuneita viestejä kuin kertoessaan itse niistä.

(Henley (1977, 105.)

Heslin ja Alper (1983) puolestaan tutkivat, miten kosketus koetaan eri tavalla, jos koskettajana on läheinen tai tuntematon ihminen. Tulokset osoittavat, että mitä

intiimimpää kosketus on, sitä epämiellyttävämpänä se koetaan, jos koskettajan ja kosketettavan välillä on löyhä suhde tai ei suhdetta ollenkaan. Vastaavasti hyvin läheisissä suhteissa intiimiyden lisääntyminen koetaan positiivisena. Heslinin ja Alperin tutkimustuloksia on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuvio 1. Reagoiminen kosketukseen suhteutettuna koskettajan ja kosketettavan suhteen läheisyyteen sekä kosketuksen intiimiyteen. (Heslin & Alper 1983, 53).

Eräässä Ruotsissa toteutetussa tutkimuksessa havaittiin, että kosketuksen nopeudella oli yhteys sen positiivisiin vaikutuksiin. Liian nopea tai hidas silittäminen kädellä eivät aktivoineet mielihyvää tuottavia hermoratoja, mutta sopiva, noin 3 senttiä sekunnissa etenevä liike tuotti hyvän tuloksen. Se on sama nopeus, jolla vanhempi lohduttaa lastaan ja rakastavaiset osoittavat toisilleen kiintymystään. (YLE Uutiset 14.4.2009.)

Jotkut ihmiset ovat varhaisesta vaiheesta alkaen tottuneet välttämään kosketusta, ja heille kosketus voi olla tilanteesta, nopeudesta tai koskettajan läheisyydestä riippumatta epämiellyttävää. Esimerkiksi Mazzarella (2006) kirjoittaa omasta isästään:

Yhdessä seminaarissa, jossa käsiteltiin omaisten roolia kuolevien hoidossa, kuulin itse erään iäkkään sairaanhoitajan arvovaltaisesti julistavan: ”Tiedän tasan tarkkaan, kuinka omaisia lohdutetaan. Heitä halataan.”

Ei, ajattelin heti, kaikki eivät halua halata. Ajattelin isääni. Kaksi kertaa elämässäni hän kiersi kätensä olkapäilleni: kun olin yhdentoista ja minun piti ensimmäistä kertaa matkustaa yksin lentokoneella englantilaiseen sisäoppilaitokseeni, ja kun puolta vanhempana seisoin kirkossa morsiamena ja hänen piti juuri lähteä taluttamaan minua alttarille. Kummallakin kerralla huolestuin, toisin sanoen aloin aavistaa, että olin tekemässä jotain, mitä joutuisin vielä katumaan. Kun istuin isän vuoteen vieressä hänen elämänsä viimeisenä iltapäivänä, sairaanhoitaja tuli luokseni ja ehdotti että pitäisin isää kädestä. Ajatus sai minut vaivaantumaan – isä ja minä emme olleet koskaan pitäneet toisiamme kädestä –, mutta tein hyvää tarkoittavan sairaanhoitajan mieliksi. Melkein heti isä veti kätensä pois.

Tästä kokemuksesta olen kirjoittanut monta kertaa, se on luonnollisesti piirtynyt muistiini. Aluksi isän pidättyvyys satutti, mutta tätä nykyä olen pikemminkin iloinen, että hän oli viimeiseen saakka oma itsensä. (Emt., 201 – 202.)

Myös tutkimuksessani kävi ilmi, että ihmiset suhtautuvat kosketukseen hyvin vaihtelevasti ja vaihtelua saattaa esiintyä jopa saman perheen ja samanlaisen kasvatuksen piirissä. Useilla vastaajista oli kuitenkin selkeitä syitä ja perusteluja omalle toiminnalleen kosketustilanteissa. Tutkimuksen tulokset on esitelty luvussa 6.

2.1.2 Kosketuksen tunnesidonnaisuus

Kosketuksen voima liittyy mitä luultavimmin sen sisältämään tunnelataukseen. Morris (1988, 98) sanoo, että fyysisen kosketuksen kyky välittää tunteita on hämmästyttävä, ja että ”ihmisen on mahdotonta olla runsas ja estoton läheisissä ruumiillisissa kontakteissa joutumatta tavalla tai toisella vahvasti sidotuksi tunteidensa kohteeseen”. Lisäksi Morris esittää, että ihmisten välinen fyysinen läheisyys on suoraan verrannollinen siihen, kuinka luottamuksellisen suhde heillä on (emt., 138). Enäkoski ja Routasalo (1998; 71, 146) mainitsevat, että ”koskettaminen lisää toisesta pitämisen tunnetta” ja että ”kun kosketamme, välillämme ei ole etäisyyttä”.

Eräs kosketukseen liittyvistä peruskysymyksistä on, onko kosketus jo itsessään fyysisenä kokemuksena jollakin tavalla toiseen positiivisesti vaikuttava tekijä (ks. luku 2.2.1: Kosketuksen vaikutukset kehossa) vai muuttuuko se siksi vasta tunteiden osoittamisen välineenä. Esimerkiksi Fieldin (2001, 1) kertomus romanialaisesta orpokotilapsesta, Janasta, saa pohtimaan kosketuksessa vaikuttavia tekijöitä. Field kertoo, että Jana painoi 7-vuotiaana vain puolet normaalista ja pystyi tuskin kävelemään langanlaihoilla jaloillaan. Orpokodissa oli liian vähän henkilökuntaa ja lapsia kosketettiin ainoastaan satunnaisissa hoitotilanteissa. Sittemmin paikalle lähetettiin hierontaterapeutteja, jotka antoivat lapsille säännöllistä kosketushoitoa muutaman kuukauden ajan. Hoidon seurauksena Jana ja muut hoidossa olleet alkoivat tervehtyä selvästi ja saivat vahvemmat jalat, joilla he pystyivät pian juoksemaan normaalisti. Vaikka tässä tapauksessa annettiin lapsille hieronnan ohella myös ravintoterapiaa, Fieldin muut esimerkit hierontahoidon vaikutuksista näyttäisivät vahvistavan sen, että nimenomaan kosketus on ollut merkittävin tekijä muutoksessa. Mutta olisiko tätä muutosta tapahtunut, elleivät hoidon antajat olisi välittäneet ”potilaistaan” heidän antaessaan kosketushoitoa? Ja onko kosketushoitoa ylipäätään mahdollista tai helppoa antaa välittämättä lainkaan hoidon vastaanottajasta?

Heslin ja Patterson (1982) ovat pohtineet sitä, lisääkö kosketus jo sinällään toisesta pitämisen tunnetta (vrt. Enäkoski & Routasalo 1998, 71) sekä sitä, vaikuttaako toisesta välittäminen haluun koskettaa tätä enemmän. Heidän mukaansa molemmista väitteistä on olemassa epäsuoraa näyttöä, mutta tilannekohtaisilla tekijöillä on myös merkitystä. Esimerkiksi myönteisten tunteiden syntymisen kosketustilanteessa he arvelevat olevan kiinni mm. kosketuksen lämmöstä ja siitä, miten vastaanottaja kosketuksen tulkitsee. (Emt., 36–38.)

Uvnäs-Mobergin mukaan kosketuksen yhteydessä elimistössä erittyvä oksitosiini (ks. luku 2.2.1) synnyttää – paitsi että sillä on jo itsessään lukuisia positiivisia vaikutuksia elimistössä – mielihyvän ja nautinnon kautta myös kiintymyksen tunnetta toisiaan koskettavien välille. (Uvnäs-Moberg 2007, 125.) Toinen tutkimus (ks. Heslin & Alper 1983, 64) paljasti, että kirjastonhoitajien vaivihkaiset käsikosketukset heidän palauttaessaan korttia asiakkaille saivat varsinkin naisasiakkaat pitämään kyseisestä kirjastosta ja kirjastonhoitajasta enemmän kuin ne, joita ei kosketettu. Lisäksi diaesitystä katselevan on todettu pitävän dioista enemmän, jos esittäjä nojaa katselijan

käteen tai olkapäähän vaihtaessaan kuvia. Mm. nämä esimerkit puhuvat sen puolesta, että kosketus jo itsessään lisää toisesta pitämisen tunnetta.

Positiivisten tuntemusten johtamisesta kosketukseen puolestaan puoltavat esimerkiksi tutkimukset, joiden mukaan toisistaan pitävät ihmiset myös koskettelevat toisiaan enemmän. Joskus koskettamista saattavat estää kuitenkin niissäkin tapauksissa monenlaiset pelot väärinymmärryksistä. (Heslin & Patterson 1982, 38; Heslin & Alper 1983, 64.)

Tutkimuksessani hyvin monet olivat myös sitä mieltä, että kosketus ilmaisee välittämistä, hyväksyntää ja liittyy olennaisena osana läheisiin ihmissuhteisiin. Vastaajilla oli mm. seuraavanlaisia kommentteja:

...kun välittää jostakusta, niin sitä haluaa välttämättä koskettaa, vaikka vain vähän hipaista.”(Nainen, 25 v.)

Kosketus kertoo paljon. Sillä voi ilmaista aivan eri tavalla välittämistä kuin puheella.” (Nainen, 24, yhteisöpedagogi)

Koskettaminen ja kosketetuksi tuleminen on tärkeä osa välittämistä. (Mies 21, kemian opiskelija)

Uskon että jokaisessa meissä on tarve tulla hyväksytyksi ja huomatuksi, jos tuo tarve ilmaistaan esim. kosketuksen kautta on se vaikutus varmasti suuri. Kosketuksen luonne, tapa ja paikka merkitsevät paljon, enkä irrottaisi sitä kontekstistaan. En tiedä voiko fyysinen kosketus sitten edes olla itseisarvo ja jo siten jollain fyysisellä tasolla tuottaa kokemuksia. (Mies 23, teol. yo/matkailun ohjelmopalvelujen tuottaja)

Luvussa 2.2.1 paneudutaan tarkemmin kosketuksen fysiologiseen puoleen ja sen vaikutuksiin.

2.1.3 Kulttuuri- ja sukupuolierot

Kulttuuri- ja sukupuolierot liittyvät olennaisesti kosketuskäyttäytymiseen. Varsinkin kulttuurierot on jo itsessään niin laaja aihe, että niitä voisi sellaisenaankin tutkia, mutta tässä tutkimuksessa siihen viitataan lähinnä vain muiden tutkimusten pohjalta.

Tutkittavan joukon koostuessa pelkästään suomalaisista on olennaista muistaa ja tiedostaa, että muissa kulttuureissa kosketuskäyttäytyminen saattaa olla hyvinkin erilaista.

Field (2001, 10) sanoo, että kosketus on yleismaailmallinen ilmiö, kulttuurista tai lajista riippumatta. Silti joissakin kulttuureissa kosketetaan enemmän kuin toisissa. Knappin ja Hallin (2002, 292) mukaan maailma on perinteisesti jaoteltu lähinnä Hallin (1990, teos alun perin vuodelta 1966) tarkkailututkimuksen pohjalta ns. kosketus- ja koskemattomuuskulttuureihin. Kosketuskulttuureina on pidetty Keski- ja Etelä-Amerikkaa, eteläistä Eurooppaa ja Lähi-itää ja koskemattomuuskulttuureina Aasiaa ja Pohjois-Eurooppaa. Jourardin tarkkailututkimus 60-luvulta kertoo, että puertoricolaisessa San Huanin kahvilassa parit koskettelivat toisiaan noin 180 kertaa tunnissa, kun vastaavat luvut olivat Pariisissa 110, Gainesvillessä Floridassa kaksi ja Lontoossa ei ainuttakaan kertaa (Jourard 1966, 221–222). Uudemmissa tutkimuksissa on kiinnitetty tarkemmin huomiota kulttuurien sisäisiin eroihin kosketuskäyttäytymisessä ja tarkemmin eritelty, millainen kosketus on kullekin kulttuurille ominaista. Valitettavasti Suomea ei ole tietääkseni tutkittu missään vertailevassa tutkimuksessa. Esimerkiksi Yhdysvallat näyttäisi sen sijaan olevan mukana lähes niissä kaikissa. Vertailu Yhdysvaltain ja muiden maiden välillä on sikäli tärkeää, että suurin osa kosketuksen tutkimuksesta näyttäisi keskittyvän juuri sinne, ja se voi näin ollen vääristää kuvaa ihmisen kosketuskäyttäytymisestä yleensä.

Perinteisesti Yhdysvallat on luokiteltu koskemattomuuskulttuuriksi, mutta nykyään Yhdysvalloissa kosketetaan luultavasti enemmän kuin koskaan aikaisemmin (Knapp & Hall 2002, 292). Barnlundin korkeakouluopiskelijoille vuonna 1975 suorittaman tutkimuksen perusteella esimerkiksi Japanissa kosketettiin käytännössä jokaisella osa-alueella lähes puolet siitä määrästä mitä Yhdysvalloissa (Barnlund 1975, 445). Willis ja Rawdon (1994) sekä McDaniel ja Andersen (1998) raportoivat niin ikään suhteellisen korkeista kosketuslukuista USA:ssa, jos oletetaan sen lukeutuvan koskemattomuusalueeksi. McDanielin ja Andersenin tutkimus kyseenalaisti myös Pohjois-Euroopan koskemattomuusleimaa (suomalaisia ei ollut mukana). Erityisen vähän tutkimuksen mukaan koskettelivat koillis-aasialaiset (Japani, Kiina ja Korea), joka olikin tutkimuksen mukaan ainut selkeästi koskemattomuuskulttuuriksi luokiteltava alue. Kyseessä oli julkisen kosketuksen tarkkailututkimus lentokentällä, ja

mukana oli edellä mainittujen kulttuurien lisäksi edustajia Koillis-Aasiasta, Latinalaisen Amerikan maista ja Kuubasta.

Dibiase ja Gunnoe (2004) sekä Field (1999, 2001) vertasivat eurooppalaisten ja amerikkalaisten kosketuskäyttäytymistä, ja näiden tutkimusten mukaan eurooppalaisilla oli fyysistä kontaktia yhdysvaltalaisia enemmän. Dibiase ja Gunnoen tutkimuksessa olivat mukana Italia ja Tshekki, tshekkiläisten ollessa selkeästi aktiivisimpia käsikosketuksissa ja italialaisten muunlaisessa koskettamisessa. Field (1999) tutki puolestaan teini-ikäisten kosketuskäyttäytymistä USA:ssa (Miami) ja Ranskassa (Pariisi), ja havaitsi, että ranskalaiset sekä nojailivat toisiinsa, silittivät toisiaan että halailivat ja suutelivat enemmän kuin amerikkalaiset. Hänen mukaansa kosketuspuutteella voi olla yhteyttä aggressiiviseen käyttäytymiseen, joka on samaisen tutkimuksen mukaan yleisempää amerikkalaisilla kuin ranskalaisilla. Field tutki myös äitien ja alle kouluikäisten lasten koskettelua samoissa paikoissa ja havaitsi siinäkin ranskalaisten olevan aktiivisempia (Field 2001, 12–13).

Latinalaista Amerikkaa on pidetty yksiselitteisesti kosketusalueena. Esim. Morris (1988, 114; teos on alkujaan vuodelta 1971) kertoo, että latinomiehet voivat vielä vapaasti syleillä toisiaan julkisesti, mikä on harvinaista koskettamattomuuskulttuureissa. Kuitenkin jo Shuterin (1976) tutkimus 70-luvulta osoittaa, että alueen sisälle mahtuu hajontaa. Costa Ricasta, Panamasta ja Kolumbiasta kerätty tutkimusaineisto paljasti kosketusaktiivisuuden vähenevän merkittävästi mentäessä Keski-Amerikasta etelämpään. Vastaavia tuloksia löytyi Williksen ja Rawdonin (1994) tutkimuksessa suhtautumisesta samaa sukupuolta olevien koskettamiseen: chileläiset opiskelijat suvaittivat tällaista kosketusta huomattavasti enemmän kuin espanjalaiset ja yhdysvaltalaiset, malesialaisten ollessa kaikkein pidättyväisimpiä. Toisaalta näiden maiden edustajien sisälläkin oli jonkinasteista hajontaa.

Kosketus on hyvin yleistä myös monissa afrikkalaisissa kulttuureissa. Fieldin (2001, 10, 51) mukaan afrikkalaiset lapset totutetaan jos pienestä pitäen olemaan kosketuskontaktissa monien ihmisten kanssa. Myös vauvahieronta (ks. luku 3.1) on hyvin suosittua Afrikassa (esim. Barrett 2005, 115). Lisäksi Ugandassa asunut veljeni (Henkilökohtainen keskustelu 12.5.2005) ja eräs Tansaniassa käynyt nuori nainen (Henkilökohtainen keskustelu 15.4.2006) kertoivat, että afrikkalaisilla on tapana kätellä toisiaan hyvinkin pitkään.

Halberstadt (1985, 244–245) on tehnyt yhteenvedon tutkimuksista koskien mustien ja valkoisten kosketuskäyttäytymistä Amerikassa 80-luvun puoliväliin mennessä. Siitä käy ilmi, että mustat ovat olleet lähes poikkeuksetta aktiivisempia koskettelijoita kuin valkoiset (ks. esim. Williams & Willis 1978). Tutkimuksissa oli tarkkailtu lasten leikkimistä tarhassa ja ihmisten käyttäytymistä kahvilajonossa, kadulla, keilaamassa ja vanhainkodeissa. Musta väestö oli aktiivista erityisesti käsikosketuksissa ja halaamisessa.

Ranskassa ja Venäjällä ei ole harvinaista nähdä miesten suutelevan toisiaan tervehtiessä (ks. esim. Morris 1977, 81). Olen itsekin saanut kokea sen käydessäni Venäjällä. Toisaalta suutelu ei näytä olevan täysin vierasta amerikkalaisillekaan: näin vastikään omin silmin televisiossa erään amerikkalaisen tytön suutelevan kiitollisuudenosoituksena sekä mies- että naispuolisia tuomareita suulle American Idol - laulukilpailussa. Muutenkin kosketus tuntuisi kyseisen tosi-tv-ohjelman perusteella olevan paljon luonnollisempaa amerikkalaisille kuin esimerkiksi suomalaisille.

Mitä tulee Suomen kosketuskäyttäytymiseen yleisesti, siitä on valitettavasti olemassa toistaiseksi hyvin vähän tutkimustietoa. Ritva Enäkoski ja Pirkko Routasalo lienevät ainoat, jotka ovat tutkineet kosketusta sellaisenaan, ja heidän lisäkseen aihetta on sivuttu muutamassa muussa tutkimuksessa, joita on esitelty jäljempänä. Yleinen mielipide tuntuu kuitenkin olevan se, että olemme kosketusaktiivisuudeltamme maailman häntäpäässä. Tosin Enäkoski ja Routasalo kyllä raportoivat jonkinasteisesta asennemuutoksesta, joka saattaa tarkoittaa, että kosketus voi olla jo yleistynyt maassamme ja se saattaa yleistyä vielä enemmän tulevaisuudessa edellisiin sukupolviin verrattuna. (ks. Enäkoski & Routasalo 1998, 152–157).

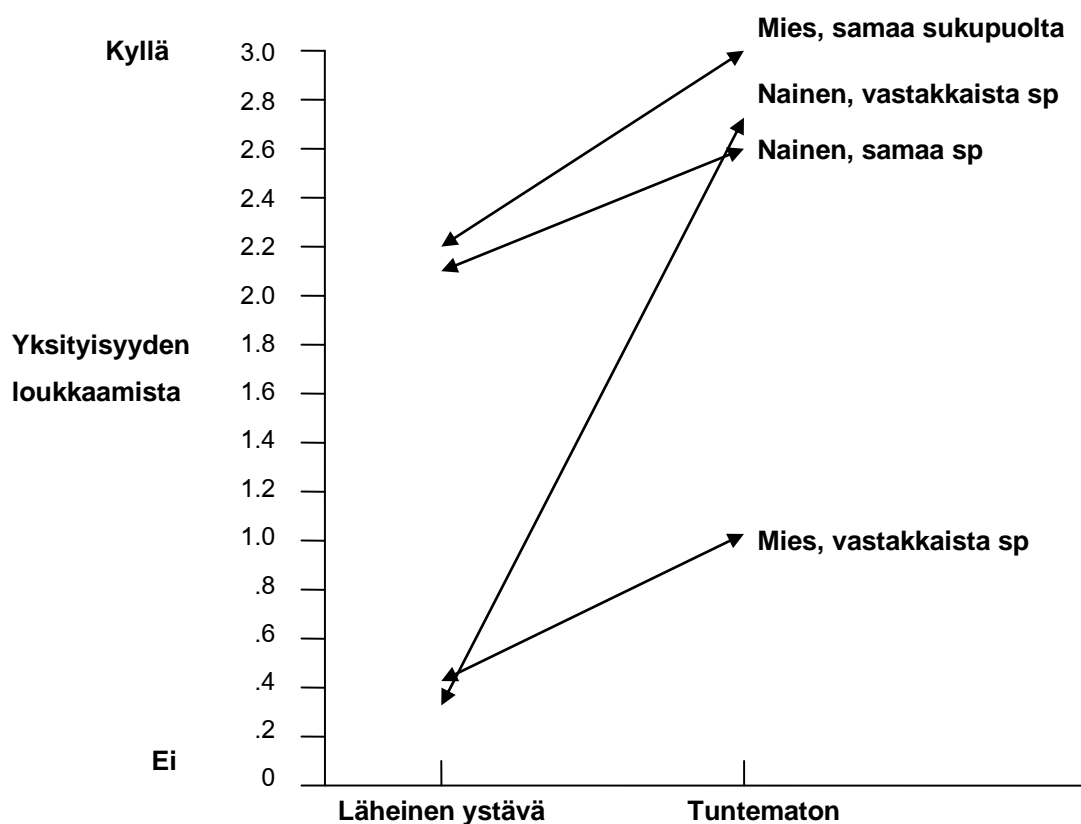
On tärkeää tiedostaa, että samoin kuin jo kulttuurien sisällä tavataan paljon eroja kosketuskäyttäytymisessä, myös kosketuksen merkitys voi vaihdella suuresti kulttuureittain. Runsaskin kosketus voi olla jossakin kulttuurissa lähes vailla erityistä tarkoitusta tai merkitystä, samoin toiselle kulttuurille voimakkaat kosketustavat (esim. miesten kädestä pitäminen). Tutkijat Knapp ja Hall muistuttavatkin, että monikulttuurisessa kanssakäymisessä on syytä noudattaa varovaisuutta yhteentörmäyksien välttämiseksi eikä muiden kulttuurien ominaistapojen tunteminen ole pahitteeksi. (Knapp & Hall 2002, 293.)

Myös sukupuolierot ovat kosketuskäyttäytymisessä ilmeisiä. Miehet koskettelevat eri tavalla kuin naiset ja kosketukseen vaikuttaa myös kosketettavana olevan sukupuoli. Lisäksi sukupuoliroolit ja kullekin sukupuolelle ominaiset tavat vaihtelevat jonkin verran kulttuureittain.

Jourard (1966) – jonka varhaisiin tutkimustuloksiin yhä viitataan kirjallisuudessa – teetti kyselyn 308 college-oppilaalle USA:ssa ja havaitsi, että tyttöjä kosketetaan pienestä pitäen enemmän kuin poikia ja tytöt myös koskettelevat vanhempiaan ja muita ihmisiä poikia enemmän. Isät koskettelivat tyttäriään enemmän ja useammille kehon alueille kuin poikiaan, äitien ollessa tasapuolisempia. Sama tutkimus myös paljasti, että vastakkaisen sukupuolen koskettaminen oli opiskelijoiden keskuudessa suosituempaa kuin samaa sukupuolta olevien tai vanhempien koskettaminen. Rosenfield, Kartus ja Ray (1976) uusivat 11 vuotta myöhemmin tutkimuksen kutakuinkin samankaltaisena, eivätkä havainneet merkittäviä muutoksia tuloksissa.

Nguyen, Heslin ja Nguyen (1975) raportoivat myös vastakkaisen sukupuolen kosketuksen miellyttävyydestä. Kosketus varsinaiselle seksuaalisille alueille oli silti kyseisen tutkimuksen mukaan huomattavasti harvinaisempaa kuin muun kehon kosketus. Sukupuolten välillä havaittiin eroja siinä, miten kosketus vastakkaiselta sukupuolelta koetaan. Naiset erittelivät tarkemmin, mitkä kehon osat olivat sallittuja kosketusalueita ja mitkä kiellettyjä, ja naisten kosketuskäyttäytymisessä seksuaalisuudelle oli jyrkemmät rajat kuin miehillä.

Heslin ja Alper (1983) puolestaan havaitsivat, että miehet suhtautuivat tuntemattoman vastakkaista sukupuolta olevan kosketukseen huomattavasti suopeammin kuin naiset. Miehet olivat myös naisia nihkeämmin valmiita antamaan saman sukupuolen edustajan koskettaa itseään. Heslinin ja Alperin tuloksia on havainnollistettu kuviossa 2. Tuloksien tarkastelussa on syytä ottaa huomioon, että läheinen ystävä voi tutkimuksessa tarkoittaa myös seurustelukumppania.

Kuvio 2. Laskettu arvo sille, miten suurena yksityisyyden loukkaamisena miehet ja naiset pitävät kosketusta suhteutettuna koskettajan tuttavallisuuteen tai sukupuoleen (Heslin & Alper 1983, 61).

Havainto, että erityisesti miehet eivät liiemmin pidä toisten miesten kosketuksesta tai koskettamisesta, on tullut ilmi monissa muissakin tutkimuksissa (ks. esim. Crawford 1994, Willis & Rawdon 1994). Knappin ja Hallin (2002, 276) mukaan ilmiö on yleinen erityisesti Pohjois-Amerikassa, mutta tutkimukseni ja myös Enäkosken (ks. Enäkoski & Routasalo 1998, 158) tutkimus osoittivat asenteiden Suomessa olevan samankaltaisia, mahdollisesti kielteisempiäkin.

Willisin ja Rawdonin (1994) kulttuurienväläinen tutkimus (mukana chileläisiä, espanjalaisia ja malesialaisia ja yhdysvaltalaisia opiskelijoita yhdysvaltalaisesta collegesta) aiheesta osoitti, että kaakkois-aasia saattaa olla vielä paljon Yhdysvaltojakin nihkeämpi suhtautumisessa saman sukupuolen kosketukseen. Itse asiassa tutkimuksen mukaan jopa chileläiset alittivat Yhdysvallat tällaisessa kosketusaktiivisuudessa. Kuitenkin ainoastaan Yhdysvalloissa huomattiin eroa mies- ja naissukupuolten välillä

asenteissa siten, että yhdysvaltalaiset miehet suhtautuivat naisia nihkeämmin samaa sukupuolta olevien kosketukseen. Malesialaiset, joista kaikki olivat muslimeja, olivat yleisesti eniten saman sukupuolen koskettamista vastaan ja espanjalaiset vähiten.

Useat tutkijat ovat esittäneet, että kammo koskettaa samaa sukupuolta liittyä ns. homofobiaan eli pelkoon leimautua homoseksuaaliksi. Vahvistusta näille oletuksille toivat esimerkiksi Roesen ym. (1992) tutkimukset, joiden mukaan ihmisillä, jotka välttelivät eniten samaa sukupuolta olevien kosketusta, oli vastaavasti eniten homofobisia asenteita. Tätä laajamittaista aihetta tarkastellaan kokonaisuudessaan perusteellisemmin luvussa 4.1.2 (Kosketuksen esteet ja korvikkeet: Homofobia).

Tyttöjen aktiivisuudelle kosketuksessa ja sen vastaanottamisessa on löydetty erilaisia syitä. Montagun (1971) mukaan naiset ovat paitsi kulttuurin ja kasvatuksen tuloksena, myös geneettisesti kosketussuuntautuneempia kuin miehet. Esimerkiksi seksuaalisuudessa naisille kosketus on hyvin tärkeää, miesten kiihottuessa enemmän visuaalisesti. Hänen mukaansa naiset reagoivat kosketukseen voimakkaammin kuin miehet, ja se on heille myös merkityksellisempää. (Montagu 1971, 208.)

Jotkut tutkijat korostavat myös, että naisten kosketuskäyttäytymiseen vaikuttavat merkittävästi kulttuuriset stereotyyptit ja naisten yleinen asema yhteiskunnassa (ks. esim. Field 2001, 25; Major 1981, 31; myös luku 2.2.2: Erilaisia kosketustapoja ja luokitteluja). Henleyn (1977, 114–115) tutkimukset osoittivat, että miehet koskettivat naisia julkisilla paikoilla enemmän kuin päinvastoin, mutta naisten ollessa korkeammassa asemassa heidän kosketusaktiivisuutensa lisääntyi. Majorin (1981, 31–32) mukaan molemmat sukupuolet suhtautuvat kosketukseen myönteisemmin, kun se tulee korkeammalta tasolta olevan ihmisen taholta, mutta naiset ovat myönteisiä myös samaa statusta olevan kosketusta kohtaan. Hänen mukaansa kosketettavana oleminen yhdistetään yleisestikin olemiseen aseman puolesta alempana kuin koskettajan (kosketus dominoiva ele) ja viittaa Brovermaniin ym., joiden mukaan naisten oletetaan olevan passiivisia, riippuvaisia, tunteellisia ja joustavia, kun taas miehiä pidetään enemmän aktiivisina, riippumattomina, tunteettomina ja aggressiivisina (ks. Broverman ym. 1972, 62–63).

Field (2001) kertoo tutkimuksesta, jonka mukaan naispuoliset leikkauspotilaat rauhoittuivat kun heitä kosketettiin, mutta miespotilaat muuttuivat vastaavassa tilanteessa levottomammiksi. Tutkimuksen tekijöiden mukaan tämä voi johtua siitä, että

miehet saattoivat tuntea itsensä haavoittuvaisemmiksi ja riippuvaisemmiksi kosketettaessa. Field arvelee myös, että miehet saattoivat pitää hoitajia (jotka useimmiten ovat naisia) asemansa puolesta alempiarvoisina, mikä mahdollisesti lisäsi kosketuksen epämiellyttävyyttä. (Emt., 24–26.)

Uudemmat tutkimukset ovat jonkin verran kyseenalaistaneet aiemmin esiteltyjä Henleyn tuloksia miesten kosketusaktiivisuudesta julkisilla paikoilla. Esim. Hallin ja Veccian laajassa tutkimuksessa (4500 paria) tällaisia eroja ei enää juuri tavattu miesten ja naisten välillä. Miehet olivat kyllä jonkin verran aktiivisempia käsikosketuksissa ja laittoivat mieluusti käden toisen ympäri, mutta naisten suosivat vastaavasti ”käsikoukku”. Ainoat erot havaittiin vertailtaessa ikäpolvia: Nuoret miehet olivat aktiivisempia koskettelihoita kuin naiset ja vanhemmissa puolestaan naiset aktiivisempia kuin miehet. Majorin (1990, Fieldin, 2001, 26, mukaan) tutkimustulokset tervehdys- ja jäähyväistilanteista osoittivat samaa: miehet eivät olleet aktiivisempia ”kosketuksen antajia” eivätkä naiset aktiivisempia kosketuksen vastaanottajia. Liittyisikö tällainen muutos yleiseen tasa-arvoistumiskehitykseen Amerikassa ja monissa muissakin yhteiskunnissa?

2.2 Kosketuksen fysiologia ja anatomia

2.2.1 Kosketuksen vaikutukset kehossa

Kosketus on fysiologisesti hyvin monisäikeinen tapahtuma. Mm. Field (2001) on analysoinut kehon reagointia kosketusärsykkeisiin. Kosketusaistimukset tapahtuvat ihon kautta, joka on suurin aistielimemme. Iholla on reseptoreita, jotka rekisteröivät kosketuksen mm. lämpö-, paine-, kipu- ja lihasliikeaistimuksena ja lähettävät hermoimpulssin aivoihin. Aivoissa on eri määrä hermopäätteitä eri kehonosille; siksi esimerkiksi sormenpäissä, huulissa ja jalkapohjissa kosketus aistitaan muuta kehoa herkemmin. (Field 2001, 76–81; ks. myös Ekman 1999, 3.)

Uvnäs-Mobergin mukaan kosketus saa aikaan aivojen hypotalamuksessa oksitosiinin erittymistä, joka on sekä välittäjäaine että rauhoittava hormoni. oksitosiini

vaikuttaa suorasti tai epäsuorasti mm. verenpaineeseen, sykkeeseen, vatsan ja suoliston toimintaan, tunteisiin ja kehon liikkeiden ohjaukseen aivoissa. Sen tiedetään käynnistävän supistukset synnytyksessä, rentouttavan ja alentavan aggressiivisuutta ja ylittää ylläpitävän tasapainoa ihmisen elimistössä. (Uvnäs-Moberg 2007, 91; Ekman 1999, 3–4.) Uvnäs-Mobergin mukaan oksitosiinin positiiviset vaikutukset myötävaikuttavat myös kiintymyssuhteen syntymiseen äidin ja lapsen ja yleisestikin ihmisten välille. Kosketuksesta ja oksitosiinin yhteydestä voi syntyä ”kierre”, jossa oksitosiinin tuoma nautinto ja hyvä olo saavat ihmiset koskettamaan enemmän ja samalla oksitosiinin erityis lisääntyy entisestään. (Uvnäs-Moberg 2007, 125.)

Mäkelän (2005) mukaan hieronnan on todettu monissa tutkimuksissa alentavan stressihormonien määrää, ja sillä saattaa olla vaikutusta aivojen toimintaan ja jopa niiden kehitykseen. Rottakokeissa emon poikasten nuoleminen (tai jopa ulkopuolisen keinotekoinen kostealla siveltimeillä siveleminen) lisäsi poikasten myöhempää stressinsietokykyä. Reesusmakakeilla, joilla tiedetään olevan geneettinen alttius aggressiiviseen käyttäytymiseen, emon rauhoittava kosketus vaikutti serotoniinitasoa ylläpitämällä ja lisäämällä poikasten aggressiivisuuden vähenemiseen ja päinvastoin. Ihmisillä samainen serotosiiniaineenvaihduntahäiriö on raportoitu olevan vahvasti ylläpidettuna väkivaltarikoksista tuomituilla miehillä. (Mäkelä 2005, 1543–1544.)

Rautajoen (1996) mukaan hieronnan on todettu myös lisäävän endorfiinien erittymistä elimistössä. Endorfiinin lisääntynyt määrä vähentää kipua ja lisää hyvinolontunnetta. Vastaavasti matalalla endorfiinitasolla on havaittu olevan yhteyttä depression (emt. 1996, 14).

Edelleen kosketuksen on tutkittu vaikuttavan positiivisesti mm. immuunijärjestelmään, hengitykseen, verenkiertoon ja havainto- ja kognitiivisiin kykyihin (Rautajoki 1996, 15). On kuitenkin yleisesti ottaen vaikea määrittää tai erotella, mitkä näistä vaikutuksista ovat puhtaasti fysiologisia ja mitkä osittain psykologisia. Toisaalta – tarvitseeko niitä aina erotellakaan?

2.2.2 Erilaisia kosketustapoja ja luokitteluja

On olemassa hyvin monia tapoja koskettaa. En pidä tarpeellisena eritellä niitä tarkasti tässä tutkimuksessa, mutta joidenkin tapojen tarkastelu ja luokittelukin voivat auttaa hahmottamaan kosketusilmiöitä kokonaisvaltaisemmin.

Tervehdittäessä ihmisillä on tapana koskettaa kättelemällä, halaamalla tai suutelemalla. Morriksen (1988, 128–129) mukaan kättely liittyi aiemmin sopimusten tekoon ihmisten välillä ja vasta 1800-luvun alussa se saavutti asemansa sosiaaliluokista riippumattomana tervehdyksenä. Sopimusluontoisesta kättelystä lienee tunnetuin esimerkki vuoden 1993 Israelin pääministerin Jitzhak Rabinin ja palestiinalaisten johtaja Jasser Arafatin kohtaaminen Bill Clintonin läsnä ollessa. Tuon kohtaamisen ja kosketuksen piti olla uuden aikakauden merkki ja symboli, mutta tässä tapauksessa tulokset eivät olleet odotettuja. (Selin 2003, 25.) Olisiko tilanne ollut kenties toinen, jos kyseiset johtajat olisivat halanneet tai vaikkapa suudelleet?

Suutelu tervehdittäessä on varsin kulttuurisidonnainen tapa. Siinäkin tunnetaan historiasta aiemmin yleisempi käsisuudelma, alempiarvoisilla jopa polvi- tai jalkateräsuudelma (Morris 1988, 126–127). Raamatussa Paavali kehottaa Tessalonikalaisia ”tervehtimään veljiä pyhällä suudelmalla” (1. Tess. 5:26), ja muistamme Napoleonin ja Aleksanteri Suuren tervehtineen toisiaan suutelemalla suoraan suulle. Suutelu ei rajoitu kuitenkaan tervehtimiseen, vaan sillä, kuten halauksellakin, on tärkeä tehtävä rakkauden ja hellyyden osoittamisessa kaikissa läheisissä ihmissuhteissa. Myös halauksella tunnetaan eri muotoja – se voi vaihdella lujasta rutistuksesta lievempään ns. ovimieshalaukseen, jossa kädenpuristus jää halauksen väliin ja olkapäät koskettavat toisiaan. Halauksen läheisyyttä voi vielä lieventää taputtamalla toista sen aikana selkään. (Selin 2003, 25.)

Muita kosketustapoja on lukuisia. Nuorten suosimassa IRC-galleriassa internetissä on suosittu yhteisö nimeltä ”Piirrä mua selkään”, joka kertoo yhdestä suositusta tavasta koskettaa. Negatiivisen kosketuksen yhteydessä puhutaan usein lyömisestä, potkimisesta ja muusta väkivallasta. Parisuhteessa ja seksuaalisessa käyttäytymisessä kosketusta lienee enemmän kuin missään muussa kanssakäymisessä ja siinä kaikenlaiset kosketukset ovat yleisiä. Urheilutilanteissa tiedämme olevan kokonaan oman

kosketuskulttuurinsa, jossa jopa homofobiset miehet uskaltavat syleilemään tai taputtelemaan toisiaan (Selin 2003, 25).

Jotkut tutkijat ovat luokitelleet tarkemmin kosketustapoja ja niiden yleisimpiä ilmenemistilanteita. Esimerkiksi Heslin ja Alper (1983) määrittivät viisi kosketustyyppiä, joita yleisesti tavataan:

1. *Välttämätön/ammattillinen*. Kosketus liittyy jonkun tehtävän suorittamiseen tai palvelun esittelemiseen. Kosketus on usein ”kylmän asiallinen” ja henkilöä voidaan kohdella ikään kuin persoonattomana seksuaalisten vaikutelmien välttämiseksi. Esimerkkejä ovat mm. kampaaja, humalaista ulos saattava vartija tai vaikkapa golfopettaja.

2. *Sosiaalinen/kohtelias*. Kosketus tapahtuu sosiaalisissa tilanteissa tiettyjen sopimusten ja käyttäytymissääntöjen pohjalta. Toista kohdellaan ikään kuin ”lajitoverina”, kosketetaan varautuneesti, kuitenkin jo selkeämmin persoonana. Yleisin esimerkki kättely.

3. *Ystävyys/lämpö*. Tässä kosketustyyppissä huomioidaan enemmän ihmisen yksilöllisyyttä ja persoonallisuutta roolin sijaan. Kosketus ilmaisee välittämistä ja toista saatetaan pitää ystävänä. Seksuaalisten väärinymmärrysten välttämiseksi saatetaan harjoittaa ainoastaan julkisesti muiden läsnä ollessa.

4. *Rakkaus/intiimiys*. Koskettaja ilmaisee tunteita ja viehtymystä kosketuksen kautta. Kosketettava on läheisyyden ja rakkauden kohde ja kosketus on hyvin henkilökohtaista.

5. *Seksuaalinen kiihotus*. Kosketus on pelkästään fyysistä ja seksuaalista mielihyvää tavoittelevaa, ilman erityisiä rakkauden tai läheisyyden tunteita. Kosketuksen kohde voi olla vain ”seksiobjekti”. (Heslin & Alper 1983, 50–52; Knapp & Hall 2002, 283–284; Selin 2003, 25–26.)

Selin (2003, 26) lisää edelliseen luetteloon vielä ristiriitatilanteiden kosketuksen, jolloin se voi vaihdella pienestä töytäisystä rajuun tappeluun.

Kosketusta voidaan käyttää myös vallankäytön välineenä (kosketus dominoiva ele, vrt. luku 2.1.3: Kulttuuri- ja sukupuolierot), parantamisessa käten päälle panemisen kautta, leikissä tai symbolisena eleenä esimerkiksi uskonnollisissa rituaaleissa (ks. esim. Knapp & Hall 2002, 285–287). Kosketus lienee läsnä eri muodoissaan kaikessa ihmisten välisessä kanssakäymisessä, ja vain mielikuvitus asettaa rajat sen

harjoittamistavoille. Mutta tarvitaanko kosketusta sen kaikessa moninaisuudessaan?
Seuraavassa luvussa selvitetään kosketuksen varsinaista merkitystä ihmiselle.

3 ONKO KOSKETUS TARPEELLISTA?

1930-luvun tienoilla Yhdysvalloissa kirjoitettiin teoksia, joissa kehoitettiin vanhempia välttämään kaikin tavoin lasten turhaa koskettelua. Suositeltiin tuttipulloa rintaruokinnan sijaan ja kiellettiin ottamasta lapsia syliin, vaikka ne olisivat itkeneet. Suutelu ja halaaminen oli kielletty, korkeintaan sai suudella kevyesti otsalle ennen nukkumaanmenoa. Kaikenlaisen hellyyden välttämällä ajateltiin lasten oppivan itsenäisiksi jo varhaisessa vaiheessa. (Morris 1988, 217–218; Field 2001, 52.) Nykyään tutkijat pitävät näitä ajatuksia varsin kyseenalaisina ja syinä moniin yhteiskunnan ongelmiin. Mutta olivatko nämä kasvattajat väärässä? Onko kosketus todella niin tärkeää kuin useat nykytutkijat väittävät? Entä ihmiset, jotka ovat pienestä pitäen tottuneet välttämään kosketusta? Ovatko he jollakin tavalla poikkeavampia kuin muut?

Nämä kysymykset ovat tutkimukseni kannalta kaikkein olennaisimpia. Tässä luvussa pyrin selvittämään tarkemmin fyysisen läheisyyden tarpeellisuutta ja merkitystä ihmiselle eri ikävaiheissa. Selkeiden tutkimusfaktojen lisäksi esittelen jonkin Morriksen (1988) ajatuksia ja tulkintoja aiheesta, vaikka niistä monia tuskin voi täysin tieteellisin keinoin todistaa.

3.1 Kosketuksen merkitys lapsuudessa

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että kosketus on elintärkeää lapsen kehitykselle. Näyttäisi olevan niin, että pienempi lapsi on, sitä enemmän sen merkitys korostuu. (Esim. Field 2001, 5.) Merkittävimmät tulokset on saatu keskoslapsia tutkittaessa, mutta tutkimuksia löytyy myös hierontaterapiasta eri-ikäisille ja erilaisten sairauksien, kuten anoreksian ja bulimian hoidossa. Eläinkokeiden tuloksia monet tutkijat pitävät myös tärkeinä, koska muutamien eläinten ihmisiä hyvin lähellä olevat elintoiminnot mahdollistavat tulosten soveltamisen lähes sellaisenaan ihmisiin ja varsinkin pieniin lapsiin.

3.1.1 Kosketus keskosten ja pienten lasten hoidossa

Keskostutkimuksissa on havaittu, että keskoslasten säännöllinen rytminen paineluhieronta lisää lapsen painoa, vahvistaa vauvan uni-valverytmiä ja nopeuttaa kotiutumista. Kahden kuukauden ikäisille keskosvauvoille tehdyissä ns. Bayleyn mentaalisen ja psykomotorisen kehityksen arvioissa hierontaa saaneet lapset menestyivät ei-hierottuja paremmin. Heidän on myös todettu olevan muita kiinnostuneimpia vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa, minkä arvellaan olevan suotuisa tekijä lapsen kehityksen kannalta. (Mäkelä 2005, 1545.) Field (2001) raportoi, että jo kymmenen päivän hieronta kolmesti päivässä 15 minuutin ajan riitti lisäämään keskoslasten painoa 47 % nopeammin kuin verrokkilasten ja mahdollistavan heidän kotiuttamisensa lähes viikkoa tavanomaista aiemmin. Tutkimus toteutettiin useissa maissa vastaavin tuloksin. Lisäksi Israelissa raportoitiin, että lasten äitien toimiessa itse hoidon antajina hieronta paransi myös heidän mielialaansa. (Field 2001, 119–122.)

Mittauksissa keskoshieronnan on todettu sekä vähentävän kortisolin (stressihormoni) määrää että lisäävän ruoan imeytymistä edistävien glukoosin ja insuliinin eritystä elimistössä, mikä selittää positiivisia tuloksia. Aivan millaisella käsittelyllä tahansa hyviä tuloksia ei kuitenkaan saavuteta, vaan hieronnassa täytyy olla sopiva paine tai se saattaa tuntua lapsesta kutittavalta ja epämiellyttävältä. (Field 2001, 119, 122–123.)

Hieronnan lisäksi keskosille on kokeiltu myös ”kenguruhoitoa”, jossa vauva viettää keskoskaapin sijasta paljon aikaa peiteltyinä äidin tai isän rintaa vasten. Andersonin (1995) mukaan myös kenguruhoidolla on havaittu lukuisia positiivisia vaikutuksia: vauvat pysyvät lämpiminä, heillä on normaali syke ja hengitys, riittävä hapensaanti, syvempi uni, parempi tarkkaavaisuus, nopeampi painon lisääntyminen, he itkevät vähemmän, ja keskoskaapissa ja sairaalassa vietettävän ajan tarve vähenee. Lisäksi myös äidin maidontuotannon ja imetyshalukkuuden on havaittu lisääntyvän kengurukannon myötä. (Anderson 1995, 40; Mäkelä 2005, 1545.)

Kengurukanto on ollut hyödyllistä myös muille kuin keskoslapsille. Esimerkiksi Cunningham ym. (1987) havaitsivat, että verrattuna ryhmään, jossa äidit pitivät lasta ensimmäisten kuukausien aikana enimmäkseen muovisissa istuimissa, lastansa kantaneilla äideillä havaittiin äiti-lapsisuhteen paranemista, ja tulos oli selkeä toisin

kuin verrattaessa esim. rinta- ja pulloruokinnan eroja. Tutkimuksen mukaan 82 % äidin kehoa lähellä olleista lapsilla voitiin 13 kuukauden iässä havaita olevan turvallinen ja kiinteä suhde äitiinsä (secure attachment, tutkimuksen oma termi), kuin se verrokkiryhmällä oli vain 40 %:lla. Rinta- ja pulloruokituilla lapsilla ei tässä suhteessa tutkimuksessa havaittu eroa juuri lainkaan. (Cunningham 1987, 379.)

Weissin ym. (2001) tutkimus vajaanpainoisina syntyneille lapsille vahvisti äidin kosketuksella olevan merkitystä lapsen psykologiseen kehitykseen, mutta Fieldin tulosten tapaan vaikutuksen havaittiin voivan olla kosketuksen laadusta riippuen myös negatiivista (vrt. Field 2001, 119). Äidin säännöllinenkin, mutta huonolaatuinen kosketus aiheutti ei-toivottuja vaikutuksia lapsilla, joilla ensimmäisten elinkuukausien aikana oli havaittu vähäistä sosiaalista reagoitua ja lisäsi heillä riskiä kasvaville ongelmille tulevaisuudessa. Sen sijaan hoivaava ja monimuotoinen kosketus vaikutti suotuisasti kaikilla lapsilla, ja kahden vuoden iässä heillä oli muita vähemmän emotionaalisia ja käyttäytymiseen liittyviä ongelmia sekä parempi elämän perustaitojen hallinta. (Weiss ym. 2001; 93–94, 106–107.)

Keskoshoidoista saadut myönteiset tulokset ovat vaikuttaneet myös Suomen sairaaloiden hoitomenettelyihin. Vauvahieronnan toi Suomeen amerikkalainen lastenlääkäri Eva Reich vuonna 1980 ja kenguruhoitoa alettiin toteuttaa Turun yliopistollisessa keskussairaalassa vastasyntyneiden teho-osastolla vuonna 1986. (Enäkoski & Routasalo 1988, 61–62.)

3.1.2 Lasten hierontaterapiat

Hierontaterapiaa on sovellettu paljon myös muille kuin keskoslapsille. Vauvahieronta on ollut yleistä monissa kulttuureissa jo vuosisatoja, vaikka länsimaissa se on saanut jalansijaa vasta hiljattain. Fieldin (2001) mukaan esimerkiksi Nigeriassa, Ugandassa, Balissa, Uudessa Seelannissa, Venezuelassa ja Venäjällä pikkulapsia hierotaan syntymän jälkeen päivittäin öljyn kanssa useiden kuukausien ajan kylvettämisen yhteydessä ja ennen nukkumaanmenoa. Yhdysvalloissa vauvahieronta alkoi saada jalansijaa 1970-luvulla, ja nykyisin siihen on olemassa koulutusta jo lähes jokaisessa USA:n kaupungissa. Vauvahieronnan on todettu mm. lisäävän lasten unen määrää,

nopeuttavan motorista kehitystä ja auttavan paranemisessa lapsen sairastaessa. (Field 2001, 117–118.)

Yoder (2006) kertoo artikkelissaan esimerkin 2-kuukautisesta Jakesta, jolla oli tapana itkeä alituisen huutaen ja kirkuen äidin seurattuna avuttomana vierestä. Äiti neuvottiin hierontaterapeuttien luo, jotka neuvoivat häntä hieromaan lasta tehden pyörivää liikettä myötöpäivään vatsan kohdalta. Äidin sormien levätessä paksusuolen kohdalla lapsi lopetti itkemisen ja alkoi räpytellä silmiään ja tuijottaa äitiään. Silminnäköiden mukaan hetkessä oli aistittavissa taianomaista yhteyttä äidin ja pojan välillä. Yoder siteeraa erästä hierontaterapeuttia, jonka mukaan ”kaikki lapset tarvitsevat turvallista hoivaavaa kosketusta”, ja että ”hieronta tarjoaa siihen mahdollisuuden miellyttävällä ja hausalla tavalla”.

Hierontaterapian vaikutuksista terveille lapsille on olemassa varsin vähän tutkimusta. Hieronta-asiantuntijoiden mukaan se kuitenkin parantaa vanhempien ja lapsen suhdetta, lievittää erilaisia kipuja, vähentää univaikeuksia ja hierontahetki kohottaa vanhempien mielialaa. Joillekin lapsille hieronnalla on niin suuri merkitys, että saattavat vaatia sen joka ilta ennen nukkumaanmenoa vielä kouluikässäkkin. (Field 2001, 118–119.)

Erilaisten sairauksien hoidossa hierontaterapiasta on löydetty lupaavia tuloksia. Pienillä otoksilla tutkitut ADHD- ja autismlapset rauhoittuvat ja pystyvät keskittymään paremmin koulutyöskentelyyn kymmenen päivää kestäneen hierontajakson jälkeen, ja anoreksiasta ja bulimiasta kärsivillä on raportoitu parantunutta minäkuvaa ja mielialan kohenemistä hieronnan seurauksena. HI-virusta kantavien äitien lapsilla hieronnan on todettu lievittävän stressiä ja auttavan saavuttamaan nopeammin painoa. Myös äidit itse ovat hyötäneet hoidosta: mukana olleilla äideillä havaittiin vähemmän levottomuutta ja huolestuneisuutta lasten mahdollisista tartunnoista. Samanlaisia hyviä tuloksia saavutettiin huumeriippuvaisten ja masentuneiden äitien ja heidän lastensa kohdalla. (Field 1998, 783; 2001, 124; Mäkelä 2005, 1545.)

Huomionarvoista on myös, että paitsi masentuneet äidit, myös isät ja isovanhemmat ovat hyötäneet itsekkin pienten lasten hieromisesta. Vauvoja hierovilla isillä on havaittu isä-lapsi-suhteen paranemista ja lasten lisääntyneitä positiivista reagoitua isän läsnäoloon. Isovanhemmilla ja muillakin vanhuksilla vauvahieronta puolestaan on parantanut heidän mielialaansa ja sosiaalisia suhteitaan sekä vähentänyt

lääkärikäyntien ja päivittäin nautittujen kahvikupillisten määrää. Vanhusten kohdalla on lisäksi huomattu, että vaikutukset ovat olleet jopa positiivisempia heidän ollessaan itse hieronnan antajia kuin vastaanottajia, jos on ollut kyse pikkuvauvojen hieronnasta. (Field 2001, 125–126; Mäkelä 2005, 1545.)

3.1.3 Eläinkokeiden löydöt ja sovellukset ihmislapsiin

Tarkkailemalla joidenkin eläinten käyttäytymistä on saatu paljon myös ihmisille sovellettavissa olevaa tietoa liittyen kosketukseen. Fieldin (2001) mukaan esimerkiksi rotat ovat hyviä tutkimuskohteita ihmisiä ajatellen, koska sekä rotilla että ihmisillä on havaittu jälkeenjääneisyyttä kasvussa kosketuspuutteen seurauksena. Jo 1960-luvulta löytyy tutkimus, jossa havaittiin poikasina paljon kosketusta saaneilla rotilla parempi immuunikyky, nopeampi painon, vähentynyt pelokkuus ja lisääntynyt stressinsietokyky ja aktiivisuus verrattuna vähän kosketusta saaneisiin. Myöhemmissä tutkimuksissa havaittiin edelleen, että kosketus auttaa niitä myös selviämään paremmin kognitiivisista tehtävistä ja selviytymään lisääntyminen hengissä pitempään. Poikasina kosketetuilla rotilla oli myös vanhana parempi muisti. (Field 2001, 33–34.)

Rottaemoilla on eroja siinä, kuinka paljon ne nuolevat ja sukivat poikasiaan. Ns. ristiinadoptiokokeissa, joissa vähän nuolevien rottaemojen poikasia on siirretty paljon nuolevien emojen pesueisiin ja päinvastoin, on osoitettu emon hoivakäyttäytymisen ratkaiseva merkitys poikasten kehitykselle. Kokeissa adoptoidut poikaset saivat uusilta paljon nuolevilta emoilta yhtä paljon hoivaa kuin niiden omat poikaset, ja ne kehittyivät vastaavasti stressinhallinnaltaan yhtä hyviksi kuin muut alkuperäisen pesueen jäsenet. Myös ahdistuneisuus väheni alkuperäisen muun poikueen tasoja vastaaviksi. Lisäksi kokeissa havaittiin, että jos vähän nuolevan emon poikueesta otetaan yksi pentu pois lyhyeksi ajaksi ja laitetaan sitten takaisin, se saa emoltaan sisaruksiaan enemmän nuolemista ja sukimista ja kehittyy stressinhallinnaltaan, oppimiskyvyltään ja avaruudelliselta hahmottamiseltaan muita saman pesueen jäseniä paremmaksi. (Mäkelä 2005, 1543.)

Rottakokeissa havaittiin myös, että fysiologisten vaikutusten kannalta ei ole eroa siinä, suorittaako nuolemisen rottaemo itse, vai tehdäänkö se tätä keinotekoisesti jäljittämällä kostutetulla siveltimellä. Samoin huomattiin hoivakäyttäytymisen

”periytyvän”, eli varhaisessa vaiheessa paljon sukimista saaneet poikaset nuolivat myös omia poikasiaan vastaavasti ja nämä vielä omiaan. Kaikkien näiden tulosten voidaan ajatella olevan sovellettavissa tietyllä varauksella myös ihmisiin. (Mäkelä 2005, 1544.)

Aivotutkimusten perusteella on esitetty, että hierontastimulointi voi sekä ihmisillä että rotilla kehittää aivojen muistialuetta. Tutkijoiden mukaan koskettelu, jossa on painetta, vähentää stressihormonien määrää elimistössä, mikä taas mahdollistaa hermosolujen paremman kehityksen aivoissa. Field esittää esimerkiksi, että intialaisten tietokoneohjelmoijien suuri määrä amerikkalaisissa yliopistoissa ja heidän erityinen kykynsä muistaa pitkiä numerosarjoja saattaa olla seurausta intialaisesta tavasta hieroa vauvoja kahdesti päivässä. (Field 2001, 34.)

Rottien lisäksi kosketustutkimusta on tehty reesusmakaki-apinoilla. Ne ovat eläinlajeista kehittyneimpiä ja niiden keskuudessa tavataan paljon kosketuskäyttäytymistä eri muodoissa. Ihmisten tapaan reesusmakakeilla on voimakkaat kosketusstimulointiin reagoivat refleksit ja paljon sosiaalista kanssakäymistä psykologisella ja fyysisellä tasolla. (Suomi 1995, 89.) Rottien tapaan on voitu havaita vaikean temperamentin apinapentujen kehityksen muuttuvan dramaattisesti, jos ne adoptoidaan paljon pentujaan halaaville emoille. Aiemmin emoihinsa takertuneista ja vähän kosketusta saaneista pennuista kasvaa tällaisen emon hoivassa uteliaita ja paljon ympäristöään tutkivia sosiaalisesti kyvykkäitä aikuisia, jotka myös hoivaavat myöhemmin omia pentujaan. Adoptoiduista pennuista on myös havaittu kehittyvän nuoruusiässä lauman taitavimpia sosiaalisissa suhteissa ja niistä tulee usein lauman johtajia. (Mäkelä 2005, 1544.)

Joillakin reesusmakakeilla on tutkimusten mukaan havaittu samantapainen geneettinen alttius hyökkäävälle aggressiivisuudelle, kuin esimerkiksi väkivaltarikoksista tuomituilla miehillä. Kuitenkin tällainen alttius johti apinayksilöillä lisääntyneeseen väkivaltaan, lyhytjännittyneisyyteen ja impulsiivisuuteen ainoastaan niissä tapauksissa, joissa pennut jäivät vaille aikuisen rauhoittavaa ja lohduttavaa kosketusta. Jos pennut saivat kasvaa paljon sukivien ja rapsuttavien emojen hoivassa, geneettiset eroavuudet eivät aiheuttaneet lainkaan epäedullisia seurauksia. Erityisen merkittäväksi suotuisan kehityksen kannalta havaittiin aikuisen läsnäolo ja apu hätätilanteissa. (Mäkelä 2005, 1544.)

3.1.4 Theraplay – kosketukseen pohjautuva vanhempi-lapsi -terapia

Suomessa on kokeiltu psykiatrista Theraplay -hoitomuotoa lapsille, jossa hyödynnetään paljon kosketusta terapiavälineenä. Terapia on vanhempi-lapsi-terapiaa, jossa pyritään luomaan vanhempien ja lasten välille uusia yhdessäolon muotoja erilaisten vuorovaikutusleikkien kautta. Leikeissä kosketuksen välineinä käytetään esimerkiksi arkisilla välineillä kuten pumpulitupot, ihovoide ja sanomalehti. Terapia toteutetaan yleensä puolen tunnin jaksoissa kahdeksasta kahteenkymmeneen kertaan. (Mäkelä 2005, 1547.)

Suomessa toteutetussa kliinisessä tutkimuksessa havaittiin Theraplayn korjaavan nopeasti ja tehokkaasti lapsen emotionaalista ja fyysistä säätelykykyä ja vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Kaikilla tutkimukseen osallistuneilla lapsilla oli käyttäytymis- tai tunne-elämän häiriöitä ja lähes kaikki hyötyivät terapiasta vanhempiensa mukaan merkittävästi jo heti ja vielä enemmän puolen vuoden seurannan jälkeen. Sekä vanhemmat että lapset olivat tyytyväisiä hoitoon. Sijaisvanhemmat myös näkivät lapsensa hoidon jälkeen positiivisemmin, mitä pidetään rohkaisevana lapsen kehityssuunnitelmien kannalta. (Mäkelä 2005, 1547–1548.)

3.1.5 Morriksen teoria kohdun ja varhaislapsuuden merkityksestä

Desmond Morriksella on hyvin mielenkiintoisia ajatuksia kosketuksen tarpeellisuudesta ihmisen elämänsä aikana. Kirjassaan Hellyyden anatomia (Intimate Behavior, 1988) hän pohtii muu muassa kohdun ja syntymän jälkeisten kokemusten vaikutuksia lapsen kehitykseen ja myöhempään elämään.

Morriksen mukaan kohtu on ollut ihmiselle eräänlainen paratiisitila, jota tämä pyrkii syntymän jälkeen tavoittelemaan uudelleen monenlaisin keinoin. Kohdussa oli lämmön ja turvallisuuden lisäksi pysyvä ja kokonaisvaltainen kosketuskontakti äitiin, jota Morris pitää erityisen tärkeänä lapselle. Kaipuusta takaisin kohdun mukavuuteen ja rauhalliseen toimittomuuteen kertoo mm. se, että lasta rauhoitettaessa äiti joutuu syleilyn lisäksi usein keinuttelemaan lasta kohdun liikahtelua ja painevaihtelua jäljittellen. Morriksen mukaan on tutkittu, että kaikkein eniten lasta rauhoittaa juuri

heijaus- tai kävelyrytmi, joka on mahdollisimman lähellä äidin sydämensykeä – noin 72 kertaa minuutissa. (Morris 1988, 13–17.)

Vaatteisiin kietomista Morris pitää myös kohdun kokonaisvaltaisen kosketuksen jäljittelyä. Sen perimmäinen ja parhaiten tätä tarkoitusta vastaava muoto on kapalointi, joka tosin on länsimaissa käynyt harvinaiseksi. Morriksen mukaan kapaloinnin on todettu vähentävän lasten ärtyisyyttä ja kiukkuisuutta ja vaikuttavan unta lisäävästi. Parhaiten hänen mielestään toimii kapalointi, joka ei ole liian tiukka eikä liian löysä – asetelma, joka muistuttaa mahdollisimman tarkasti kohdun olotilaa. (Morris 1988, 21–22.)

Kohtu ei kuitenkaan ole Morriksen mukaan ainut lapsuusajan ”onnella”. Syntymän jälkeen pienen lapsen muistiin iskostuvat rauhoittavina kokemuksina myös äidin suomat monet uudet nautinnot – sively, taputtelu, suudelmät, lepertely ja rinnan imeminen. Nämä ovat myös toimintoja, joille Morris väittää myöhemmässä elämässä – jopa aikuisuudessa asti – löytyvän monia jäljitteleviä muotoja. (Morris 1988, 22–23; ks. myös luku 4.3: Korvikkeista apua kosketusnälkään?)

Syntymän jälkeinen kylmä ja vieras ulkomaailma saattaa Morriksen mukaan lapsesta tuntua hyvinkin uhkaavalta ja pelottavalta, joten äidin syli saa pitkään ikään kuin kohdun korvikkeena. Vähitellen uteliaisuus kuitenkin voittaa turvallisuudentunteen, ja lapsi aloittaa tutkimusretket ja itsenäiset seikkailut erillään äidistä. Silloin myös kosketuskontaktit alkavat pikkuhiljaa vähentyä, ja kosketus muuttuu mm. kasvoniilmeiden ja puheen kautta enemmän symboliseksi. Kasvaessaan lapsi myös alkaa pitämään runsasta kosketusta liian ”vauvamaaisena”. Koska kosketuksen tarve ei kuitenkaan häviä, vaan ennemminkin Morriksen mukaan ”tukahdutetaan”, lapsi alkaa etsiä jo tässä vaiheessa korvaavia toimintoja fyysiselle kontaktille. Morris kuvaa lapsen ajatuksenjuoksua näin: ”Minä haluan äitiin ruumiillisen kosketuksen, mutta se olisi liian vauvamaista. Minä olen siihen jo liian itsenäinen. Sen asemasta minä pitelen tätä esinettä, joka saa minut tuntemaan oloni turvalliseksi ilman että minun täytyy heittäytyä äitini syliin.” (Morris 1988, 27–29.)

Kosketuksen korvikkeena voivat toimia esimerkiksi tuttipullo ja lelut. Erityisen tärkeitä ne tuntuvat olevan lapselle Morriksen mukaan esimerkiksi yöllä tai muulloin kun äiti on poissa. Parhaimmillaan tällainen sijaisesine on, kun se ”muistuttaa äidin miellyttävistä ominaisuuksista, on äidin vastine, mutta on myös puolustuskeino äidin

syleilynhalua vastaan”. Joillekin nämä esineet saattavat säilyä hyvin tärkeinä pitkälle lapsuuteen ja jopa aikuisuuteen asti. On myös mahdollista että niille syntyy ”vastikkeiden vastikkeita” – esineitä, jotka muistuttavat lapsuuden tavaroita tai leluja, mutta jotka eivät ole niin läpinäkyviä. (Morris 1988, 29–30.)

Kosketuksen kaipuu voi Morriksen mukaan tulla lapsella ilmi myös käyttäytymisenä, jossa itse kosketus näyttää toissijaiselta toiminnolta. Painileikit ja ”karhunkäpälöinnit” ovat jo askel kohti aikuismaisempaa aggressiivisuutta, mutta suovat kuitenkin mahdollisuuden vielä kokea vauvaiän läheisyyttä. Murrosiän lähestyessä lapsi alkaa kaivata enemmän omaa rauhaa, ja kosketukset harvenevat entisestään. Silloinkaan kosketustarve ei kuitenkaan häviä. (Morris 1988, 30–31.)

Morris vie teorian lapsuuden onnellisesta ja autuaasta olotilasta niin pitkälle, että hänen mukaansa ihminen elää myöhemmin rakastuessaan ”toisen lapsuuden” vastaavine vaiheineen. Hellyydenosoitukset ovat rakastavaisilla pitkästä ajasta yhtä runsaita kuin vauvavaiheessa, nimittelevätpä he usein toisiaan ”beibi” -sanoillakin. (Morris 1988, 31.)

3.1.6 Kosketus kouluikäisillä

Enäkoski (Enäkoski & Routasalo 1998) on tutkinut Suomessa kouluikäisten 9- ja 13-vuotiaiden lasten suhtautumista kosketukseen. Tutkimuksessa kysyttiin, millaista kosketusta lapset pitivät hyvänä ja millaisissa tilanteissa oli luontevaa koskettaa tai kosketusta kaivattiin. Hyväksi kosketukseksi kuvattiin yleensä lämmintä, hellää ja pehmeää kosketusta, joka ei ole liian tunkeilevaa eikä satuta. Poikien mielestä esimerkiksi läppääminen ja olalle taputus olivat hyvää kosketusta. Pojat olivat kuitenkin tyttöjä useammin jättäneet vastaamatta kyseiseen kysymykseen kokonaan. Pahana kosketuksena puolestaan pidettiin tavanomaisia väkivaltaisia kosketusmuotoja kuten lyömistä, potkimista ja tönimistä. Tytöt olivat maininneet myös ”hiplaamisen”, ja jotkut 13-vuotiaat pojat pitivät pahana kosketuksena myös halausta ja päähän koskettelua. (Emt., 77, 80–81.)

Yhdeksänvuotiaiden lasten mielestä toista voi koskettaa silloin kun tämä on surullinen, itkee tai pelkää. Kosketus oli heidän mielestään luontevaa myös anteeksi pyydettyäessä. 13-vuotiaiden mielestä koskettaa voi ”milloin vain”. He kuitenkin jakoivat nuorempia tarkemmin luontevan kosketuksen lohduttaviin ja hyvän olon

tunteisiin liittyviin tilanteisiin. Molempien ikäryhmien vastauksissa painotettiin, että kosketuksen täytyy olla luontevaa ja kosketettavan täytyy itse haluta sitä. (Enäkoski & Routasalo 1998; 77–78.)

Kosketusta kaivattiin tutkimuksen mukaan silloin kun oli surullinen, loukattu, yksinäinen, sairas tai fyysisesti loukkaantunut ja kuolemaan liittyvissä tilanteissa. Myös iloa ja voiton huumaa koettaessa kosketus oli tervetullutta. Joidenkin 13-vuotiaiden poikien vastauksissa ilmeni seksuaalisuuden herääminen heidän kaivatessaan vastakkaisen sukupuolen intiimimpää kosketusta. Kysymykseen ”kenen kosketusta kaipaat” oli joillekin liian haasteellista vastata, mutta monet mainitsivat äidin, isän tai kaverin ja usein tyttö- tai poikakaverin. Kosketettaviksi kelpasivat sukulaiset, läheiset kaverit ja eläimet. Joillekin 13-vuotiaille kelpasi vain tyttö- tai poikakaveri. (Enäkoski & Routasalo 1998, 78–79.)

Enäkosken tutkimuksessa tuli selvästi ilmi suomalaisten poikien hyvin kielteinen suhtautuminen samaa sukupuolta olevia kohtaan heidän mainitessaan että ”ainakaan toinen poika ei saa koskettaa” (ks. luku) ja myös nuorten iän karttuessa lisääntyvä ennakkoluuloisuus hellää kosketusta ja varsinkin halausta kohtaan. (Enäkoski & Routasalo 1988, 78–83.) Tässä suhteessa se vahvistaa jo Willisin ja Hoffmannin (1975, 866) ja Willisin ja Reevesin (1976, 91–92) 70-luvun tutkimuksia Amerikasta, joiden mukaan kosketuskontaktit valkoisilla lapsilla vähenivät esikouluikäisestä kuudennelle luokalle ja kaikilla (valkoisilla ja mustilla) siitä ylöspäin (junior high school). Tutkimuksissa kävi myös ilmi, että paitsi että mustien lasten kosketuskäyttäytyminen ei näyttänyt vähenevän merkittävästi ennen kuudetta luokkaa, se oli myös kauttaaltaan huomattavasti yleisempää kuin valkoisten keskinäinen kosketus.

Opettajien ja lasten välisestä kosketuksesta on myös olemassa tutkimusta. Neillin tutkimuksista vuodelta 1986 kävi ilmi, että opettajat Englannissa koskettivat lapsia hyvin vähän tai eivät ollenkaan. Selkeää yhteyttä opettajien hyviin tai huonoihin suhteisiin luokkaan ja kosketuksen määrään siinä suhteessa ei kuitenkaan havaittu. Sen sijaan tutkimuksissa paljastui, että lapset pitivät koskettelevia opettajia (myös ns. ohjaava kosketus) ”hauskoina” ja ”ystävällisinä”. Rankaisevaa kosketusta kukaan lapsista ei kuitenkaan pitänyt hyvänä. (Neill 1991, 149–150.)

Myöhemmin Neill tutki vielä tarkemmin hieman Enäkosken tapaan lasten ja nuorten suhtautumista opettajan, aikuisten tai samanikäisten lasten kosketukseen,

eritellen myös kosketustyyppisiä ja -alueita. Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeilla ja siinä oli mukana 9-17-vuotiaita lapsia ja nuoria kahden ikävuoden välein. Tuloksista ilmeni, että koululaisille ei ollut suurta eroa siinä, koskettaako heitä opettaja vai jokin muu aikuinen. Ammatillisella asemalla ei näin ollen ollut juurikaan merkitystä. Sen sijaan eri ikäryhmillä havaittiin eroja siten, että 17-vuotiaat eivät pitäneet siitä, että opettaja koskettaa ja 9-vuotiaat tytöt taas pitivät enemmän aikuisten kuin ikätovereidensa kosketuksesta. 13–17-vuotiaat pojat myös pitivät samanikäisten kavereiden ”rajua” ja ystävällistä kosketusta yhtä hyvinä, mutta opettajan rajusta kosketuksesta ei pidetty. (Neill 1991; 149, 153.)

Edelleen saman tutkimuksen mukaan 9- ja 11-vuotiaat pojat pitivät enemmän toisten samanikäisten poikien kosketuksesta kuin tyttöjen, mutta 13-vuotiaasta lähtien pojilla havaittiin voimakas muutos mieltymisestä tyttöjen kosketusta kohtaan. Vahvinta se oli 15- ja 17-vuotiailla. Vanhemmilla pojilla kuitenkin näyttänyt olevan merkitystä sillä, oliko naispuolinen henkilö ikätoveri vai opettaja tai tuntematon aikuinen – pelkästään sukupuoli ratkaisi. 9-13-vuotiaat tytöt myös pitivät saman sukupuolen kosketusta yleisesti mieluisampana, mutta 15 ja 17 vuoden iässä merkittävää eroa ei enää havaittu. Huomionarvoista oli, että 17-vuotiaat tytöt näyttivät pitävän enemmän yleisesti miesten kuin samanikäisten poikien kosketuksesta. (Neill 1991, 153.)

Tutkimuksen ikäryhmistä 9-vuotiaat olivat yleisesti sukupuoleen katsomatta vastaanottavaisimpia kosketukselle. Pojilla kosketukseen suhtautuminen oli kielteisimmillään 11-vuoden iässä (ei tosin merkittävästi) ja tytöillä 15-vuotiailla. Tutkimuksessa selvisi myös, että monessa ikäryhmässä – erityisesti tytöillä – lapset olivat halukkaampia ottamaan vastaan ystävällistä kosketusta kuin koskettamaan itse. Tilanne oli sama sekä ikätovereiden että aikuisten kohdalla. Kaikkien tutkimuksen tulosten tarkastelussa on tutkijan mukaan syytä ottaa huomioon, että vaikka kysely oli laaja, saattoi aiheen arkaluontoisuus vaikuttaa vastauksiin väärin tavalla, samoin kuin joidenkin lasten ”laittaminen leikiksi”, mikä on yleistä koululuokissa tutkimuksia tehtäessä. Tuloksen varmentamiseksi tutkija pitää tarpeellisena täydentäviä tarkkailututkimuksia ja yksityiskohtaisia haastatteluja. (Neill 1991; 155–157.)

Fieldin (2001) mukaan lasten siirtyessä yläasteelle (amerikkalainen junior high school) kosketus vähenee puoleen siitä mitä se oli alkuluokilla ja se muuttuu lähinnä hartia- ja olkapääkontakteiksi. Murrosiässä kosketusta esiintyy kuitenkin

seurustelusuhhteissa, jos niitä on. Vanhempiaan murrosikäiset kohtelevat Fieldin mukaan ”ikään kuin heillä olisi jokin hirvittävä tauti”, ja tällaisen kosketuksen muuttuessa tabuksi nuori saattaa ryhtyä tavoittelemaan kosketusta tai sitä jäljitteleviä asioita muilla tavoin (ks. Kosketuksen korvikkeet). (Field 2001, 52–53.)

Omassa tutkimuksessani vastaajina ei ollut lapsia tai kouluikäisiä, mutta aikuisetkin muistivat vielä joitakin omia kokemuksiaan lapsuus- ja kouluajoiltaan. Tutkimuksessa tuli ilmi paljon samankaltaisia asioita kuin edellä esitellyissä tutkimuksissa. Tulokset on esitelty luvussa 6.

3.2 Kosketus nuorena ja aikuisena

Tutkimuksia, jotka keskittyisivät suoranaisesti nuorten ja nuorten aikuisten kosketuskäyttäytymiseen, on olemassa melko vähän. Aikuisten ja vanhusten kosketuksesta sen sijaan löytyy paljon tutkimustietoa esimerkiksi hoito- ja hoivatyössä. Omassa tutkimuksessani oli kuitenkin mukana enimmäkseen 20–25 -vuotiaita, joka osaltaan lisännee tietoa sen ikäryhmän kosketuskulttuurista.

3.2.1 Nuorten ja aikuisten kosketuksen tutkimusta

Enäkoski (Enäkoski & Routasalo 1988) on koululaisten lisäksi tutkinut jonkun verran myös nuorten ja aikuisten kosketusta Suomessa. Kyseisessä tutkimuksessa hän teetti nuorille ja aikuisille kyselyjä sekä haastatteli muutamia julkisuuden henkilöitä.

Enäkosken mukaan kosketuksen tarve ei häviä ihmiseltä koskaan. Reilusti yli puolet hänen tutkimukseensa vastanneista oli sitä mieltä että aikuinenkin kaipaa kosketusta, ainakin läheisessä suhteessa. Miehet suhtautuvat kosketukseen kuitenkin yleisesti naisia nihkeämmin: läheisten suhteiden lisäksi kosketuksella on taipumus rajoittua heillä lähinnä ammatillisiin tilanteisiin tai joukkuepeleihin. Naisia miehet koskettelevat Enäkosken tutkimuksen mukaan kuitenkin mieluummin kuin toisia miehiä. Toisten miesten ”ylimääräistä” koskettelua miehet kuvasivat turhaksi ja epäluontevaksi. Eräs 42-vuotias mies kuitenkin kertoo, että lapsuuden ystävä muodostaa

hänen kohdallaan poikkeuksen – ystävää voi hänen mukaansa kosketella muita miehiä luontevammin, ikään kuin hän olisi ”sukupuoleton” eikä toinen mies. (Enäkoski & Routasalo 1988, 145–152.)

Vanhemmat ikäpolvet pitivät tutkimuksessa lasten koskettamista helpompana kuin aikuisten. Vanhempien vastauksista ilmeni myös, että heidän kodeissaan kosketus oli ollut selvästi estyneempää kuin nuorten. Enäkoski esittääkin, että nuoremmat sukupolvet ovat Suomessa omaksuneet selvästi kosketusmyönteisemmän asenteen, ja uskoo sen johtuvan mm. monikulttuurisuuden (esim. lomailu ulkomailla, viestintävälineet) lisääntymisestä ja miehen mallin muuttumisesta. Kokonaisuutena vastauksissa oli kuitenkin hajontaa ja kotien kosketuskulttuuri on vaihdellut kaikkina aikoina lähes täydestä koskettamattomuudesta jopa suulle suuteluun perheenjäsenten kesken. (Enäkoski & Routasalo 1988, 152–159.)

Tutkimuksen väittämään, että ”isä ei pitänyt koskaan sylissä”, vastasi olevansa täysin eri mieltä hieman alle puolet tutkimukseen osallistuneista. Äidin lohdutus oli ollut lapsena enemmän tyttöjen mieleen, mutta vastasipa eräs mies esimerkiksi nauttineensa sairaana olosta vain sen vuoksi, että silloin äiti ja joskus isäkin ”pitivät hyvänä”. Naisten vastauksista myös ilmeni yleisesti, että vanhemmat olivat osoittaneet avoimemmin tunteita heitä kohtaan, eikä rakkaudenosoituksiakaan ollut peitelty yhtä paljon kuin miehillä. Vastaava tulos on tullut ilmi monissa amerikkalaisissa tutkimuksissa – tytöt saavat pienestä pitäen kosketusta osakseen enemmän kuin pojat. Fieldin (2001, 56) mielestä se onkin eräs merkittävä syy siihen, miksi pojat ja miehet myöhemmin koskettavat vähemmän.

Enäkosken tutkimuksessa väittämään ”kotoa saatu malli vaikuttaa” vastasi olevansa täysin tai osittain samaa mieltä noin puolet vastaajista ja vielä kolmasosa oli valinnut ”siltä väliltä” -vaihtoehdon. (Enäkoski & Routasalo 1988, 152–159.)

Nuoruuden kosketukseen liittyy myös Fieldin aiemmin esitelty tutkimus teini-ikäisten kosketuskäyttäytymisestä Ranskassa ja Yhdysvalloissa (luku 2.1.3).

3.2.2 Kosketus ammatissa ja työpaikalla

On olemassa tiettyjä ammatteja, joissa ihmiset koskettelevat työkseen. Lisäksi tavallisilla työpaikoilla on oma kosketuskulttuurinsa, joka voi vaihdella seksuaalisesta

häirinnästä ystävälliseen olalle taputteluun. Ammatikseen koskettelevat esimerkiksi kampaajat, hierojat ja saunottajat. On myös ammatteja, kuten lääkärit ja hoitajat, joilla kosketus on välttämätön osa työnkuvaa silloin tällöin.

Enäkosken (Enäkoski & Routasalo 1988) tutkimuksessa oli väittämä ”nautin parturini/kampaajani käsittelystä”, johon naisista 70 % vastasi olevansa täysin samaa mieltä ja miehistä 49 %. Naiset myös tuntuivat johdonmukaisesti pitävän enemmän normaalissa työelämässä tapahtuvasta kosketuksesta (lähinnä esimiehen taputtelu olalle) ja toivoivat enemmän tunteiden osoittamista työpaikalle. Toisaalta väittämä ”en pidä siitä että minua kosketetaan työssä ollessani” sai myös naisienemmistön taakseen. Myötämielisimmin työpaikkakosketteluun suhtautuivat nuoret ja opiskelijat. Monet mainitsivat, etteivät kaipa kosketusta työhön ollenkaan ja jotkut pitivät sitä nimenomaiselle työpaikalleen sopimattomana. Eräs naisjohtaja oli sitä mieltä, ettei kukaan viitsi koskettaa häntä, koska se saatettaisiin tulkita hänen asemastaan hyötymiseksi. (Enäkoski & Routasalo 1988, 93–97.)

Jotkut ammatit saattavat asettaa erityisiä rajoitteita koskettelulle. Miespoliisi esimerkiksi kertoo, että hän voi koskettaa työssään ainoastaan jos tilanne sitä vaatii. Muunlaisesta kosketuksesta, vaikka se olisi tavallista, voi hänen mukaansa saada jopa pahoinpitelysyytteen. Lääkäri-psykiatri taas kertoo, että lääkärinä ollessaan hän voi koskettaa, mutta ei psykiatrina, koska se saatettaisiin ”tulkita väärin”. Kun tutkittavilta itseltään kysyttiin, missä ammateissa tai tilanteissa kosketus heidän mielestään oli sallittua, he vastasivat neuvomistilanteet, lääkärin ja potilaan välisen suhteen, parturin tai kampaajan käsittelyn, sairaanhoitajan työn sekä hammaslääkärin ja opettajan työn. (Enäkoski & Routasalo 1988, 95–96.)

Lee & Guerrero (2001) ovat tutkineet Amerikassa, miten erilaiset sukupuolten väliset kosketustavat työyhteisössä koetaan ulkopuolisten tarkkailijoiden silmin. Tutkittavien annettiin nähdä videoita, joissa oli erilaisia työpaikalla tapahtuvia kosketustilanteita ja tapoja ja he saivat ilmaista oman tulkintansa tapahtumasta. Voimakkaimpana kosketuksen muotona tutkimukseen osallistuneet pitivät kasvoihin koskettamista (esim. pehmeä kosketus poskelle), joka tulkittiin voimakkaiden tunteiden, rakkauden ja ihastuksen osoitukseksi. Samalla kasvokosketusta pidettiin kaikkein sopimattomimpana kosketuksen muotona ja siinä nähtiin eniten seksuaalista häirintää. Kättely tai kokonaan koskettamattomuus taas olivat vastaajien mielestä työpaikan

muodollisimpia ”kosketustapoja”. Naiset näyttivät olevan vastaajien mielestä kauttaaltaan hellempää, luottavaisempia, onnellisempia ja rauhallisempia kosketustilanteissa kuin miehet, kun taas miesten todettiin naisia enemmän syyllistyvän vastakkaisen sukupuolen edustajaan ihastumiseen. (Lee & Guerrero 2001, 197.)

3.2.3 Kosketus hoito- ja hoivatyössä

Kosketusta hoito- ja hoivatyössä on tutkittu melko paljon. Suomessa tutkimusta on tehnyt lähinnä Pirkko Routasalo, mutta kosketusta on sivuttu myös esimerkiksi Eerika Rosqvistin tutkimuksessa potilaiden henkilökohtaisesta tilasta ja sen säilymisestä sisätautien vuodeosastolla. Esittelen tässä luvussa vain yhteenvedon suomalaisten tutkimusten tuloksista.

Routasalo haastatteli yhdessä tutkimuksistaan 25 iäkästä potilasta vuodeosastolla ja tiedusteli mm. sitä, millaisena he kokivat hoitajan kosketuksen hoitotilanteissa. Aineiston perusteella tutkittavat sanoivat kosketuksen olleen yleisesti ottaen hyvää, miellyttävää, lempeää ja turvallista, ja kivuliasta kosketusta oli ollut harvoin. Hoitajilla kerrottiin kuitenkin olevan yksilöllisiä eroja kosketustavoissa – joillakin se oli potilaiden mielestä hellää ja potilaan huomioonottavaa ja toisilla taas kovaa ja hermostunutta. Kosketustapaan vaikutti myös hoitajan arkuus tai rohkeus lähestyä potilasta. (Routasalo 1997a, 295.)

Hoitajien halaaminen ja taputtaminen koettiin tutkimuksessa suurimmaksi osaksi varsin myönteisenä ja jotkut potilaat kertoivat niiden auttavan jaksamaan ja antavan hyvän mielen. Lisäksi niiden koettiin parantavan hoitajan ja potilaan suhdetta ja ”tekevän olon kotoisaksi”. Erityisen tervetullutta halaaminen ja taputtaminen olivat silloin kun potilas oli masentunut tai kärsi ikävästä ja toisaalta myös silloin kun potilaalla oli hyvä mieli. Hoitajan kosketuksen kuvattiin helpottavan unetonta yötä, lievittävän särkyä ja kipua sekä lievittävän avuttomuuden tunnetta, jos potilas oli pitkään joutunut odottamaan hoitajan apua. Oli kuitenkin niitäkin, jotka eivät halunneet heitä halattavan tai taputettavan lainkaan ja heille riitti päivittäinen hoitajan välttämätön kosketus. (Routasalo 1997a, 295–296.)

Potilaat olivat tutkimuksen mukaan tottuneet siihen, että hoitaja koskettaa ja ymmärsivät sen olevan osa hoitotyötä. Heillä oli ammatin tuoma ”lupa” koskettaa, jota

ei tarvinnut kyseenalaistaa. Oli kuitenkin alueita, kuten sukupuolielinten seudut, kasvot ja jalat, joihin potilaiden mielestä hoitajan ei tulisi turhaan koskettaa. Eräs potilas kuvasi koskettamisen viestivän siitä, ettei hän ole ”vastenmielinen” ja että häntä pidetään ihmisenä kun häntä voidaan koskettaa. Kosketukseen ilmaistiin liittyvän hyväksyntää, läheisyyttä, ystävällisyyttä ja inhimillisyyttä. (Routasalo 1997a, 295.)

Routasalo kyseli vanhuksilta myös heidän kosketuskulttuuristaan kotona. Joillakin oli tapana halata ja taputella päivittäin, ja eräs nainen kertoi esimerkiksi miehensä silittävän ja pitävän vaimoaan kädestä, kun tuli katsomaan tätä osastolle. Jotkut potilaat sanoivat koskettavansa vain lapsia ja olivat sitä mieltä, että aikuiset eivät enää tarvitse halaamista. Oli myös henkilö, jonka kotona halaamista ja taputtamista ei ollut ollenkaan ja tunteiden osoittaminen tuntui olevan jäykkää. (Routasalo 1997a, 296.)

Kysymykseen siitä, voivatko potilaat itse koskettaa hoitajaa, tuli monenlaisia vastauksia. Toisille se oli luontevaa, toiset eivät juurikaan koskettaneet, ja eräät sanoivat että ”muut voivat koskettaa, mutta en minä”. Kosketus riippui myös siitä, millä tavalla kukin hoitaja suhtautui siihen. Miespotilaat olivat esimerkiksi saaneet toruja naishoitajiin koskemisesta, eivätkä enää uskaltaneet koskea. Jotkut pitivät rajoittavana tekijänä hoitajan erilaista asemaa potilaaseen nähden, eikä kosketus ollut heidän mielestään sopivaa muuten kuin hoitajan taholta. Lääkärin koskettamisessa asema korostui vielä enemmän, ja yleinen mielipide oli, ettei lääkäriä kosketeta lainkaan oma-aloitteisesti. (Routasalo 1997a, 296.)

Routasalo kysyi potilailta myös itsekoskettelusta, joka tuntui olevan monelle tabu, eikä sen merkitystä joko ymmärretty tai siitä ei haluttu puhua. Osa kuitenkin arveli esimerkiksi raapimisen ja peseutumisen olevan itsekosketteluun tapoja. Kysymys itsensä hyväilemisestä oli vielä arempi ja sitä kuvattiin jopa luonnottomaksi. (Routasalo 1997a, 296–297.)

Toisessa, hieman aiemmin teettämässään tutkimuksessa Routasalo oli observoinut, haastatellut ja videokuvannut potilaita ja hoitajia kosketukseen liittyen kolmessa hoitoyhteisössä, joissa oli yhteensä 130 potilasta (suurin osa yli 75-vuotiaita) ja 68 naishoitajaa. Tässä tutkimuksessa hän oli kiinnittänyt huomiota muun muassa ns. ei-välttämättömään kosketukseen (kosketus tilanteissa, jotka eivät erityisesti vaadi sitä). Observoinnin perusteella ei-välttämätöntä kosketusta tapahtui noin puolessa tarkkailtavista tilanteista. Yleisin tällainen kosketustapa oli kädestä pitäminen, mutta

myös taputtaminen ja potilaiden sively olivat yleistä. Hoitajat koskettivat enemmän naispotilaita kuin miehiä. Muilta osin tulokset olivat samansuuntaisia kuin edellä esitellyssä tutkimuksessa: potilaat kokivat kosketuksen yksilöllisesti, mutta enimmäkseen hyvänä ja hyväksyivät sen kun se oli ”välttämätöntä” tai ”tulkittavissa myönteiseksi”. Tutkimuksessa haastateltiin myös hoitajia, jotka kertoivat niin ikään potilaiden kosketuksen olevan miellyttävää, mutta heillä oli myös kokemuksia potilaiden väkivaltaisesta ja seksuaalisesta kosketuksesta. (Routasalo 1997b; 39–45,62.)

Rosqvistin (2003) tutkimuksessa potilaiden henkilökohtaisesta tilasta on myös käsitelty kosketusta. Rosqvistin mukaan hoitajan kosketus ja lähellä olo ovat keskeisimpiä tekijöitä potilaan henkilökohtaisen tilan säilymisen kannalta. Rosqvist käyttää tutkimuksessaan henkilökohtaisesta kosketustilasta nimitystä ”taktiilinen tila”. Tutkimuksen mukaan erityisesti naispotilaille ja nuorille oli tärkeää, ettei taktiilista tilaa loukata; miehille ja yli 65-vuotiaille se ei ollut niin merkityksellistä. Epämiellyttäväksi kosketukseksi potilaiden taholta koettiin mm. ”yksityisyyden vaarantava kosketus, kosketus, joka tapahtuu ilman riittävää tietoa hoitotoimenpiteestä, puolesta tekevä kosketus, kipua aiheuttava kosketus, tarpeeton kosketus, esineellistävä kosketus, ilman lupaa tapahtuva kosketus ja vastakkaista sukupuolta olevien kosketus”. Kuitenkin tulokset ja potilaiden kokemukset olivat tässäkin tutkimuksessa hyvin yksilöllisiä ja sukupuoltenkin välillä havaittiin eroja. Esimerkiksi miehistä vain 30 % koki ilman lupaa tapahtuvan kosketuksen epämiellyttäväksi, kun naisilla vastaava prosentti oli yli 60. Kädestä kiinni pitämistä puolestaan pitivät epämiellyttävänä ainoastaan ne, joilla oli muutenkin huono mieliala ja jotka pitivät sairauttaan vakavana. Koko tutkittavasta joukosta (250 potilasta) oli jossakin tilanteessa kokenut hoitajan kosketuksen epämiellyttävänä 25 % potilaista. (Rosqvist 2003; 33, 64–67, 76–80, 90.)

3.2.4 Nuorten ja aikuisten hierontaterapiat

Hieronta on kosketusmuodoista ja -hoidoista suosituin, vanhin ja järjestelmällisin, ja suuri osa kosketustutkimuksesta on keskittynyt siihen myös aikuisilla. Johtavana hierontatutkimustyössä on Floridan kosketuksen tutkimuksen instituutti (Touch Research Institute, TRI), joka on tehnyt lukuisia hierontaterapiakokeiluja Tiffany Fieldin johdolla.

Fieldin mukaan hieronta mm. parantaa verenkiertoa, poistaa kuonaa, vähentää turvotusta, rauhoittaa ääreis- ja keskushermostoa ja sillä on negatiivisia vaikutuksia vain harvoissa tilanteissa tai ne eivät perustu tieteelliseen tutkimustietoon (esim. niskan hieromisen vaarallisuus). Field myös muistuttaa, että monien kulttuurien lisäksi kosketushoidot olivat lääketieteen perusta jo Hippokratesin aikaan antiikin Kreikassa 400 eKr., mutta länsimaisessa lääketieteessä hieronta on saanut vasta hiljattain jalansijaa tavallisten lääkehoitojen rinnalla. Varsinkin Amerikassa ongelmana on ollut hänen mukaansa se, että suurin osa aikuisten hierontatutkimuksista on tapaustutkimuksia, joissa tutkittavat saavat hieronnan lisäksi muutakin huomiota osakseen. Oikeaoppisena tieteenä voidaan hänestä pitää vain tutkimuksia, joissa varsinaisen hierontahoidon yhteydessä annetaan vertailuryhmälle esimerkiksi pelkkää rentoutumishoitoa tai hierontaa ilman painetta. Field vakuuttaa, että Touch Research Instituten tutkimukset on toteutettu näillä tieteellisillä periaatteilla. (Field 2001, 131–133.)

Eräs Fieldin ja hänen kollegoidensa tutkimus toteutettiin lääketieteellisen koulun henkilökunnalle 15 minuutin niska-hartiahierontana joka päivä kuukauden ajan. Hieronta sisälsi voimakasta painelua ja se suoritettiin lounastauolla hierontatuolissa. Vaikka tutkijat arvelivat, että hoidettavat saattaisivat olla väsyneempiä hieronnan jälkeen, kävikin päinvastoin ja työntekijät ilmoittivat keskittymiskykynsä ja tarkkaavaisuutensa lisääntyneen hoidon myötä. Tulosten vahvistamiseksi tehtiin vielä mm. matemaattisia testejä, jotka osoittivat aivot toiminnan nopeutuneen huomattavasti jo yhden 15 minuutin hierontatuokion seurauksena. Field esittääkin, että työntajien pitäisi tehokkuuden lisäämiseksi ja stressin vähentämiseksi ottaa hierontahetket osaksi päivittäisiä rutiineja työpaikoilla. (Field 2001, 133–134.)

Hierontaterapialla on ollut positiivisia vaikutuksia myös kroonisesta väsymyksestä kärsiville. Verrattuna vertailuryhmään, joka sai vain lumehoitoa, hierottavilla potilailla havaittiin tutkimuksessa välittömästi matalammat arvot masennuksessa ja turhautumisessa sekä stressihormonien määrässä. Pitempiaikaiset vaikutukset olivat Fieldin mukaan edellisten lisäksi lisääntynyt unen määrä, korkeammat dopamiiniarvot (yleensä dopamiini vaikuttaa masennusta lievittävästi) sekä vähentyneet fyysiset vaivat ja kivut. (Field 2001, 138.)

Alkoholi- ja huumeongelmista kärsiville Fieldin tutkimusryhmä ei ole onnistunut tekemään vielä tutkimusta, mutta hän kertoo eräästä toisesta tutkimuksesta, jossa löydettiin lupaavia tuloksia. Field muistuttaa, että addiktiot syntyvät usein siitä, että pyritään vähentämään masennusta. Kuitenkin huumeet ja alkoholi johtavat yleensä lopulta vielä pahempaan masennukseen. Kyseisessä tutkimuksessa hieronta vaikutti kohderyhmässä rentoutumista, vähentynyttä masennusta, parantunutta minäkuvaa sekä nopeutunutta myrkytystilasta selviämistä. Tupakasta kärsivillä puolestaan toteutettiin tutkimus, jossa kehoitettiin tupakoivia hieromaan itseään korvalehdistä tai käsistä aina kun heillä tekee mieli tupakkaa. Seurauksena tutkittavien päivittäisten savukkeiden määrä väheni ja 27 % tutkimukseen osallistuneista lopetti tupakoinnin kokonaan. (Field 2001, 138–139.)

Vanhukset kärsivät myös usein masennuksesta, joka voi johtua kosketuspuutteesta. Tutkimuksessa, jossa ”isovanhemmat” saivat hieroa kaltoin kohdeltuja vauvoja, huomattiin, että vauvojen hieronta oli vanhuksille jopa terapeutisempaa kuin se, että he itse vastaanottivat hierontaa (ks. luku 3.1.2). Heillä masennuksensa todettiin vähenneen ja minäkuvansa ja koko elämänlaatunsa parantuneen yleisesti. Field arvioi, että hieromisen ja hierottavana olemisen erot saattoivat johtua näillä vanhuksilla siitä, etteivät he olleet tottuneet vastaanottamaan sen tyyppistä kosketusta koskaan ja toisaalta siitä, että he ehkä tunsivat itsensä hyödyllisemmiksi ja tärkeämmiksi saadessaan auttaa lapsia. (Field 2001, 139–140.)

Masennukseen liittyvien ongelmien lisäksi hieronnalla on havaittu positiivisia vaikutuksia erityyppisten kipujen lievittämisessä ja niiden parantumisessa. Esimerkiksi raskaana olevat naiset ja myös heidän sikiönsä ovat hyötyneet hierontahoidosta monella tapaa. Paitsi että hieroituilla äideillä todettiin synnytyskipujen ja masennuksen helpottaneen, myös heidän synnytysaikansa oli vertailuryhmää lyhyempi ja keisarileikkausten tarve väheni. Hierottujen äitien lapsilla puolestaan havaittiin parempi ”itselohduttautumisen kyky” ja reagointi kasvonilmeisiin ja ääniin kuin ei-hierottujen. Erityisen tärkeää hierontahoito oli äideille, jotka olivat allergisia kipulääkkeille. (Field 2001, 140–141.)

Muissa 'Touch Research Institute':n tutkimuksissa hieronnan on todettu auttavan mm. palovammahoidon ja leikkausten jälkeisten kipujen lievittämisessä, reumassa, fibromyalgiassa, päänsäryissä, alaselkävivissa, syöpään liittyvissä kivissa ja kivissa

yleisesti. Hieronnan positiiviset vaikutukset kivunlievittämisessä saattavat johtua siitä, että paine (samoin kuin kylmä) vähentää hermopäätteiden viestittämää kipua aivoihin ja toisaalta syventyneestä unesta, joka ehkäisee kipua tuottavien kemikaalien syntymistä. (Field 2001, 141–147.)

Hierontahoitoa on kokeiltu myös Suomessa Jakosen (2004) tutkimuksessa psykiatristen potilaiden auttamismenetelmänä. Tutkimuksen tulokset olivat lupaavia: Hieronta paransi potilaiden oloa kokonaisvaltaisesti ja kosketus oli olennainen tekijä fyysisen hyvän olon saavuttamisessa. Hoito vaikutti positiivisesti potilaiden toimintakykyyn sekä fyysisellä, psyykkisellä että sosiaalisella tasolla. Vaikutuksia olivat mm. kipujen ja jännitystilojen helpottaminen, elinvoimaisuuden ja liikuntakyvyn lisääntyminen, yöunen lisääntyminen ja lääkkeiden tarpeen väheneminen. Lisäksi raportoitiin hieronnan lisänneen potilaiden rauhallisuutta, rentoutuneisuutta, optimistisuutta, aktiivisuutta, oma-aloitteisuutta ja parantunutta minäkuvaavaa sekä luottamusta ja vuorovaikutusta potilaan ja hoitajan välillä. Negatiivisena potilaat kokivat hieronnassa ainoastaan sen aiheuttamat kivut ja joidenkin negatiivisten tunteiden välittymisen hierontatapahtuman aikana. Jakonen pitää jatkotutkimuksia aiheesta tarpeellisina. (Jakonen 2004, 4.)

3.3 Kosketuspuutteen vaikutukset

”15 päivää sairaalassa ilman kosketusta” - syy miksi mies karkasi kotiinsa paikallisesta sairaalasta pyjama päällä ja sairaalan ranneke kädessään (Field 2001, 9.)

Mitä seurauksia ihmisille on siitä, etteivät he saa riittävästi kosketusta osakseen? Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, kosketuksella on paljon positiivisia vaikutuksia, joita paitsi ihmiset luonnollisesti jäisivät ilman kosketusta. Tutkijat ovat kuitenkin löytäneet myös suoranaisia kosketuspuutteen seurauksia, jotka voivat pahimmillaan olla jopa hengenvaarallisia.

Useat tutkijat ovat sitä mieltä, että kosketuspuute lapsuudessa johtaa fyysiseen väkivaltaan aikuisena. Field (2001) viittaa esimerkiksi Dr. Schanbergin raportteihin

1970-luvulta, joiden mukaan kaikkein nuorimmat rikolliset tulevat lapsiaan laiminlyöneiltä ja hyväksikäytäneiltä vanhemmilta. Schanberg uskoo, että kehokosketuksen puute on perustavaa laatua oleva tekijä, kun puhutaan tunne-elämän häiriöistä kuten masennus, autismi, ylivilkkaus, seksuaaliset poikkeamat, huumeriippuvuus, väkivalta ja aggressiivisuus. Hänen teoriansa mukaan normaalien aistikokemusten puute lapsuudessa johtaa aistiriippuvuuksiin aikuisena, jotka taas ilmenevät esimerkiksi rikollisuutena ja huumeaddiktioina. Teoria syntyi tutkimuksen pohjalta, jossa havaittiin paljon väkivaltaa ainoastaan niissä kulttuureissa, joissa lapset olivat saaneet vain vähän fyysistä huomiota ja päinvastoin. Tutkimuksessa oli mukana 42 teollistumatonta kulttuuria (esim. Japani ja New Mexico). (Field 2001, 62–63.)

Kosketuksen on havaittu vaikuttavan myös unen laatuun (ks. myös luku). Jo 60-luvulta löytyy tutkimus, jossa kaksivuotiaiden lasten uni häiriintyi pahasti kun heidät erotettiin äidistään ajanjaksoksi kahdesta päivästä kahteen viikkoon ja he joutuivat olemaan laitoksessa ilman kosketusta. Uniongelmat eivät näissä tapauksissa näyttäneet enää korjaantuvan senkään jälkeen, kun lapset myöhemmin palautettiin äitiensä luokse. Field sanoo, että kaikissa pienille lapsille sittemmin tehdyissä tutkimuksissa on havaittu vastaavia tuloksia. Äidin poissaolo on vaikeuttanut lapsen nukahtamista, nopeuttanut heräämistä ja tehnyt unesta katkonaista. Fieldin mukaan kaikista äidin poissaolon haittavaikutuksista vaikutukset juuri uneen ovat olleet kaikkein voimakkaimmat ja pysyvimmät. (Field 2001, 63–64.)

Eläinkokeiden perusteella on havaittu yhteyksiä kosketuspuutteen ja immuunijärjestelmän heikkenemisen sekä kasvuongelmien välillä. Steve Suomi havaitsi apinakokeissaan, että emon fyysinen kontakti ja sukuminen alle kuuden kuukauden ikäisille apinapoikasille korreloi suoraan siihen, kuinka paljon heidän kehonsa tuotti vasta-aineita hieman yli vuoden iässä. Myöhemmissä tutkimuksissa vahvistui, että emoistaan erotetuilla apinapoikasilla vastustuskyky oli tukahtunut ja luonnollisten virustentappajisolujen (natural killer cells) aktiivisuus vähentynyt. (Suomi 1995, 99–100.) Field arvelee, että kosketuksen vaikutus immuunijärjestelmään apinapoikasilla voi johtua sekä kosketuspuutteen aiheuttamasta kiihtyneisyydestä ja stressihormonien lisääntymisestä (stressihormonit vähentävät vastustuskykyä) että lisääntyneistä uniongelmistä. Myös alle kouluikäisille ihmislapsille tehdyissä tutkimuksissa havaittiin äideistään erotetuilla lapsilla tihentynyttä sairastelua – erityisesti ummetusta, ripulia ja

hengitykseen liittyviä infektioita. Vastaavasti hieroituilla pikkulapsilla vaikutukset olivat päinvastaiset ja heillä havaittiin vaivojen vähentyneen neljän kuukauden kuluttua hoidosta. (Field 2001, 66.)

Rottakokeissa on huomattu, että kosketuksella on yhteyttä myös kasvuhormonien ja geenien aktivoitumiseen. Schanberg (1995) kollegoineen tutki pitkään, mikä tekijä rottaemon ja poikasten suhteessa vaikutti kasvuhormonien ja eräiden muiden immuunijärjestelmälle tärkeiden aineiden vähentymiseen kun emo ja poikaset erotettiin toisistaan. Lopulta Schanberg kokeili poikasten sukimista harjalla samantapaisella rytmillä kuin emo ja havaitsi arvojen normalisoituvan. Myöhemmin yritettiin vielä jäljitellä muita emon tapoja kohdella poikasiaan (mm. kantaminen), mutta ainoastaan nuolemista jäljittelevä toiminto palautti poikaset ”normaalitilaan”. Schanberg esittää, että kosketusstimulointi rotilla ja ihmisillä aktivoi kasvuun vaikuttavia geenejä, mutta ei varsinaisesti muuta niitä. Geenit siis yhä määräävät ihmisen pituuden, mutta pitkänkin kasvun geenit voivat jäädä turhiksi, jos ihminen jää vaille kosketusta pienenä. (Schanberg 1995, 67–78.)

Monien allergioiden ja erilaisten sairauksien synnyn uskotaan myös johtuvan kosketuspuutteesta. Jotkut sairaudet voivat itsessään aiheuttaa koskettamattomuutta ja sitä kautta epäedullisia seurauksia (esim. autistiset lapset eivät useimmiten halua kosketeltavan itseään), mutta useissa tapauksissa tutkijat pitävät koskettamattomuutta itse sairauden synnyn syynä. Esimerkiksi astman, dermatiitin (ihotulehdus) sekä sydän- ja verisuonitautien ja kosketuspuutteen välillä on havaittu yhteyksiä. Sairastuneet lapset ovat usein perheestä, joissa äiti on koskettanut heitä hyvin vähän tai ei ollenkaan. Vastaavasti hierontahoidolla on saatu lievitettyä esim. astman oireita, ja paljon toisten ihmisten kanssa kontaktissa olevat (esim. avioliitossa elävät) näyttävät sairastuvan harvemmin esimerkiksi sydän- ja verisuonitauteihin. (Field 2001, 71–74.)

Tutkijat ovat myös löytäneet joitakin yleisluontoisia yhteisiä piirteitä vähän kosketteleville ihmisille. Heidän on raportoitu esimerkiksi olevan ahdistuneempia, jännittyneempiä sekä tyytymättömämpiä omaan kehoonsa kuin paljon koskettavat. Lisäksi heillä on todettu enemmän epäilyksiä toisia ihmisiä kohtaan, enemmän sosiaalista eristäytyneisyyttä ja tiukemmat ja autoritaarisemmat uskonnolliset käsitykset. Paljon koskettelevilla (ei välttämättä kuitenkaan paljon kosketusta vastaanottavilla, kirj. huom.) taas on havaittu yhteisinä piirteinä mm. vahva ”ego”,

dominoivat piirteet luonteessa ja vähäinen taipuvaisuus syyllisyydentunnon kokemiseen. (Knapp & Hall, 276.)

Andersenin ym. (1987) tutkimus vahvisti, että vähän koskettelevilla on yhtäläisyyksiä myös kommunikointitavoissa: He ovat esimerkiksi vähemmän puheliaita, sulkeutuneempia, välttelevät enemmän kommunikointia ja heillä on matalampi itsearvostus kuin paljon koskettelevilla. Tutkimuksen tulokset myötäilivät aiempien tutkimusten samansuuntaisia tuloksia, vaikkakin siinä tutkittiin vain sukupuolten välistä kosketusta. Tutkimuksessa oli mukana 4000 yliopisto-opiskelijaa Yhdysvalloista. (Emt., 105.)

4 KOSKETUKSEN ESTEET JA KORVIKKEET

Vaikka näyttää olevan paljon todisteita siitä, että kosketus on merkityksellistä ihmiselle, se ei ole aina yksinkertaista tai ongelmattonta, varsinkaan aikuisilla. Muun muassa Morris (1998) on pohtinut paljon kosketukseen liittyviä vaikeuksia ihmissuhteissa.

Morriksen mukaan on selvää, että aikuiset tarvitsevat hellyyttä ja fyysistä kosketusta siinä missä lapsetkin. Itse asiassa aikuisilla tarve heijastuu hänen mukaansa lapsuusajan läheisyyden ja turvallisuudentunteen kaipuusta. Useimmat ihmiset haluavat osakseen fyysistä läheisyyttä ainakin muutaman ihmisen taholta. Ihmisten monimutkaisessa sosiaalisessa verkostossa kosketukselle saattaa kuitenkin muodostua monia esteitä: meissä taistelevat vastakkaiset, läheisyyden ja yksinolon ja riippuvaisuuden ja riippumattomuuden tarpeet, jolloin kosketuksesta voi tulla varautunutta ja estynyttä. Ja kun kosketusta ei ole tai se muodostuu liian ongelmalliseksi, monet saattavat turvautua ammattikoskettelijoihin kuten kampaajiin, hierojiin ja muihin, joiden kanssa kosketukselle on olemassa ”virallinen tekosyy”. (Emt., 97–98, 138–150.)

Kosketuskontaktiin hakeutuminen tietoisesti, mutta kuitenkin toisilta ihmisiltä ”salaten” saattaa olla yleisempääkin kuin yleisesti luullaan. Olen itse esimerkiksi kuullut eräältä ystävältäni, että hän pelasi nuorena jalkapalloa ja halusi saada maaleja suurelta osin siksi, että sai niissä tilanteissa kavereilta olalle taputtelua (Henkilökohtainen keskustelu 15.8.2006) Lisäksi olen kuullut hengellisissä piireissä, että jotkut ovat saattaneet hakeutua sielunhoitoon vain siksi että pappi tai sielunhoitaja laittaisi käden heidän päälleen. Tällainen kosketustarve luultavasti korostuu yksinäisillä ihmisillä. Morris onkin sitä mieltä, että kosketuksen puute, yksinäisyys ja toisaalta arkuus hankkia ystäviä saattavat ajaa ihmisen jopa itsemurhaan. (Morris 1988, 97–98.)

Aikojen saatossa ihmiset ovat kulttuurista riippuen luoneet erilaisia käsityksiä siitä, milloin on soveliaista koskettaa. Joissakin kulttuureissa näitä rajoituksia on enemmän kuin toisissa. Jotkut ihmiset taas ovat saattaneet luoda rajoitusten puitteissa erilaisia korvikkeita, jotka tyydyttävät heidän kosketustarpeensa. (Esim. Morris 1988.) Tässä luvussa esitellään yleisimpiä kosketuksen esteitä ja korvikkeita, jotka löytynevät myös omasta kulttuuristamme.

4.1 Seksuaaliset rajoitukset

Pelot tulla seksuaalisesti väärinymmärretyksi ovat varmasti suurin kosketusta rajoittava tekijä ihmisten välillä. Morris kirjoittaa:

Toinen hellyyselämää surkastuttava sosiaalinen asenne väittää, että ruumiillisiin kosketteluihin liittyy aina seksuaalinen panos. Tämä käsitys on ollut omiaan torjumaan entisestäänkin vähäisiä hellydenosoituksia. Vanhempien ja lasten välisissä hellydenosoituksissa ei ole mitään edes viitteellisesti sukupuolista. Äidinrakkaus ja lasten rakkaus eivät ole seksuaalisia, eikä välttämättä seksuaalista ole kahden miehen tai kahden naisen välinen rakkaus, tai edes miehen ja naisen välinen rakkaus. Rakkaus on rakkautta - toiseen ihmiseen liittyvä henkinen side - ja sukupuolisuus on tässä toisarvoinen asia. Nykyaika kuitenkin ylikorostaa kaikenlaisten suhteiden sukupuolista osuutta. Jos kahden ihmisen välillä on vahva, alun perin ei-seksuaalinen side, johon alkaa liittyä heikko seksuaalinen väre, kaikki tarttuvat automaattisesti juuri tähän itse asiassa toisarvoiseen sukupuolisuuteen ja liioittelevat sen yli kaikkien rajojen. Tämän takia puhtaasti sukupuolettomien hellyyskäyttämisten määrä väkisinkin on pienentynyt, ja tämä on ulotettu koskemaan myös vanhempien ja lasten välisiä suhteita (varokaa – Oidipus!), sisarusia (varokaa – sukurutsaus!), läheisiä samaa sukupuolta olevia ystävyksiä (varokaa – homo!), läheisiä vastakkaista sukupuolta olevia ystävyksiä (varokaa – aviorikos!) sekä satunnaisia tuttavuuksia (varokaa – löyhät suhteet!). Kaikki tämä on ymmärrettävää mutta täysin tarpeetonta. Se osoittaa että emme omassa "virallisessa" sukupuolisuhteessamme saa täyttä tyydytystä sen suomista mahdollisuuksista hellyyteen. Jos parisuhde on riittävän voimakas samoin kun siihen liittyvä hellyyskäyttäytyminen, ei pitäisi olla tarvetta liittää seksuaalisuutta muihin suhteisiin, vaan niistä voidaan nauttia enemmänkin kun olemme tähän asti uskaltaneet. (Morris 1988, 223.)

Morriksen mukaan seksuaalisuuden korostuminen liittyy ajatukseen, jonka mukaan fyysinen läheisyys tarkoittaa aina myös seksuaalista läheisyyttä. Sekaannus on hänen mukaansa syntynyt siitä, että koska seksuaalinen kanssakäyminen ("parittelu") on mahdotonta ilman fyysistä läheisyyttä, ovat ihmiset alkaneet mieltää ne pikkuhiljaa synonyymeiksi toisilleen. Kehitykseen on myös saattanut myös vaikuttaa viime vuosisadan viktoriaaninen pidättyvä ajattelu. Vaikka ongelma on ollut jossain muodossa aina olemassa, on tilanne tuntunut muuttuvan Morriksen mukaan pahemmaksi viime vuosina. Perustarve läheisyyteen ei ole kuitenkaan kadonnut ja ihmiset joutuvat etsimään perhepiirinsä ulkopuolella omat keinonsa selvitäkseen tarpeidensa ja sosiaalisten rajoitusten ristiaallokossa. (Morris 1988, 97–99.)

Myös mm. Mazzarella (2006, 189) mainitsee, että kosketus liitetään nykyään usein vain seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan. Onko yhteiskunnassamme tosiaan näin seksuaalisväritteinen kuva kosketuksesta?

Merkittävimmät seksuaalisuuteen liittyvät kosketuksen esteet voidaan jakaa karkeasti kolmeen pääluokkaan: Pelko tulla vastakkaisen sukupuolen taholta väärinymmärretyksi (ihastuminen/seksuaalinen kiinnostuminen vs. ”tavallinen” ystävyys), pelko homoseksuaaliksi leimautumisesta (homofobia) ja pelko lasten seksuaalisesti hyväksikäyttäjäksi (pedofilia) leimautumisesta.

4.1.1 Sukupuolten välinen jännite

Oletko koskaan esim. parturissa käydessäsi nauttinut enemmän vastakkaisen sukupuolen käsittelystä kuin oman sukupuolesi? Tunnetko silloin seksuaalista värettä välillänne, vai voitko kuvitella hyvänolontunteen johtuvan jostakin muusta? Jos ajattelumme on niin seksuaalisesti orientoitunutta kuin Morris kuvasi, se ei välttämättä näe ei-seksuaalista vaihtoehtoa sukupuolten väliselle mielihyvälle. Kysymyksen voi toki asettaa myös näin: Olisitko mustasukkainen miehelle, joka nauttii kampaajavaimosi käsittelystä kampaajalla asioidessaan? Jos vastaus on kyllä, jäänee ainoastaan kaksi vaihtoehtoa: joko kärsit liiasta mustasukkaisuudesta tai sitten vaimosi asiakas todellakin on seksuaalisesti kiinnostunut vaimostasi. (ks. esim. Morris 1988, 164–165.)

Seksuaalisen ja ei-seksuaalisen raja kosketuksessa ja ihmisten välisessä kiintymyksessä on usein varsin hämärä. Valitettavasti tutkijat ovat paneutuneet kyseiseen aiheeseen melko vähän. Enäkoski (1988, 175) sanoo, että on olemassa erikseen seksuaalista rakkautta ja rakkautta, joka on ”sisarellista, veljellistä henkistä ja siinä tarpeet tyydyttävää”, mutta hän ei ole selvittänyt niiden eroja tarkemmin.

Leen ja Guerreron amerikkalaisessa tutkimuksessa tutkittavat saivat arvioida, millaisissa tilanteissa kollegat työpaikalla saattavat koskettamisessa mennä niin pitkälle, että suhteeseen voidaan ajatella liittyvän seksuaalista ihastumista. Arvioijat näkivät miehillä enemmän tällaista käytöstä naisia kohtaan kuin päinvastoin. (Lee & Guerrero 2001, 197.) Jos miehet todella ihastuvat naisiin helpommin kuin naiset miehiin (ja jos miehillä kanssakäyminen on enemmän seksuaalisväritteistä), saattaa se selittää, miksi

esimerkiksi Andersenin ym. (1987, 89) yliopistotutkimuksen mukaan tytöt välttelivät enemmän poikien kosketusta kuin päinvastoin.

Morriksen mukaan katoliset papit ovat ammattiryhmänä poikkeuksellinen siinä mielessä, että heitä pidetään usein ”sukupuolettomina” ja he saavat vapaasti pitää seurakuntalaisiaan kädestä tai jopa koskettaa poskea. Varsinkin Paavilla asema voi olla niin ”isällinen”, että hän voi koskettaa aikuisia ihmisiä ikään kuin he olisivat hänen omia lapsiaan ja unohtaa melkein kokonaan muussa elämässä vallitsevat kosketussäännöt. (Morris 1988, 119–120.) Vastaava tilanne saattaa olla jossakin määrin myös luterilaisten ja muidenkin seurakuntien pappien kohdalla Suomessa – tosin sillä erotuksella, että muissa kuin katolisissa yhteisöissä papeilla on yleensä oikeus olla naimisissa.

Sisarusten tai lähisukulaisten välinen kosketus on yleensä varmasti seksuaalivapaimpana pidetty vastakkaisten sukupuolten kosketusmuoto (esim. Morris 1988, 223.). Sisaruussuhde asettaa tavallisesti tiettyjä ehtoja kosketukselle, jotka rajaavat seksuaalisuuden pois, ja sitä ei välttämättä edes sen kummemmin ajatella. Lähisukulaisuuden seksuaalisuutta yleisesti rajoittaa myös ns. Westermarck-efekti, johon liittyvän teorian mukaan ihmiset ”eivät tunne luontaista sukupuolista vetoa kasvinkumppaneihinsa, kuten sisaruksiinsa” (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Westermarck-efekti>.) Mutta kuten Morris totesi, on mahdollista että ”yliseksualisoitunut yhteiskuntamme” näkee myös näissä suhteissa helposti inestien mahdollisuuden. Ja kun otetaan huomioon, että esimerkiksi Majamaan tutkimusten mukaan ainakin Suomessa vajaa kolmannes hyväksikäyttötapauksista näyttäisi tapahtuvan perheen sisällä tai sukulaisten kesken (Majamaa 2003, 68) ja useat tapauksista vielä uutisoidaan, voi olla, että ihmiset tulevat varovaisemmiksi kosketuksen suhteen myös kotona.

4.1.2 Homofobia

Saman sukupuolen koskettamisen karttaminen on varsin yleistä kosketuskäyttäytymisessä, varsinkin miehillä. Knappin ja Hallin (2002) koonti amerikkalaisista tutkimuksista vahvistaa, että miehet pyrkivät välttämään toisten miesten kosketusta, kun taas naiset kokevat saman sukupuolen kosketuksen melko tervetulleeksi. Tulokset ovat olleet yhtäpitäviä niin tarkkailu- kuin

itseraportointitutkimuksissa. Miesten kosketuksessa poikkeuksen muodostavat tutkimusten mukaan ainoastaan tietyt erityistilanteet, kuten urheilutapahtumat, joissa kosketus on osa peliä ja joukkuehengen ilmaisua. (Knapp & Hall 2002, 276.)

Suomessa miesten välistä kosketusta on jonkin verran tutkittu jo aiemmin mainittujen Enäkosken ja Routasalon tutkimuksissa. Enäkoskelle tulleiden vastausten perusteella miehet pitivät toisen miehen kosketusta kauttaaltaan epäluonnollisena ja vastenmielisenä. Oman tutkimukseni vastaukset heijastelivat samankaltaisia asenteita. Toisaalta Routasalon hoitotyötutkimuksessa myös eräs naispotilas mainitsi, että hänelle tulee ”lesbomainen olo” jos hoitaja haluaa (Enäkoski & Routasalo 1998, 112).

Tutkijat ovat pyrkineet selvittämään miesten kosketuspelkoihin liittyviä syitä, ja ovat havainneet, että samaa sukupuolta olevien kosketusta eniten karttavat miehet ovat asenteeltaan myös kaikkein homofobisimpia. (Homofobialla ymmärretään pelkoa leimautua homoseksuaaliksi tai yleistä homoseksuaalisuuden pitämistä huonona tai vääränä asiana. [Selin 2003, 25]) Esimerkiksi Roesen ym. (1992) tutkimuksessa löydettiin selkeä yhteys näiden tekijöiden välillä. Tutkimuksessa tutkittiin sekä kyselylomakkeilla että tarkkailututkimuksella amerikkalaisen yliopisto-opiskelijoiden asenteita liittyen lähinnä saman sukupuolen kosketukseen. Kyselylomaketutkimuksessa opiskelijat vastasivat ensin omaa kosketuskäyttäytymistään koskeviin kysymyksiin ja sen jälkeen homofobisuutta koskeviin väitteisiin. Homofobisuutta mitattiin seuraavilla väitteillä asteikolla 1-5:

1. Homoseksuaalisessa käyttäytymisessä ei ole mitään erityistä väärää
2. Homoseksuaalinen käytös inhottaa minua
3. Homoseksuaalisuus on vain erilainen elämäntapa, jota ei tule tuomita
4. Jos ihmisellä on homoseksuaalisia tunteita, hänen tulee tehdä kaikkensa päästäkseen eroon niistä
5. En muuttaisi suhtautumistani ystävääni kohtaan, vaikka saisin tietää hänen olevan homoseksuaali
6. Homoseksuaalisuus on syntiä ja yksinkertaisesti väärin
7. Homoseksuaaleilla on yhtä suuri oikeus opettaa lapsia kuin heteroseksuaaleillakin.

Kohdat 2, 4 ja 6 olivat homofobisuutta ilmentäviä väitteitä ja muut kohdat edustivat vastakkaista mielipidettä. Kuten tutkijat olettivatkin, tuloksissa oli vahva korrelaatio vähän toisiaan koskettelevien miesten ja homofobisten asenteiden välillä. Vastakkaisen sukupuolen kosketteluun tai koskettamiseen yleensä homofobialla ei sen sijaan ollut vaikutusta. Naisilla homofobisuus ei myöskään vaikuttanut merkittävästi kosketuskäyttäytymiseen samaa sukupuolta olevia kohtaan. (Roese ym. 1992, 252–255.)

Toisessa tutkimuksessa tarkkailtiin opiskelijoiden kosketuskäyttäytymistä kahvilassa 10 minuutin jaksoissa ja sen jälkeen heiltä kysyttiin (heidän tietämättään vielä siinä vaiheessa tarkkailusta) homofobisista asenteista. Tulokset olivat lähes yhtäpitäviä ensimmäisen tutkimuksen kanssa. Naiset koskettelivat toisiaan yleisesti enemmän kuin miehet ja samaa sukupuolta olevien vähäinen koskettaminen korreloi homofobisten asenteiden kanssa. Tosin tässä tutkimuksessa myös naisilla havaittiin yhteyttä homofobian ja niukan samaa sukupuolta olevien koskettamisen kanssa. (Roese ym. 1992, 255–256.)

Roese ym. painottivat tutkimuksessaan, että tulokset ovat hyvin kulttuuriin sidottuja, eikä muualla toteutettu tutkimus välttämättä antaisi samanlaisia tuloksia. Willisin & Rawdonin tutkimus (aiemmin viitattu luvuissa ja) vahvistikin, että esimerkiksi espanjalaisessa kulttuurissa miesten välinen kosketus on hyväksytympää kuin USA:ssa. Yhdysvallat näytti kuitenkin sijoittuvan Chileä ja varsinkin Malesiaa ylemmäs tällaisessa myönteisyydessä. Tutkimuksessa suhtautumista kosketukseen mitattiin muun muassa seuraavilla väitteillä:

1. Kosketus on tärkeää kommunikoidessani muiden ihmisten kanssa
2. Arvostan halausta samaa sukupuolta olevalta henkilöltä kun tarvitsen läheisyyttä
3. Nautin samaa sukupuolta olevista ihmisistä, joille kosketus on luonnollista
4. Nautin saada kosketella joitakin samaa sukupuolta olevia henkilöitä
5. Nautin joskus fyysisestä kontaktista halattaessa.

Tutkijoiden mukaan tutkimustulokset eivät olleet täysin aukottomia, koska monet tekijät saattoivat vääristää tuloksia. Esimerkiksi kysymykset ja väitteet saatettiin käsittää hieman eri tavalla eri kulttuureissa. Tutkimukseen osallistuminen oli myös

vapaaehtoista, mikä saattoi karsia pois tiettyä kantaa edustavia ihmisiä. Lisäksi tutkimuksen häntäpäähän sijoittuneet malesialaiset olivat Yhdysvalloissa eivätkä omassa kotimaassaan opiskelevia ja kaikki muslimeja (muslimit saattavat tutkijoiden poiketa asenteiltaan muista malesialaisista). Tutkijat pitävätkin lisätutkimuksia aiheesta varsin tarpeellisina. (Willis & Rawdon 1994, 1027–1034)

Muslimien asenteita yleensä ei ole tietääkseni tutkittu sen tarkemmin. Kuitenkin esimerkiksi muslimimaassa Turkissa kosketus on ilmeisesti verrattain yleistä ja miehetkin koskettelevat avoimesti toisiaan (esim. Barker & Buchanan-Barker 2006, 16.).

Morris (1988) on pohtinut tarkemmin, miksi kosketus on miehille luonnollista joukkuepeleissä sekä muissa ”rajuissa leikeissä”. Esim. jalkapallossa hänen mukaansa miesten rooli on selkeästi määritelty ja heidän maskuliinisuutensa tulee ilmi selkeästi pelin rajuudessa, mikä mahdollistaa kosketuksen. Lisäksi halaaminen kentällä on täysin sukupuoleton toimitus. Tilanteissa, joissa roolit eivät ole niin selkeät, kosketus on hänen mukaansa paljon ongelmallisempaa. Toisaalta Morris muistuttaa, että kosketus ei ole esimerkiksi jalkapallon syntymaassa Englannissakaan ollut alun perin osa peliä, vaan se on tullut sinne Etelä-Amerikasta ja hyväksytytty vasta vähitellen. (Morris 1988, 114–115.)

Joukkuepelien lisäksi miehille on kohtuullisen luontevaa koskettaa hieman ”rajusti”, vaikka motiivina saattaisi olla hellän kosketuksen kaipuu. Morris kirjoittaa:

Kun mies lyö kädellään toista miestä päähän, se ei paljon kommentteja kaipaa, mutta se tuo ilmi erään miesten välisen hellyyskäyttämisen mahdollisen ilmenemismuodon. Jos mies tuntee halua koskettaa toisen miehen päätä aivan ystävällisessä mielessä, mutta ei normaalien estojensa takia voi hyväillä sitä, hän saattaa peittää halunsa leikilliseen hyökkäykseen. Sen sijaan että hän koskettaisi toisen päätä hellästi, mikä vaikuttaisi liian seksuaaliselta, hän saattaa esimerkiksi pörröttää toisen tukkaa tai puristaa toista leikillisesti niskasta. Aivan kuten leikkitappelu aikanaan auttoi isää pitkittämään hellän ja esteettömän kosketuksen kautta lasten kasvaessa, aikuisten miespuolisten ystävien kesken voidaan huomata useita leikkisän hyökkäyksen osatekijöitä, jotka suovat heille mahdollisuuden olla yhtä aikaa sekä miehekkäitä että helliä. (Morris 1988, 121–122.)

Samaa sukupuolta olevien kosketuksen problematiikkaa pohdin vielä erikseen luvussa 7 (pohdinta).

4.1.3 Hyväksikäytön pelko

Viimeisimpänä seksuaalisuuteen liittyvistä kosketusta estävistä tekijöistä olen nostanut lasten seksuaalisen hyväksikäytön pelon. Se on runsaasti julkisuutta ja huomiota saanut aihe ainakin länsimaissa. Ilmitulleet hyväksikäyttötapaukset aiheuttavat toisaalta yhteiskunnalle paineita kiristää lasten valvontaa, mutta toisaalta liiallinen varovaisuus voi kostautua lapsille elintärkeän terveen lähestymisen ja rakastamisen vähenemisellä tai poistumisella kokonaan. Anu Suomela ja Ben Furman ovat tiivistäneet Seksuaalinen noitavaino -kirjan johdannossa aiheen problematiikan:

Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö oli vielä vuosikymmen sitten tabu, josta vaiettiin. Viime vuosien aikana se on noussut ennen näkemättömäksi puheenaiheeksi. Se kuumentaa tunteita, nostattaa jyrkkiä kannanottoja ja käynnistää vaatimuksia, joissa halutaan muuttaa lakeja ja käytäntöjä.

Julkinen keskustelu on tietysti siinä mielessä hyvä asia, että ongelman olemassaolo on tiedostettu ja siihen osataan puuttua. Kääntöpuolena on, että tunteiden käydessä kuumina hyväksikäytön yleisyyttä aletaan liioitella, ongelmia ruvetaan näkemään sielläkin missä niitä ei ole, viattomia ihmisiä aletaan syyttää ja tietyt normaalitkin seksuaalisen käyttäytymisen muodot alkavat näyttää sairailta. (Suomela & Furman 1999, 7.)

Fieldin (2001) mukaan ainakin Amerikassa lasten suojelussa on menty jo liian pitkälle. Hän ihmettelee, miksi siellä televisiosta saatetaan kauhistella kosketuspuitteista kärsivien orpokotilasten ongelmia ja samaan aikaan opettajia neuvotaan olemaan koskettamatta oppilaitaan seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien lakien pelossa. Opettajat eivät saa hänen mukaansa halata alakoululaisia tai nostaa esikoululaisia jos he kaatuvat. Kouluissa satsataan valtavia summia rahaa hyväksikäyttöä ehkäiseviin ohjelmiin, joissa lapsia opetetaan sanomaan ”Ei!” ja kerrotaan millainen kosketus on ”hyvää” ja ”pahaa”. Vaikka Fieldin mielestä on tärkeää, että tällaista valistusta annetaan, hänen mielestään on masentavaa nähdä, kun esimerkiksi kolmevuotias lapsi rimpuilee irti halaavan opettajan käsistä ja kertoo äitinsä sanoneen hänelle, etteivät opettajat saa koskea häneen. (Field 2001, 2.)

Field kertoo myös, että Amerikassa on uutisoitu esimerkiksi päiväkodista, jossa kosketus on käytännössä kielletty henkilökunnalta kokonaan. Päiväkodin johtaja on perustellut linjaa sillä, että se suojelee enemmänkin itse keskusta kuin lapsia, koska

koskettelu tietyissä tilanteissa saatettaisiin tulkita väärin. Myös Oprah Winfreyn ohjelmassa aihe oli saanut julkisuutta – mm. paikallisen kansallisen kasvatusliiton johtaja oli sanonut, että ”tunnuslauseemme on opeta, älä koske” ja eräs musiikinopettaja kertoi ohjelmassa heidän luokassaan halattavan vain silmäkontaktilla. Kuitenkin Fieldin mukaan ainoastaan yksi prosentti kaikista lasten seksuaalisen hyväksikäytön tapauksista Amerikassa tapahtuu kouluissa (90 % on vanhempien tai sukulaisten aiheuttamia tapauksia). Hänestä on huolestuttavaa, että kun äidit menevät nopeasti lapsen syntymän jälkeen töihin, lapset joutuvat hoidossa ja kouluissa kosketustyhjiöön. Hän jopa epäilee, että lisääntyvät varotoimenpiteet saattavat aiheuttaa myöhemmin murrosiässä enemmän irtosuhteita, teiniraskauksia, syömishäiriöitä ja addiktioita. Ja huolimatta ”älä koske” - mandaateista (tai juuri niiden vuoksi) varsinaiset hyväksikäyttötapaukset eivät suinkaan ole vähentyneet Amerikassa vaan näyttävät vain lisääntyvän. (Field 2001, 2–5.)

Piper ja Smith (2003) raportoivat vastaavanlaisesta tilanteesta Iso-Britanniassa. He sanovat, että joidenkin mielestä monet koulut ja lapsista huolehtivat laitokset ovat jo tulossa paikoiksi, joissa ei kosketeta lainkaan. Pelko ja hämmennys ovat syrjäyttämässä lasten luonnollisten tarpeiden huomioon ottamisen. Vaikka yleisesti on myönnetty, että on vaarallisempaa koskettaa lasta liian vähän kuin liian paljon, käytännössä lasten parissa työskenteleviä ohjataan joko sanallisesti tai intuitiivisesti käsitykseen, että on parempi olla koskettamatta. Miehillä ongelma vielä korostuu, ja paikoissa, joissa on miehiä töissä, saatetaan olla muita tiukempia kosketuksen suhteen. (Emt. 879–881, 884.)

Barker ja Buchanan-Barker (2006) kertovat myös tapauksesta, jossa englantilainen pappi suuteli 10-vuotiasta tyttöä poskelle luokan edessä ja lapsen äiti nosti syytteen häntä vastaan. Tapahtuma synnytti paljon keskustelua ja eräskin järjestö vaati papin eroa koulukuvernöörin virastaan. Barker ja Buchanan-Barker ovat tyrmistyneitä tapauksesta ja kritisoivat yhteiskuntaa muutenkin seksuaalisista arvoista. He kirjoittavat:

Siinä missä kosketus on aliarvostettua, näköaistimuksista on tullut yliarvostettua. Visuaalisesti provosoivaa materiaalia vilisee kaikkialla, mihin tahansa katsommekin. Kaikenlaiset aggressiiviset, aistilliset ja erityisesti seksuaaliset kuvat – suorilla ja epäsuorilla viesteillä – pommittavat meitä TV-ruudulta, TOP-listoilta... On ironista, että suukkoa poskelle täytyisi pitää pahana samalla kun

yhteiskunta on niin karkeasti seksualisoitunut. (Barker & Buchanan-Barker 2006, 16–17.)

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja sen laajuudesta on keskusteltu paljon myös Suomessa. Kannanotot ovat vaihdelleet lasten äärimmäisestä suojelusta maltillisempiin mielipiteisiin, joiden mukaan pedofiilijahti ei ole kaikilta osin enää tervettä ja että puhuminen ilmitulleista hyväksikäyttötapauksista vain jäävuoren huippuna on liioiteltua. (esim. Molander 1996, Suomela 1997, Suomela & Furman 1999.)

Molander (1996) edustaa kirjassaan ”Lapsi aikuisten armoilla” linjaa, jonka mukaan hyväksikäyttötapauksiin on puututtava entistä tehokkaammin. Hän myös esittää muutaman esimerkin opettajienkin taholta tulleista hyväksikäyttötapauksista ja sanoo opettajan aseman mahdollistavan lapsen hyväksikäytön monia muita tilanteita helpommin. Kuitenkaan Molander ei tuomitse normaalia kosketuskanssakäymistä (kuten halaaminen) lasten kanssa, vaan pyrkii nimenomaan erottamaan ja tuomitsemaan aidot hyväksikäyttötapaukset, jossa lähentely kohdistuu sukupuoliselle alueelle. (Emt., 79–88, 150.)

Suomela ja Furman puolestaan ovat selkeästi sitä mieltä, että suojelussa on menty liiallisuuksiin ja lapsia on painostettu tunnustamaan myös tapauksia, joissa heitä ei ole todellisuudessa edes hyväksikäytetty. Suomelan mielestä lasten seksuaalinen hyväksikäyttö on Suomessa kuitenkin vielä melko harvinaista ja ilmiön laajuutta on liioiteltu. (Suomela 1997, 137–138; Suomela & Furman 1999, 7–9 .)

Yleisesti ongelmana on, hyväksikäyttötapaukset ovat vakava asia, ja tuomioiden olisi syytä olla oikeudenmukaisia, koska muuten seuraukset voivat olla kummallekin osapuolelle tuhoisat. Kuten O’Donohue ja Fanetti toteavat:

”Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tarkka identifointi on tärkeä ja vaikea ongelma. Väärät negatiiviset määrittelyt voivat johtaa hyväksikäytön jatkumiseen, eikä lapsi saa tarvitsemaansa apua ja suojelua. Lapsen ja heitä suojelevien henkilöiden psyykinen vahingoittuminen jatkuu myös, kun heidän tosia väitteitään ei uskota. Väärät positiiviset määrittelyt taas voivat aiheuttaa syyttömälle aikuiselle suuria vahinkoja (esim. vankeus, perheen hajoaminen, tuhottu maine, työpaikan menetys), ja joissakin tapauksissa myös lapselle koituu vahinkoja, jos hänelle luodaan virheellinen uhrin identiteetti.” (O’Donohue & Fanetti 1997, 47).

Majamaa (2003) on tutkinut hyväksikäyttötapausten määrää Suomessa. Tarkan lukumäärän saaminen selville on hänen mukaansa kuitenkin vaikeaa, koska poliisin tietoon tulee vain pieni osa tapauksista ja hyväksikäyttöä ei ole yleisesti ja yhtenäisesti määritelty. Myös tutkimusmenetelmissä ja -aineistoissa on suuria eroja. Esimerkiksi tytöistä joutuu hänen mukaansa jonkinasteisen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tutkimuksesta riippuen vain muutama prosentti tai peräti kaksi kolmasosaa. Hänen omat laskelmansa kertovat todellinen luvun olevan tyttöjen osalta noin 30–40 % ja poikien vähintään 13 %. Koulussa tapahtuvan kosketuksen kannalta on mielenkiintoista, että eräidenkin tilastojen mukaan vain 2–2,5 prosentissa tapauksista Suomessa hyväksikäyttäjä oli auktoriteettiasemassa lapsen nähden (esim. opettaja, lääkäri, valmentaja) ja vain yksi noin viidestäsadasta opettaja. Sen sijaan perheen sisäisiä tapauksia kaikista tapauksista näyttäisi olevan lähes kolmannes ja vain 14 prosentilla hyväksikäyttäjistä hyväksikäyttö on rikosrekisterin mukaan heidän ainut rikoksensa. (Majamaa 2003; 11, 18–20, 68, 88, 108.)

Tutkimuksessani kysyin opettajaopiskelijoilta ja opettajilta, miten he suhtautuvat koululuokassa tapahtuvaan kosketukseen ja pelkäävätkö he leimautuvansa hyväksikäyttäjiksi, jos koskettelevat lapsia luokassa. Tulokset on esitelty luvussa 6.6.

4.2 Muita rajoittavia tekijöitä

Seksuaalisten jännitteiden lisäksi on muitakin esteitä, jotka rajoittavat koskettamista. Yksi päätekijä voi olla Morriksen mukaan kosketuksen tunnesidonnaisuus (tarkasteltu luvussa 2.1.2) – ihmiset eivät halua koskettaa vieraita ihmisiä, koska tietävät kosketukseen liittyvän tunteita ja aiheuttavan tunnesidoksia (vrt. äiti-lapsi -kosketus, rakastavaisten kosketus). Läheinen fyysinen kontakti saattaa olla hänen mielestään mahdotonta ilman että kosketuksen osapuolet tulevat läheisiksi myös sosiaalisella tasolla. Lisäksi hän arvelee, että nykyajan kaupungistuminen ja ylikansoittuminen aiheuttavat sen, että liian tuttavallinen käytös joka paikassa viliseviä ihmisiä kohtaan käy mahdottomaksi. Yhtäältä tarvitsisimme enemmän kosketusta ja eleitä

väenpaljouden aiheuttamassa jännityksessä, mutta toisaalta juuri ihmismassat saavat meidät välttämään läheisyyttä. (Morris 1988, 97–98.)

Yhtenä syynä koskettamattomuuteen voidaan myös pitää ihmisten ”reviiriä”, eli koskemattomuusaluetta, joka voi vaihdella kulttuureittain. Ihmiset voivat kokea kosketuksen omaan henkilökohtaiseen tilaansa tunkeutumisenä. Enäkosken mukaan ihmisen intiimivyöhyke (johon myös kosketus kuuluu) on noin puolen metrin mittainen säde ihmisen ympärillä. Tämän vyöhykkeen sisälle tuleminen vaatii erityisen syyn ja luvan. Ulompia vyöhykkeitä ovat henkilökohtainen vyöhyke (puolesta metristä metriin), sosiaalinen vyöhyke (metristä neljään metriin) ja julkinen vyöhyke (yli neljä metriä). Vielä henkilökohtaisella vyöhykkeellä ihminen pitää aluetta omanaan ja aistii valppaasti siihen tulleet vieraat henkilöt. (Enäkoski & Routasalo 1998, 27–28.)

Knapp ja Hall (2002) ovat pohtineet useiden tutkimusten pohjalta mm. sukupuolen, iän ja kulttuurin vaikutusta henkilökohtaiseen tilaan. Joidenkin tutkimusten mukaan naisilla on tapana kommunikoida muiden ihmisten kanssa (sukupuolesta riippumatta) läheisemmin kuin miesten, mutta tulokset eivät ole yksiselitteisiä ja riippuvat monista muistakin sosiaalisista tekijöistä. Ikä näyttäisi vaikuttavan siten, että pikkulapsilla henkilökohtainen tila on hyvin pieni ja se kasvaa asteittain teini-ikään asti. Kulttuureja vertailtaessa on puolestaan havaittu, että ns. kontaktikulttuureissa (esim. arabit, Latinalainen Amerikka ja Etelä-Eurooppa) kanssakäyminen on läheisempää, silmiin katsotaan enemmän, puhutaan kovemmalla äänellä ja myös kosketetaan enemmän. Mutta kuten kosketuksessakin (vrt. luku 2.1.3), myös henkilökohtaisen tilan ollessa kyseessä kulttuurien sisällä on hajontaa ja myös sosiaalisella ja taloudellisella asemalla saattaa olla vaikutusta sen suuruuteen. (Knapp & Hall 2002, 155–158.)

Joillakin ihmisillä on suurempi tarve koskettaa kaupassa tuotetta (ks. Peck & Childers 2003) kun toisilla, minkä voi ajatella vaikuttavan myös kosketushalukkuuteen yleisesti. Toiset ihmiset tarkkailevat maailmaa kuuntelemalla, toiset katselemalla – ehkäpä heillä tuntoaisti kosketuksen muodossa ei ole niin merkittävässä osassa?

Viimeiseksi Morris epäilee, että kosketteluä voi rajoittaa ”moraalisenaajien syytteet”, joiden mukaan kosketusnautinto on ”syntistä ja paha”, aiheuttaen syyllisyydentunnetta kosketusnälkäisille. Lisäksi jotkut pitävät runsasta kosketusta lapsellisena, alkeellisena ja merkinä heikkoudesta ja riippuvuudesta muista. Morrisen mukaan kosketus ei kuitenkaan tee ihmistä heikoksi, vaan päinvastoin tekee hänestä

henkisesti vahvemman ja välittömämmän sosiaalisessa elämässä. (Morris 1988; 164, 222–223.)

4.3 Korvikkeista apua kosketusnälkään?

Mitä ihminen voi tehdä tilanteessa, jossa hän tietoisesti tai tiedostamattaan kaipaa kosketusta ja läheisyyttä, mutta ei saa sitä riittävästi osakseen? Morris (1998) on esitellyt lukuisia keinoja ja tapoja, joilla kosketusnälkää voidaan paikata. Osa niistä on varsin luonnollisia ja vaarattomia, mutta jotkut voivat olla selkeästi myös haitaksi. Jos esimerkiksi parisuhde ei anna tyydytystä läheisyyden tarpeeseen, saatamme turvautua rakastajiin, minkä seuraukset ovat usein tuhoisat. Vähemmän haitallinen vaihtoehto ovat Morriksen mukaan aiemminkin esille tulleet ammattikoskettelijat ja muutamat muut erikoistilanteet, jotka eivät ainakaan virallisesti kilpaile perhesuhteiden kanssa. Esimerkiksi kampaajalle mentäessä ilmoitetaan kuontalon kaipaavan kohennusta, ei siksi että päättä hyväiltäisiin, ja tanssilattialle hakeutumisen virallinen syy on hauskanpito eikä kosketuksen kaipuu. (Morris 1988, 164–165.)

Koska ihmisten väliset käyttäytymissäännöt ovat kuitenkin melko monimutkaisia ja vaikeasti tulkittavia, Morris sanoo monien ihmisten turvautuvan kosketustarpeessaan muihin keinoihin, kuten eläinten, erilaisten esineiden tai jopa oman itsensä kosketteluun. (Morris 1988, 165.)

4.3.1 Lemmikit kosketuskohteina

Morriksen mielestä lemmikkieläimillä on monia etuja ihmisiin verrattuina: ne eivät ”esitä kysymyksiä”, niitä voi hyväillä vapaasti ja niiden oma kosketuskäyttäytyminen on spontaania ja vailla ihmisten rajoituksia. Eläinten helliminen myös muistuttaa hänen mukaansa usein ihmisten kosketusta: esimerkiksi suurikokoisia koiria (ja hevosia) taputetaan ikään kuin kyseessä olisi ihmisen selkä, ja kissat ja pienikokoiset koirat taas muistuttavat ihmisen päätä karvoineen ja niitä silitetään. Lisäksi pienet lemmikit voivat toimia kokonsa puolesta oivina ”lasten korvikkeina”. (Morris 1998; 165, 169–171.)

Fieldin (2001) mukaan on olemassa myös tutkimuksia, joiden mukaan lemmikin omistavien vanhusten on todettu elävän muita ihmisiä pidempään. Lemmikkien silittämisen on havaittu madaltavan verenpainetta ja pulssia, vähentävän stressiä ja eräässä tutkimuksessa heillä havaittiin olevan vähemmän myös sydän- ja verisuonitauteja. Yhdysvalloissa lemmikkieläimiä onkin sijoitettu sairaaloihin, oleskelutiloihin, lastenkoteihin, vanhusten hoitokoteihin ja henkisesti kärsineiden lasten luokse. Lastenpsykiatrisella osastolla olevat lapset ovat Fieldin mukaan vähemmän masentuneita ja nukkuvat paremmin, jos he saavat leikkiä eläinten kanssa. Samoin syöpää sairastavat lapset ovat hyötäneet eläimistä esimerkiksi siten, että ennako-oireet kemoterapiahoitoon mennessä ovat helpottaneet. (Field 2001; 10, 30–31, Jorgenson 1996.)

Myös Ackerman kertoo tutkimuksesta, jossa monien muiden tekijöiden kanssa ainoastaan lemmikkieläimillä havaittiin vaikutusta eliniän pitenemiseen:

Eräässä Philadelphiassa tehdyssä kokeessa tutkittiin sydänkohtauksen saaneiden potilaiden hengissä säilymisen todennäköisyyttä. Kun oli tutkittu suuri määrä erilaisia seikkoja ja niiden vaikutuksia hengissä säilymiseen, tutkijat havaitsivat, että seikka, joka vaikutti enteittäin tässä suhteessa, oli se, oliko potilaalla lemmikkieläin vai ei. Ei ollut väliä, oliko henkilö naimisissa tai ei – lemmikkieläimen omistajat elivät silti pisimpään. Pelkkä lemmikkieläimen silittely, joka on niin rauhoittavaa ja jota voi harrastaa alitajuisesti jotain muuta tehdessään tai ystäviensä kanssa puhuessaan, on terveyttä edistävää. Eli kuten muuan tutkija sanoi: ”Kasvatamme lapsemme koskettelua välttävissä yhteiskunnassa ja joudumme hankkimaan korvikkeeksi epäinhimillisiä luontokappaleita. Ensin nalleja ja huopia, sitten lemmikkieläimiä. Jos koskettelua ei ole, todellinen eristäytyneisyytemme paljastuu.” (Ackerman 1991, 147–148.)

Morriksen mukaan lemmikkieläimiin satsataan yhteiskunnallisesti valtavia summia rahaa, mikä viestii ilmiön merkittävydestä. Hän on myös sitä mieltä, että vaikka lemmikkieläimet otettaisiin niitä omistavilta ihmisiltä pois, se tuskin lisäisi näiden ihmisten kosketuskäyttäytymistä muita ihmisiä kohtaan. Lemmit ovat hänen mukaansa vain yksi kanava ilmaista läheisyyttä ja siinä tarkoituksessa usein helpompi ja vaivattomampi kuin ihmiset. (Morris 1988, 165–168.)

4.3.2 ”Esinehellyys”

Morris esittää, että ihminen voi kosketustarpeessaan turvautua myös erilaisiin esineisiin, jotka saattavat jäljitellä esimerkiksi jotakin lapsuudessa saatua kosketuskokemusta. Hänen mukaansa tupakka on eräs tällainen esimerkki ”esinehellyydestä”. Tupakan imeminen muistuttaa hänestä vahvasti vauvan äidin rinnan imemistä oraalisenä kosketusmuotona ja sen rauhoittava vaikutus voi perustua samaan kuin tutti vauvalla. Lisäksi tupakassa on äidin rinnan tavoin mukana lämpöelementti ja imeskeltävän savun voi ajatella muistuttavan äidin lämmintä maitoa. Tupakan kaltaista suuhun liittyvää kosketusnautintoa tarjoavat hänen mukaansa myös purukumi (vrt. äidin nänni), erilaiset juomat kylmänä ja kuumana mukista ja pullosta – varsinkin pillillä nautittuna – sekä heinänkorsien ja helminauhojen hypistely huulilla. (Morris 1988, 185–191.)

Edelleen kosketuksen korvikkeina saattavat hänen mukaansa toimia myös muut kehoa kosketuksella stimuloivat keinot, kuten pehmolelujen syleily, tyynt, sängyt, sohvat, nojatuolit, erilaiset vartaloa hyväilevät vaatteet ja kuumat kylvyt. Vesisängyissä ja kuumissa kylvyissä on Morrisen mukaan erityisen paljon jäljitely kohdun kaltaista olotilaa, ja television kaikenlaisten ilmiöiden seuraaminen lasin takaa pehmeästä nojatuolista käsin muistuttaa äidin sylin turvaa pienenä lapsena pelottavaa ulkomaailmaa vastaan. Vaatteiden hypistely ja esimerkiksi käsien pitäminen taskussa taas ovat aikuisillakin yleisiä turvallisuuden ja hyvän olon tavoittelemisen keinoja. (Morris 1988, 192–196.)

4.3.3 Itsekoskettelu

Viimeinen keino saada kosketusta osakseen ilman muiden ihmisten tai esineiden apua on itsekoskettelu. Aiemmin esille tulleessa Fieldin tutkimuksessa tupakoitsijat olivat hyötynet siitä, että aina tupakanhimon tullessa he hieroivat käsiään ja korvanlehtiään. Field luettelee myös muutamia ”huonoja” tapoja kosketella itseään kuten kynsien pureskelun, hiusten sipaisun ja sivelyn ja pakkomielteisen käsienpesun. (Field 2001, 138–139, 114.)

Morris sanoo, että monet itsekoskettelyn tavat jäljittelevät toisen ihmisen hellää kosketusta ja ne tapahtuvat useimmiten kädellä ja kohdistuvat päähän. Käden painaminen poskea vasten, peukalon tai etusormen pitäminen huulilla, leuan tai ohimon tukeminen ja hiusten pyyhkäisy muistuttavat kaikki joko rakastavaisten koskettelyn muotoja tai pienenä lapsena koettujen turvallisten kosketusmuotojen toistoa (esim. sormien ja huulten kosketus vs. äidin rinnan hapuilu ja imeminen, jne.). Useimmiten itsekoskettelu ilmenee jossakin stressaavassa tilanteessa ja sillä haetaan lohdutusta ja turvaa: Esimerkiksi naiset saattavat kauhistuessaan nostaa käden tai molemmat kätensä poskelle ja kynsien pureskelu on tuttu vaiva stressaantuneille ihmisille. Käsien ristiminen yli rinnan taas helpottaa ja tuo turvaa yleensä hieman uhkaavissa tai vieraissa sosiaalisissa tilanteissa. (Morris 1988, 203–208, ks. myös Knapp & Hall 2002, 293–297.)

Muita itsekoskettelyn tapoja ovat Morriksen mukaan käden puristaminen toisella kädellä, jalkojen ristiminen (vrt. käsien ristiminen), jalkojen syleily ja niiden nostaminen rintaa vasten. Seksuaalisessa käyttäytymisessä tunnetuin itsehellyyden muoto on masturbointi. (Morris 1988, 208–209.)

5 TUTKIMUS JA SEN METODOLOGINEN VIITEKEHYS

5.1 Tutkimustehtävän valinta

Olemassa olevien tutkimusten valossa fyysinen kosketus on olennainen osa lapsen kasvua ja kehitystä ja on tärkeässä osassa ihmisen hyvinvointia myöhemmässäkin iässä. Kosketuskulttuuri kotona ja koulussa saattaa vaikuttaa koulussa oppilaiden hyvinvointiin, käyttäytymiseen ja oppimiskykyyn. Aihe on tärkeä ja ajankohtainen varsinkin nyt, kun raportoidaan lisääntyneestä oppilaiden levottomuudesta ja pahoinvoinnista sekä opettajien väsymisestä koulussa (esim. YLE Uutiset 8.4.2008) ja masennuksen ja mielenterveyspalvelujen tarpeen kasvamisesta maassamme (YLE Uutiset 13.7.2009, Kunnat.net 10.6.2008, ks. myös YLE Uutiset 14.11.2007). Pienelläkin muutoksella kosketuskulttuurissa ja asenteissa voitaisiin mahdollisesti saavuttaa hyviä tuloksia psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin lisääntymisenä.

Kosketusta on tähän mennessä tutkittu Suomessa hyvin vähän, ja lasten ja nuorten osalta ainoastaan Ritva Enäkosken toimesta. Näin ollen on selvää, että lisätutkimukselle on tilaa ja tarvetta. Kasvatustieteeseen liittyen myös oman kiinnostukseni kohteena ovat olleet erityisesti lapset ja kouluikäiset. Tämän tutkimukseni kohderyhmäksi päätin kuitenkin valita nuoret ja aikuiset, koska ajattelin heidän ymmärtävän kosketusta paremmin ja kykenevän analysoimaan sitä myös metatasolta, toisin kuin lapset, joille kosketus on uskoakseni enemmän intuitiivista toimintaa. Toisaalta aikuiset yleensä muistavat hyvin myös lapsuutensa kosketuskokemukset ja niihin liittyvät tuntemukset, joten tutkimuksessa oli mukana kysymyksiä myös lapsuuteen viitaten.

Päätin toteuttaa tutkielmani mahdollisimman laaja-alaisesti rajaamalla pois ainoastaan suoranaisten seksuaalisen kosketuksen. Jokin tarkemmin rajattu kosketuksen alue ei tuntunut tässä vaiheessa mielekkäältä, koska aiempaa tutkimusta oli olemassa niin vähän, ja tutkielmani ensisijainen tavoite on herättää ajatuksia ja keskustelua aiheesta. Myöskään kohderyhmää ei rajattu koskemaan tiettyä ammattia tai

opiskelualaa, koska kosketus on jokaisen ihmisen arkipäivää. Erityishuomion saivat kuitenkin luokanopettajaopiskelijat ja opettajat, koska kosketuskäyttäytyminen koululuokassa on lähinnä omaa alaani opettajana ja tutkittavia valikoitui omasta opiskeluympäristöstäni luonnollisesti enemmän kuin muilta aloilta.

5.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää, millaisia kokemuksia suomalaisilla on ollut kosketukseen liittyen, mitä he ajattelevat niistä ja millaisena he näkevät kosketuksen merkityksen tämänhetkisessä elämässään. Lisäksi minua kiinnostivat opettajaopiskelijoiden ja opettajien ajatukset koululuokassa tapahtuvasta kosketuksesta.

Tutkimusongelmani olivat soveltaen samat, kuin mihin jo teoriaosuudessa etsin vastauksia kirjallisuudesta ja aiemmista tutkimuksista:

1. Onko fyysinen kosketus suomalaisten nuorten ja aikuisten mielestä tarpeellista?
2. Jos on, niin millainen kosketus?
3. Mikä estää suomalaisia koskettamasta toisiaan enemmän?

Ensimmäisen kysymyksen osalta hypoteesinani oli, että kosketus on varsin tarpeellista, mutta ei millainen tahansa kosketus. Toisena ongelmana oli selvittää, millainen kosketus on hyvää ja sen yleisluontoiseksi hypoteesiksi määrittelin karkeasti rakastavan sekä ”luonnollisen” kosketuksen. Kysymykseen kosketuksen esteistä hypoteesiksi muotoutuivat kulttuurilliset (suomalainen/pohjoiseurooppalainen kulttuuri) ja seksuaaliset jännitteet (esimerkiksi homofobia, vastakkaisen sukupuolen koskettamisen ongelmallisuus ja lasten hyväksikäyttämisen pelko).

Tällaisessa tutkimuksessa hypoteeseja tai niiden paikkansapitävyyttä on vaikea määritellä tarkasti, koska aihe on monivivahteinen ja kosketuksen merkitykseen, laatuun ja ongelmallisuuteen vaikuttavat niin monet tekijät. Siksi ne toimivat tässä vain yleisluontoisina ja suuntaa antavina.

5.3 Metodologinen viitekehys

Valitsin tutkimuksen toteuttamiseksi laadullisen tutkimusmenetelmän, joka tuntui tämännäntyyppiseen tutkimukseen tarkoituksenmukaisimmalta. Tutkimuksessa hyödynnettiin sekä avoimia kysymyksiä (kyselylomake) että tarkentavia kysymyksiä sähköpostin kautta. Alun perin oli tarkoitus myös haastatella muutamia tutkittavia, mutta se olisi paisuttanut tämän mittakaavan tutkimusta tarpeettoman paljon, ja toisaalta kyselylomakkeidenkin aineisto osoittautui jo sellaisenaan melko monipuoliseksi ja kattavaksi.

McNeillin ja Chapmanin mukaan avoimet kysymykset antavat vastaajille vapauden muotoilla vastauksensa haluamallaan tavalla ja kertoa, mitä he todella ajattelevat vastakohtana suljetuille rasti ruutuun -kysymyksille. Avointen kysymysten ongelmana on kuitenkin haastattelun tapaan aiheen rönsyily ja hankaluus luokitella vastauksia kategorioihin. Haastattelussa olisi mahdollista esittää vielä lisäkysymyksiä rönsyilyn pohjalta tilanteen mukaan. (McNeill & Chapman 2005, 37.)

Itse hyödynsin lisäkysymysten mahdollisuutta sähköpostin kautta niiden osalta, jotka olivat jättäneet yhteystietonsa vapaaehtoisista haastattelua varten. Asettamani kysymys nousi jo jätettyjen kyselylomakkeiden vastausten perusteella, jolloin sitä voi verrata tietyllä tavalla jonkinasteiseen haastatteluun.

Avointen kysymysten vastausten luokittelussa oli todellakin haasteita, kuten McNeill ja Chapman ovat todenneet. Luokittelu on tehty karkeasti ja joidenkin vastausten osalta se jätti paljon tulkinnanvaraa. Luokittelu kuitenkin helpottaa vastausten lukemista, jolloin se on perusteltua kvalitatiivisessakin tutkimuksessa.

5.4 Tutkimusasetelma ja tutkimustilanne

Kyselylomakkeissa (Liite 1) esitettiin tutkittaville seuraavat avoimet kysymykset:

1. Kerro lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksistasi, jotka ovat jääneet eniten mieleesi. Kuka kosketti ja miten? Oliko kosketus sinulle myönteinen vai kielteinen kokemus?

2. Olisitko kaivannut lapsuudessasi/varhaisuoruudessasi enemmän fyysisistä kosketusta? Millaista? Kenen taholta?
3. Kuvaile omaa kosketuskulttuuriasi tällä hetkellä (ei seksuaalinen kosketus). Ketä/keitä useimmin kosketat? Millä tavalla?
4. Mikä merkitys fyysisellä kosketuksella on ollut sinulle? Entä tällä hetkellä? Millaisena pidät yleensä ihmisten tarvetta tulla kosketetuksi?
5. Kerro syitä, joiden vuoksi et kosketa ihmisiä enemmän kuin tällä hetkellä teet. Jos kyseessä on haluttomuus, kerro miksi et halua. Jos kyseessä on muita tekijöitä, kerro niistä. Erottele vastauksessasi koskettaminen samaa ja vastakkaista sukupuolta kohtaan. Voit myös pohtia, mitkä tekijät yleensä saattavat estää ihmisiä koskettamasta toisiaan.
6. Seuraava kysymys vain luokanopettajaopiskelijoille tai opettajille: Pelkäätkö leimautuvasi ”hyväksikäyttäjäksi” tai muuten poikkeavaksi, jos kosketat lapsia luokassa? Perustele vastauksesi. Kerro myös, millaisesta kosketuksesta on kyse.

Lisäksi lomakkeessa kysyttiin ikä, sukupuoli ja opiskeluala tai ammatti, ja lomakkeen loppuun oli mahdollisuus kirjoittaa lisätietoja tai muuta kysymysten ulkopuolelta sekä jättää sähköpostiosoite mahdollista haastatteluyhteydenottoa varten.

Tutkimukseen osallistui 36 ihmistä ikävälillä 20–53 vuotta. Lähes kaikki tutkittavat olivat opiskelijoita eli käytännössä ikäväliltä 20–30. Muutamien selkeästi vanhempien ihmisten mukanaolo ei anna yleiskuvaa koko vanhemman ikäpolven kosketuskulttuurista, mutta heidän vastauksensa ovat toki mielenkiintoisia yksittäisinäkin. Miehiä oli vastaajista 10 ja naisia 26. Miehiä oli vaikeampi saada osallistumaan tutkimukseen ja heistä saattoi valikoitua tutkimukseen ”kosketusmyönteisempiä tapauksia” kuin mitä yhteiskunnassa ehkä on keskimäärin, koska osassa tutkimustilanteista vastaaminen ei ollut pakollista tai lomakkeiden palauttamista ei voitu valvoa.

Kyselyt toteutettiin vuosien 2006–2009 aikana lähinnä Jyväskylän yliopistolla useilla eri luennoilla ja ryhmätapaamisilla opettajankoulutuksen ja luonnontieteen opetuksen yhteydessä. Joissakin tapauksissa vastaajat saivat täyttää ja palauttaa lomakkeen opetusajan aikana, mutta useimmiten tutkittavat saivat lomakkeen kotiin täytettäväkseen ja opetuksen järjestäjä kyseli niiden perään myöhemmin. Lisäksi jaoin itse lomakkeita sattumanvaraisesti kavereilleni ja tuttavilleni ja pyysin heitä pyytämään

omia kavereitaan vastaamaan niihin myös. Perinteisten paperilomakkeiden lisäksi minulla oli internetissä sähköinen kyselylomake, johon laitoin tutkittaville linkin ja vastaukset tulivat suoraan sähköpostiini. Sähköisiä vastauksia tuli yhteensä viisi.

6 TULOKSET

Kyselyn vastaukset vaihtelivat hyvin niukoista laajoihin kertomuksiin, joita oli jatkettu vastauspapereiden kääntöpuolelle asti. Yksi tutkittava oli jättänyt vastaamatta kokonaan, mutta palautti kuitenkin lomakkeen viestin kera, jossa perusteli, miksi ei ollut kyennyt vastaamaan (ks. luku 6.7: Tulosten kokonaistarkastelua).

Olen ryhmitellyt vastaukset kyselylomakkeen (ks. liite) pohjalta seuraaviin kategorioihin:

1. Lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksia ja niihin liittyviä muistoja
2. Oliko kosketusta lapsuudessa ja nuoruudessa riittävästi?
3. Tutkittavien nykyhetken kosketuskulttuuri
4. Kosketuksen merkitys
5. Kosketusta rajoittavia tekijöitä
6. Kosketuspelit koululuokassa.

6.1 Lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksia ja niihin liittyviä muistoja

6.1.1 Positiivisia tai positiivissävytteisiä kokemuksia lapsuudesta

Hyvin monilla kyselyyn vastanneista oli melko suppea muistikuva omista lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksistaan. Kuitenkin ne muistot, jotka nousivat mieleen, olivat lähes poikkeuksetta positiivisia.

Kun olin lapsi meidän perheessä oli tapana lukea kirjoja iltaisin koko perheen voimin. Isä luki ja me lapset kuuntelimme. Siinä oltiin kylki kyljessä. Muutenkin perheessämme ollaan osoitettu hellyyttä sanojen lisäksi myös kosketuksella. Koin kosketuksen rauhoittavana ja turvallisuuden tuntua tuovana. Murrosiässä

kosketuskokemukset vanhempien kanssa vähenivät johtuen omasta vetäytymisestääni. (Nainen, 24, luokanopettaja)

Illalla kun menin nukkumaan, minua piti aina silittää päätä!!! Joka ainoa ilta, uni ei tullut muuten. Olen myös aina ollut kova halailemaan ja istumaan sylissä. (Nainen, 36, luokanopettajaopiskelija)

Äiti ja isä pitivät sylistä, halusivat. Nukuttivat illalla, silittivät päätä, lukivat iltarukouksen. Lapsuudesta on vain myönteisiä kokemuksia kosketuksesta (siis kotona). Sukulaiset ja ystävät/naapurit tervehtivät kädestä tai silittivät päätä. (Nainen, 53 vuotta, erik. sairaanhoitaja)

Lähinnä tulee mieleen sylissä oleminen, se ei ole jäänyt mieleen niinkään kosketuksen vaan läheisyyden vuoksi. Myönteinen kokemus. (Nainen, 24, luokanopettajaopiskelija)

Lapsena vanhemmat halusivat enemmän, nuoruudessa se jäi vähemmälle eikä sitä uskaltanut pyytää. Sisarusten kanssa (3 nuorempaa) halailtiin (ja myös tapeltiin). Nuorin siskoni tuli usein viereeni nukkumaan, istui paljon sylissä ja muutenkin ”roikku” kaulassa. Se oli kivaa! En kauheasti muista, pitäisi keskittyä hirveästi. (Nainen, 23 vuotta)

Ei ole mitään huonoja kokemuksia lapsuudesta – sain tarpeeksi läheisyyttä. Toisaalta vanhemmat muistavat, että n. 4-5-vuotiaana kaikki halusivat pyörittää ja pitää minua sylissä, koska olin niin kevyt, pieni ja söpö. ;) (Nainen 27, luokanopettajaopiskelija)

Äiti kosketti paljon, Isä kosketti vain omasta tahdostani, Olisin kaivannut isän aktiivisempaa halausta ja syliinottoa tai hänen pyyntöään siihen. Äidin kosketus oli rakastavin mahdollinen ja minulle on jäänyt häneltä ihmisten halaaminen sekä poskisuukko äidille, isälle ja isoäidille. Kielteisiä kosketuskokemuksia ei ole. Äidiltä tuli myös fyysistä kurinpitoa nuorena, joka tuntui nöyryyttävältä, mutta aivan yhden/ kaksi kertaa. Opettajakin 1. luokalla koski ja halasi, se tuntui hyvältä. Pappa piti sylissä ja sekin tuntui erityisen hyvältä. (Nainen 26, luokanopettaja)

Keskimäärin kosketuskokemukset olivat positiivisia. Kerran oli painitilanne isän kanssa, joka oli tietysti negatiivinen tunne. Äitini antoi hyvän yön suukkoja ja kosketti rauhoittaakseen ja kannustaakseen. Nämä olivat erittäin positiivisia. (Mies, 23, kemian opiskelija)

6.1.2 Negatiivisia ja fyysiseen kuritukseen liittyviä kokemuksia

Suoranaisesti negatiivisia kokemuksia, jotka eivät liittyneet fyysiseen kuritukseen, tutkittavat muistivat lapsuudestaan hyvin vähän:

Äiti ja isäpuoli lähinnä [koskettivat]. Syliin saattoi ottaa tai halailla. Yleensä koin negatiivisena, jotenkin nolona tms. Aika pian ne tais sen oppia etten pidä koskettelusta. (Mies, 24, elokuva-ala)

Ensimmäisenä muistui mieleen juuri kielteisiä kokemuksia. Yksi erään vanhemman miehen, joka halusi aina ottaa syliin. Hän kuulemma odotti, että kasvan ja rupean hänen vaimoksi. Muutenkin muistan useita kertoja, kun joku otti syliin vaikka olisin itse halunnut kävellä. (Nainen, 24, yhteisöpedagogi)

En muista varsinaisia negatiivisia kokemuksia lapsuudesta. Papalla oli tapana koskettaa poskellani hänen sängistä poskeaan, jonka tarkoituksena oli toimia ”lasta pelottavana”, muistan että koin sen hieman inhottavana, vaikka kyseessä olikin leikki, ei kidutus. (Nainen, 25 vuotta)

Mummo oli kova suukottelemaan ja halailemaan eikä se aina ollut mukavaa. Tästä syystä nimitinkin mummoni ”kuristajamummoksi”. :) Ihan hyvässä mielessä kuitenkin... kai... (Nainen, 25 vuotta)

Fyysinen kuritus koettiin luonnollisesti epämukavana ja siihen liittyviä kokemuksia tuli esille muutamassa vastauksessa:

Joskus, jos olin tuhma, hoitotäti antoi luunapin, aina niin kevyesti, ettei oikeasti sattunut. Rangaistus oli siis lähinnä symbolinen, mutta silti epämukava, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kajoava. (Nainen, 29, luonnontieteiden opettaja)

(...) Äidiltä tuli myös fyysistä kurinpitoa, joka tuntui nöyryyttävältä, mutta aivan yhden/kaksi kertaa. (Nainen 26, luokanopettajaopiskelija)

Eräs vastaajista kuitenkin näki kurituksen olleen jälkikäteen ajateltuna hyvä asia ja siihen liittyneen myös myönteistä kosketusta ja mielikuvia:

(...) Isän puolelta [sain] usein myös kokea kovempaakin koskettelua, lähinnä ruumiillisen kurituksen yhteydessä. Tällöin kyse ei kuitenkaan ollut niinkään väkivallasta, jolla satutettiin, vaan isä antoi selkäsaunan pahoja tehtyäni. Selkäsaunan sain vitsalla (koivunoksa) ja selkäsaunan jälkeen muistan isän aina painottaneen että hän kyllä rakastaa minua ja omaksi parhaakseni hän minua kurittaa. Samassa yhteydessä isä myös kosketti minua lähinnä kyyneleitä kuivaten tai halaten, riippuen siitä kuinka harmissani olin selkäsaunasta. (Mies, 25, insinööri)

6.1.3 Kosketus lapsena hyvin vähäistä tai ei lainkaan muistikuvaa

Jotkut mainitsivat, että kosketusta oli ollut heillä lapsuudessa varsin vähän tai ei lainkaan:

Meillä kotona ei koskaan osoitettu tunteita tai muutenkaan koskettamalla, tulee mieleen ainoastaan nukkumaanmeno kun pyysin isää tai äitiä pitämään hetken kädestä kiinni ennen nukahtamista. Samaa pyysin aina kavereilta leireillä tai yökylässä. Luulisin että kyse oli jostain turvallisuuden tunteesta ja sen etsimisestä. (Nainen, 25 vuotta.)

Ainut, minkä kosketuksesta nyt muistan, on valokuvien kautta. Olen saanut olla sylissä ja se on ollut turvallinen eli myönteinen kokemus. Lapsuudessani on koskeltu hyvin vähän. Ainakin kahdessa valokuvassa istun isäni sylissä. (Nainen, 24, yleisen kasvatustieteen opiskelija)

Ei minkäänlaisia muistoja, koskaan ei ole mitenkään paljon meidän perheessä koskeltu, eikä mitään fyysistä kuritusta harjoitettu. (Nainen, 28, kasvatusala)

Hmm, ei juuri tule tuollaisia kokemuksia mieleen. (Mies 31, filosofian ala)

6.1.4 Kosketuskokemuksia nuoruudesta

Nuoruudessa varsin monella kosketuskäyttäytyminen oli muuttunut siten, että vanhempien kosketus ei enää tuntunut niin luonnolliselta ja tilalle saattoivat tulla

esimerkiksi halailut kavereiden kanssa tai vastakkaiseen sukupuoleen kohdistunut läheisempi kosketus.

Lapsena vanhemmat halusivat enemmän. Nuoruudessa se jäi vähemmälle, eikä sitä uskaltanut pyytää. Sisarusten kanssa (3 nuorempaa) halailtiin (ja myös tapeltiin). Nuorin siskoni tuli usein viereen nukkumaan, istui paljon sylissä ja muutenkin roikkui kaulassa. Se oli kivaa! (Nainen, 23 vuotta)

Nuoruudesta en muista pahemmin kosketuskokemuksia, vähemmän niitä siihen aikaan oli. Yösuukot jäi pois, kun ne alkoi tuntua ”lapsellisilta” ja jotenkin oudoilta. Pienikin hipaisu poikiin oli jännää ja pelottavaa. Nuoruus oli vähemmän kosketusrikasta aikaa kun lapsuus. (Nainen, 25 vuotta)

Kesäheilan kädestä pidin kiinni. Kokemus oli myönteinen. (Mies, 52, putkimies)

Naapurin poikien kanssa kisailtiin ja kosketeltiin toisiamme – se oli jännittävää ja siinä oli vähän kielletyn maku. Se oli myönteinen kokemus vaikka se toisten (esim. vanhempien) mielestä ollut asiallista. (Nainen, 53 vuotta, erik. Sairaanhoidtaja)

Nuoruus on tässä kysymyksessä kyllä aika huonosti määritelty. Minua ovat varmasti koskettelleet useatkin henkilöt. Kielteiset muistot kosketuksista keskittyvät varmasti niihin muutamaaan kertaan – kun olen joutunut tappeluun. Uskon, että nuoruudessa on tärkeää saada koskea ja tulla kosketetuksi. En muista yhtä varsinaista esimerkkiä, mutta monesti lämmin ja hyväksyvä kosketus on merkinnyt paljon. (Mies 23, teol. yo/ matkailun ohjelmapalveluiden tuottaja)

Kaverihalaukset tuntuivat olevan hyvin yleinen nuoruuden kosketusmuoto. Joillekin se saattoi muodostua jopa muoti-ilmiöksi, joka ei aina välttämättä tuntunutkaan niin tarpeelliselta:

...myös kavereiden kanssa halusimme paljon, erityisesti kohdatessamme. Joskus halaaminen kyllä kärsi inflaation kavereiden kanssa, kun tuntui, että on ”pakko” halata aina kaikkia kun nähdään. Tämä oli n. 15 ikävuoden tietämällä. (Nainen, 27 vuotta, luokanopettajaopiskelija)

Useimmiten halaukset olivat tutkittavien mukaan ainakin pitemmän päälle alkaneet tuntua mukavilta ja niistä saattoi seurata jopa kosketuskontaktin herääminen uudelleen vanhempien kanssa:

Nuoruudessa uskovien kesken halailimme. Se oli aluksi outoa, koska lapsuudessa en ollut kosketteluun (halailuun) tottunut. Myöhemmin se alkoi kuitenkin tuntua mukavalta – oli halaaja sitten samaa tai vastakkaista sukupuolta. (Nainen, 24, yleisen kasvatustieteen opiskelija)

'Nuoruudessa' alkoi populaarikulttuuriin kuuluva 'ystävien halaaminen'. Minun kohdallani se alkoi käytännössä vasta lukion jälkeen ja oli aluksi teennäistä. Halattavien ystävien määrä ei ollut suuri. Aloin myös halaamaan äitiäni, isääni ja setääni säännöllisesti. Tätini (äidin sisko) ei pidä halaamisesta ja haluaa tehdä asiasta numeron. (Nainen, 25 vuotta)

Nuoruudessa mieleenpainuvimmat kosketukset liittyivät varmasti kontaktiin vastakkaisen sukupuolen kanssa. Kosketukset liittyivät pääasiassa ”kaverien” väliseen halaukseen ja mukavaahan se oli. Tietenkin kosketuksissa tuli oltua ”ohimennen” myös jalkapelin tai vastaavan merkeissä, eikä sitäkään epämiellyttäväksi voi sanoa. ... (Mies, 25, insinööri)

Kahdella vastaajista kosketus oli lakannut nuoruudessa tyystin. Tosin ainakin toisella heistä oli selkeä sairauden aiheuttama syy kosketuskammoon:

Nuorena muistelin karttaneeni kosketusetäisyyttä kaikkiin. Pelästyin, jos esimerkiksi opettaja otti olkapäästä kiinni tai vastaavaa. (Nainen, 25 vuotta) -1

Nuoruudessa en halunnut, että kukaan koskee minuun. Minulla oli syömishäiriö ja vaikeaa hyväksyä ja tulla toimeen kehoni kanssa. (Nainen, 27 vuotta)

6.1.5 Yhteenveto lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksista

Kuten odottaa saattoi, tutkimuksessa mukana olleet eivät muistaneet äkkiseltään kovin paljon kosketukseen liittyviä asioita lapsuudestaan ja nuoruudestaan. Toisaalta se, mitä he muistivat, kertoo kuitenkin jo paljon, ja luultavasti mieleen olivat painuneet juuri ne merkittävimmät muistot.

Vastausten selkeä painottuminen myönteisiin kokemuksiin kertoo varmasti siitä että kosketus on ollut tutkittavien lapsuudessa ja nuoruudessa tärkeää ja

merkityksellistä. Lapsuudessa korostuivat selkeästi kosketuskontaktit vanhempien kanssa ja sen tuoma turvallisuuden tunne. Varsinkin nukkumaan mennessä vanhemmat olivat muistaneet lapsiaan yösuukoilla tai muunlaisella hellyydellä, mikä oli piirtynyt tutkittavien mieleen erityisen positiivisena. Yksittäiset negatiiviset kokemukset (fyysistä kuritusta lukuun ottamatta) eivät anna kuvaa siitä, oliko kosketus näissä tapauksissa vanhempien taholta erityisen huonoa tai taitamatonta, vai halusiko lapsi vain muista syistä kieltäytyä vastaanottamasta kosketusta. Nuoruudessa, ”vapaaehtoisen” kosketuksen aikana korostuivat aiemmissakin tutkimuksissa esille tulleet vanhemmista irtautuminen, kaverihalaukset ja kosketuksen väheneminen yleisesti mutta vastaavasti lisääntyminen vastakkaista sukupuolta kohtaan seurustelusuhteissa.

Valitettavasti aikuiset eivät pysty useinkaan tietämään, minkä verran heitä on kosketettu aivan pieninä tai vauvaiässä, jolloin kosketuksella saattaisi aiemmin esille tulleiden tutkimusten valossa olla eniten merkitystä lapsen ja koko ihmisen kehitykselle. Sitä olisi toki voinut lomakkeessa kysyä erillisellä kysymyksellä, mutta kysymykseen olisivat silloin osanneet luultavasti vastata paremmin tutkittavien vanhemmat heidän itsensä sijaan. Kuitenkin myös nyt esitellyt kokemukset ovat olleet varmasti omalla tavallaan vaikuttavia ja kertovat muutenkin siitä, minkä verran tai millä tavoin lapset ja nuoret Suomessa yleisesti koskettelevat.

6.2 Oliko kosketusta lapsuudessa ja nuoruudessa riittävästi?

Kysyttäessä sitä, olisivatko tutkittavat kaivanneet enemmän kosketusta lapsuudessaan tai varhaisnuoruudessaan, vastausten hajonta oli suurta. Noin puolet vastaajista tunnusti kaivanneensa sitä jollakin tavalla enemmän, mutta vastaavasti toinen puoli oli sitä mieltä, että kosketusta oli ollut riittävästi.

6.2.1 ”Olisin kaivannut enemmän”

Ne, jotka kaipasivat kosketusta enemmän, olisivat toivoneet sitä erityisesti vanhemmiltaan:

Vaikka itse olin se osapuoli, joka murrosiässä otti etäisyyttä vanhempiin, tuntuu näin jälkeinpäin ajateltuna siltä, että olisin ehkä kuitenkin tarvinnut tuolloin enemmän fyysistä kosketusta vanhempien taholta. (Nainen 24, luokanopettaja)

Sitä isän halia olisi kaivannut varhaisnuorena enemmän. (Nainen, 22, työtön)

Kyllä olisin halunnut. Olisin halunnut enemmän halauksia perheenjäseniltä ja miksei kavereiltakin. En ole koskaan ollut tyytyväinen siihen, ettei meidän perheessä kosketella, koska mielestäni viaton kosketus on ehdoton tapa osoittaa kiintymystä, läheisyyttä, turvallisuutta ja välittämistä. (Nainen, 25 vuotta)

Kyllä. Kaikista eniten olisin kaivannut sitä vanhempien taholta. Halailua, sylissäpitämistä, kaikkee normaalia. (Nainen, 32, työtön)

En osaa sanoa. Ei se kosketus varmasti huono asia olisi. (Mies, 21, koneenasentaja/kartoittaja)

Eräs vastaajista mainitsi, että ei olisi kaivannut pelkkää kosketusta, vaan rakkauden osoittamista yleensäkin:

Varmasti kosketusta olisi saanut enemmän esiintyä, mutta uskon että se ei itsessään olisi tuonut mitään erityistä lisäarvoa, vaan sen mukana olisi tarvittu rakkauden osoituksen muidenkin keinojen laajempaa/parempaa käyttöä. Vanhempien osalta kosketusta olisi voinut olla enemmän ja ehkä juuri silloin kun sitä 'vähiten kaipasin' eli teinivuosina. Tällöin olin epävarma itsestäni ja ehkä vanhemmat eivät ajatelleet sitä tarpeelliseksi ja seurauksena on, että nykyisin esim. halaus vanhempien kanssa on aavistuksen vierasta, vaikka sitäkin tulee harrastettua. (...) (Mies 25, insinööri)

6.2.2 ”En kaivannut kosketusta tai ajattele sen olleen niin tärkeää”

Osa niistä, jotka eivät kaivanneet enempää kosketusta, mainitsi erikseen, että heillä oli ollut kosketusta riittävästi:

En kaivannut sitä ainakaan silloin ja en usko, että suurempi määrä kosketusta olisi vaikuttanut millään tavalla nykyisyyteen. (Mies, 23 vuotta)

En oikeastaan, mielestäni sain huomiota riittävästi. (Mies, 23, kemian alan soveltava aineopettajuus)

En nyt tällä hetkellä näe lapsuuden kosketushistoriaani kovin tärkeänä, tai ainakaan osaa kaivata siihen lisää kosketuksia. Jos nyt todella asiaa pohtii – niin voisi sanoa näin nykyisen asenteeni kannalta tarvinneeni enemmän fyysistä kuritusta. Minulla on ollut ihan mukavan kosketusrikas lapsuus ja koen saaneeni hyväksyntää ja arvonantoa myös fyysisessä muodossa. Minkäänlaisia traumoja ei ainakaan tunnusta saaneeni. (Mies, 23, teologian yo/ matkailun ohjelmopalveluiden tuottaja)

En kaivannut silloin enkä nytkään. (Mies, 52, putkimies)

Lapsuudessa sain tarpeeksi kosketusta, nuoruudessa en kaivannut sitä, koska häpesin kehoani. Toisaalta olin samalla kauhean läheisyydenkaipuinen. (Nainen, 27, luokanopettajaopiskelija)

En tiedä. Vanhemmat erosivat ollessani 7-vuotias, mutta mielestäni sain riittävästi kosketuksia sen jälkeenkin. (Nainen 23, kemian opettaja)

En oikeastaan. Teini-iässä olisi tytöiltä voinut enemmän koskettelua saada, mutta en tiedä osasiko sitäkään kaivata. (Mies 24, elokuva-ala)

6.2.3 Koonti: Miksi jotkut kaipaavat ja toiset eivät?

Vastauksiin lapsuuden ja nuoruuden kosketuskaipuusta vaikutti varmasti osittain tutkittavien tämänhetkinen käsitys kosketuksen merkityksestä ja tarpeellisuudesta. Mikäli ei koe tai ole kokenut kosketuksen vaikutuksia positiivisina, ei sitä välttämättä ole osannut kaivatakaan. Se, että noin puolet vastaajista koki kosketusta olleen riittävästi, kertoo siis joko kohtuullisen runsaasta koskettelusta tai siitä, että sitä ei vain kulttuurissamme nähdä tarpeelliseksi olla enemmän.

Tarkempaa analyysia varten onkin tämän kysymyksen kohdalla olennaista tietää, minkä verran kosketusta vastaajilla oli todellisuudessa ollut aiemmin. Peilattaessa yksittäisiä vastauksia tutkimuslomakkeen edelliseen kysymykseen (lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemukset) selvisi, että molempien ryhmien kohdalla oli taustalla

sekä niukkaa että runsasta koskettelua. Tarkkaa analyysia aiheesta on vaikea tehdä, mutta painotus näyttäisi kuitenkin olevan niin, että niukassa kosketusympäristössä eläneet myös kaipasivat kosketusta yleisesti ottaen enemmän. Esimerkiksi toisenlaisesta ajattelusta kelvannevat esimerkiksi 21-vuotiaan kemian miesopiskelijan vastaukset (tai sitten henkilö vain on niukkasanainen):

Kysymys 1:

Vastaus: Isän ja äidin peittelyt varhaislapsuudessa.

Kysymys 2:

Vastaus: Enpä juurikaan.

Tarkastellessa vastauksia tarkemmin opiskelu- ja ammattiryhmittäin, ilmeni, että kemian, matematiikan ja luonnontieteiden opiskelijat ja opettajat olivat lähes poikkeuksetta vastanneet, että he eivät olleet kaivanneet enempää kosketusta. Vastaavasti selkeästi suurin osa kasvatustieteen opiskelijoista ja luokanopettajista olisi kaivannut sitä enemmän. Muiden opiskelualojen ja ammattiryhmien edustajia oli niin vähän, ettei heidän vastauksistaan voi tehdä yleisiä johtopäätöksiä. Opiskelualan tai ammatin vaikutusta tutkimuksen vastauksiin yleisesti pohdin vielä tarkemmin luvussa 6.7.

6.3 Tutkittavien nykyhetken kosketuskulttuuri

Tutkittavien nykyhetken koskettelu oli hyvin pitkälle ystävien ja puolison tai tyttö-/poikakaverin koskettelua. Myös kosketus omien vanhempien, sisarusten ja lapsien kanssa oli yleistä. Joistakin vastauksista kuvastui selvästi muita negatiivisempi suhtautuminen kosketukseen (yleensä miehillä), mutta oli myös niitä, joille kosketus tuntui olevan tiedostetustikin runsaampaa kuin ehkä suomalaiselle keskimäärin. Tällöin esimerkiksi tuntemattomien olalle koskettaminen ei tuntunut mahdottomalta ajatukselta.

6.3.1 Kosketusta yleisesti melko paljon tai paljon ja monien kanssa

Koskettelen ystäviäni joskus olalle yhteenkuuluvuuden osoituksena, tosin spontaanisti. Koskettelen erittäin paljon myös omaa tyttöystävääni muutenkin kuin seksuaalisesti. (Mies, 23, kemian alan soveltava aineopettajuus)

Halaan edelleen usein ja monia ihmisiä. Aviomieheni ja lasteni (4 kpl) halaamme monta kertaa päivässä, se on meille kaikille tärkeää! Halaan myös kavereitani tavatessamme sekä sukulaisia ja muita minulle tärkeitä henkilöitä. Halaan aina onnitellessani! (Nainen, 36, luokanopettajaopiskelija)

Tällä hetkellä kosketan ihmisiä paljonkin. Kavereiden kanssa halaillaan ja silitellään toisiamme paljon, vähän oudompia ihmisiä voin kaverieleeksi taputella tms. [...] (Nainen, 25 vuotta)

Ystäviä halataan kun tavataan ja oikein hyvien ystävien kanssa ollaan lähekkäin ja välillä tekee mieli koskettaa toista vaikka vaan kädellä pienen hetken. Tapaan usein kavereideni lapsia ja heitä tulee pidettyä sylissä ja hoidettua. Muut huomauttelevat minulle aina siitä jos otan vähänkin alkoholia, koskettelen enemmän (ystäviäni). (Nainen, 24, yhteisöpedagogi)

Halaan ja pidän miestäni usein kädestä kiinni tai kosketan häntä. Lapsiani halaan ja suukotan (paitsi teini-ikäiset hieman väistelevät). (Nainen, 53, erik. sairaanhoitaja)

Saatan koskettaa toista ihmistä, vierastakin helposti ”neutraalisti” esim. olalle keskustelutilanteessa. Tämä on yleensä harkittua, mutta toisaalta myös spontaania. Halaaminen on mulle kans helppoa. Läheisimpiä ystäviä ja perhettä voi halata missä tilanteessa tahansa. Myös vanhemmat, siskot (ei veli?) ja läheisimmät ystävät saavat minulta helposti suukon. (Nainen, 23 vuotta)

Minulle kosketus on nykyään todella tärkeää ja tarvitsen sitä päivittäin. Kohteena on tietysti poikaystävä, jonka kainalossa minun on saatava ladata akkuja joka päivä väh. tunti.

Siskon lapset ovat toinen ”kosketusryhmäni”. He asuvat kuitenkin toisessa kaupungissa, joten näen heitä vain n. kerran kuussa tai kahdessa.

Opetusharjoituksissa minun on sanottu koskettelevan lapsia heitä opettaessani, luokassa kiertäessäni. Itse en ole asiaan sen enempää kiinnittänyt huomiota. (Nainen, 27, luokanopettajaopiskelija)

Kavereita halaan aina kun nähdään, paitsi koulukavereita kun niitä näkee päivittäin. Isän ja äidin tervehdin halauksella (asuvat toisella paikkakunnalla) ja läheisiä myös. Sellainen tapa mulla vielä on, että annan kotona ollessa vanhemmille hyvän yön suukon, vieläkin! (Nainen, 28, kasvatusala)

Poskisuudelmien antaminen Suomessa ainakin vielä melko harvinainen tapa, mutta on niitäkin, joille se on arkipäivää. Vaikutteet ovat tosin voineet tulla siihen ainakin osittain ulkomailta:

Äitiä halaan aina ja poskisuukotan, nähdessä ja erotessa. Isää halaan viimeistään erotessa ja joskus poskisuukotan. Isän naisystävää halaan samassa suhteessa kuin isää. Isoäitiä halaan aina tavatessa ja erotessa ja monesti poskisuukotan. Etelässä Teneriffalla poskisuukotan paljon ja halaan ("2. perhe"). Ystäviä halaan tavatessa aina ja erotessa usein, ei poskisuudelmia. Lapsia, ystävien, kosketan paljon, otan syliin, paijaan ja suukotan poskelle. (Nainen, 26, luokanopettaja)

6.3.2 Kosketusta ainoastaan tai enimmäkseen elämänkumppanin kanssa

Joillakin kosketus oli rajoittunut lähes yksinomaan parisuhteeseen:

Tyttöystävää hiplailen. Ihan laidasta laitaan, silittelyä, halailua jne. Muiden ihmisten koskettelua vältän, yleensä pyrin väistämään halauksetkin (kavereilta, synttäriluhilla jne.). (Mies, 24, elokuva-ala)

Tyttökaveria, hyväily & suukottelu. (Mies, 20 vuotta)

Eipä tule paljoa kosketeltua. Tyttöystävän halailu ja muu sellainen. (Mies, 21, kemian opiskelija)

6.3.3 Kosketus varauksellista tai sitä on vain kaikkein läheisinten kanssa

Yksikään tutkittavista ei vastannut, ettei koskettele lainkaan. Muutamista vastauksista kuvastui kuitenkin yleisesti varovaisempi suhtautuminen kosketukseen ainakin muiden kuin läheisten taholta:

Tapanani on pitää oma tilani omana tilanani, vain kaikista läheisimpien ihmisten kosketus hyväksyttävää, tulee ärsyntyneen olo jos joku tuntematon tulee lääppimään. (Nainen, 21, kemian opiskelija)

Tällä hetkellä en päästä ihmisiä kovinkaan lähelle. Oikeestaan vaan ne jotka on mulle oikeesti tärkeitä saa tunteakin sen. Halaan paljon ja aina kun siihen on mahdollisuus. Mutta vaan niitä joita oikeesti haluan ja joiden kanssa se on ns. luonnollista. (Nainen, 32, työtön)

Tuntemattomia kohdatessani kättelen ja tutumpia halaan. Muuta koskettelua en oikeestaan harrasta. Jonkin verran olen kuitenkin pyrkinyt lisäämään koskettelua. (Nainen 24, yleinen kasvatustiede)

6.3.4 Yhteenveto nykyhetken kosketuskäyttäytymisestä

Tutkittavan joukon nykyhetkinen kosketuskulttuuri näyttäisi muodostuvan lähinnä halaamisista, kättelyistä, suukottelusta tai taputtelusta. Joillakin kosketusta oli runsaasti ja kosketuksen kohteita paljon, mutta oli myös niitä, joilla kosketus rajoittui muutamiin läheisiin ihmisiin tai tilanteisiin. Jos tutkimuksessa olisi ollut mukana myös muita kulttuureita, olisi ollut hyvä verrata niiden tuloksia suomalaisten vastaaviin. Pelkästään näiden vastausten perusteella on myös vaikeaa tehdä johtopäätöksiä suomalaisten kosketuskäyttäytymisestä yleensä.

Yksittäisinä esille nousivat muutamat mielenkiintoiset havainnot. Ensinnäkin työt tuntuivat yleensä harrastavan suhteellisen paljon koskettelua omien vanhempiansa kanssa, joillakin jopa suukottelun muodossa. Kukaan mies ei ainakaan maininnut erityisesti koskettelevansa vanhempiaan. Toinen huomionarvoinen havainto oli, että yksi tutkittavista mainitsi koskettelevansa selvästi enemmän alkoholin vaikutuksen alaisena kuin muuten, minkä voisi kuvitella olevan yleistä, jos on vähänkin seurannut juhlivien ihmisten käytöstä. Asiaa tarkastellaan vielä lisää luvussa 7.

Kolmanneksi tärkeänä havaintona voisi nostaa 27-vuotiaan naisen vastauksen lausunnon ”minun täytyy saada ladata akkuja poikaystävänsä kanssa joka päivä vähintään tunti”. Se kertoo paljon siitä kuinka paljon kosketusta voidaan konkreettisesti kaivata ja

tarvita. Jos kosketus todella on noin tärkeää, millaista on sitten elämä ilman elämänkumppania tai muunlaista säännöllistä läheisyyttä? Lomakkeen seuraavassa kysymyksessä tutkittavat saivat itse vastata, mikä on heidän mielestään kosketuksen merkitys.

6.4 Kosketuksen merkitys

Kysymykseen kosketuksen merkityksestä tuli paljon kirjavia vastauksia ja osa niistä oli varsin pitkääkin pohdintaa. Myös, ne joilla lapsuuden tai nykyhetken kosketus oli ollut niukkaa tai jotka eivät olleet kaivanneet enemmän kosketusta, olivat yleisesti ottaen kuitenkin sitä mieltä, että kosketuksella oli merkitystä ja positiivisia vaikutuksia. Kukaan vastaajista ei sanonut, että kosketus olisi heille täysin yhdentekevää.

6.4.1 Kosketus merkityksellistä ja erittäin tärkeää

Vastaajista suurin osa oli sitä mieltä, että kosketus on hyvin tärkeää. Monessa vastauksessa näkyi myös se, että ihmiset kaipasivat sitä enemmän ja osasivat eritellä tarkemminkin, miksi kosketus on heidän mielestään niin merkityksellistä.

Olin pitkään ”sinkkuna” (n. 2-3v.) ja huomasin silloin todella kaipaavani kosketusta. Nykyisin minulla on todella tasapainoinen olo, koska minulla on vierellä poikaystävä, jonka lähellä saan päivittäin olla. Tietysti tarvitaan rakkautta ja kiintymystä, jotta kosketus ja koskettaminen tuntuisivat hyvälle.

Kaikki ihmiset kaipaavat kosketusta, no doubt! Tuntuu, että ihmiset koskevat nykyään vähemmän, kun vanhemmilla ei ole aikaa lapsilleen ja parisuhteet vaihtuvat (aikuiset). Ehkä yleinen levottomuus johtuu tästä, erityisesti lapsissa se näkyy voimakkaasti. Hellää kosketusta, sylissäpitämistä tarvitaan lisää! (Nainen, 27, luokanopettajaopiskelija)

Fyysinen kosketus on mielestäni tärkeää kaikenikäisille ihmisille. Kosketus viestii hyväksyntää ja välittämistä. En usko että hyvinolontunne siitä kun joku esim. hieroo hartioita tulee pelkästään fysiologisten jännitystilojen helpottumisesta,

vaan myös siitä, että ihmisen tarpeeseen tulla kosketetuksi vastataan. Olen jopa huomannut että kokemani stressitilat helpottuvat toisen ihmisen kosketuksesta. (Nainen, 24, luokanopettaja)

Vaikea sanoa... Kyllä se luo yhteenkuuluvuutta ja tietää olevansa hyväksytty. Jos kukaan ei koskisi, kokisin itseni etäisemmäksi, huonommaksi. Kosketus on siis minulle rohkaisevaa. Tyttö-poika-suhteessa koskettaminen kertoo ennen kaikkea hyväksytyksi tulemisesta – usko kosketuksesta kauniit sanatkin paremmin. Mutta ilmankin seksuaalisesti virittyntä kosketusta kestää. Pahinta olisi jos parhaimmat läheiset eivät enää lähestyisi fyysisesti. Kosketus kertoo toisen ihmisen suhtautumisesta muhun.

Yleisesti tarve tulla kosketetuksi tulee varmasti jo vauvaiästä. Se on ”jäänyt päälle”, vauvakin kuolee ellei sen lähellä olla – kai se on sit joku perustarve. Mut sit on ihmisiä, joista näkee ettei ne tykkää yhtään jos niiden lähelle tullaan. Mutta uskon et silloin taustalla on joku trauma. Oikeesti nämäkin ihmiset haluaisivat tulla kosketetuksi. (Nainen, 23 vuotta)

Minulle fyysisellä kosketuksella on erittäin keskeinen merkitys, koen tarvitsevani ja kaipaavani kosketusta ja sen tuomaa turvaa. Arvelen, että tämä on yleistä, mutta tunnen myös ihmisiä (kuten äitini), jotka eivät halua kosketusta. (Nainen, 25 vuotta)

Ite ainakin olen ihminen joka elää kosketuksesta. Mutta kuten edelliseen jo vastasin, tällä hetkellä en päästä kovinkaan montaa ihmistä ns. kosketusetäisyydelle. (Nainen, 32, työtön)

Aikaisemmin se ei ollut tärkeää, kun sitä ei niin tiedostanut. Lapsuuden kotona kosketus oli kovin vähäinen. Nyt se on tärkeää. Kaipaen paljon koskettelua avomieheltäni. Hän pitää siitä myös. Ja tarkoitan sellaista läheisyyden osoittamista ja luottamusta sekä turvallisuutta näillä kosketuksilla. [Yleisesti ottaen] kosketus on tärkeää. Olisi kamalaa olla ilman kosketusta. Mieheni on hyvin ihmisläheisessä ammatissa ja sieltä hän kertoo, kuinka jotkut asiakkaat saavat ainoan kosketuksen häneltä. Mieheni myös halua sellaisia asiakkaita, koska kokee heidän tarvitsevan sitä ja aloite tulee yleensä juuri asiakkailta. (Nainen, 26, luokanopettajaopiskelija)

Joissakin vastauksissa otettiin kantaa suomalaisten niukkaan kosketuskulttuuriin verrattuna moniin muihin maihin ja kaivattiin sitä lisää tännekin:

Fyysinen läheisyys on tärkeää. Mielestäni suomalaiset vierastavat koskettelua ja tuntevat sen helposti tungettelevaksi, toisin kuin esim. keskieurooppalaiset ystäväni. (Nainen, 28, kasvatusala)

Se on minulle tärkeää. Olen konkreettinen ihminen ja kaipaen kosketusta. Se saa minut tuntemaan hyväksytyksi ja rakastetuksi. Myös sillä osoitan, kuinka toinen henkilö on tärkeä minulle. Haluaisin synnyttää kosketuskulttuuria ympärilleni ja pitää sitä yllä. Suomalaiset ovat mielestäni turhan pidättyväisiä ja etäisiä. Kaipaisin paljon enemmän välittömyyttä myös kosketuskulttuurin omaan etäisyyteemme. (Nainen, 26, luokanopettaja)

6.4.2 Kosketus jokseenkin merkittävää tai tärkeää ainakin läheisten taholta

Loput vastaajista suhtautuivat kosketuksen merkitykseen neutraalimmin, mutta myönsivät sen silti olevan jollakin tavalla tärkeää.

Tärkeää saada läheisyyttä todella läheisiltä, muuten en tarvitse. (Nainen, 21, kemian opiskelija)

Onhan se tärkeää. (Nainen, 21, kemian opiskelija)

Parisuhteessa se luo luottamusta ja lähentää. Koen koskettelun aina intiiminä asiana, enkä itse tee sitä kovin helposti. Uskon kyllä, että jokainen ihminen kaipaa koskettelua, varsinkin parisuhteen aikana. (Mies, 24, elokuva-ala)

En osaa sanoa mitä merkitystä sillä on mutta kyllä sitä kaipaa. Jotenkin ehkä turvallista kun voi saada koskettaa ja olla kosketeltava. Paljon kivempaa kuin voi koskea ettei vain tarvitse puhua pelkästään. Kosketuksella voi hyvin ilmaista että välittää toisesta. (Mies, 21, koneenasentaja/kartoittaja)

Ainoastaan yksi vastaajista (mies) sanoi, ettei pidä kosketusta itselleen niin merkityksellisenä. Toisaalta hänkin arveli sen johtuvan siitä, että hänen elämässään on jo tarvittava määrä kosketusta. Eräs nainen myös vastasi, ettei ole ajatellut sen kummemmin koko asiaa.

En koe merkittäväksi minulle itselleni. Ehkä saan tarpeeksi kosketuksia ja se johtuu siitä. (Mies, 23 vuotta)

En ole koskaan ajatellut, enkä osaa nyt eritellä tarkemmin. (Nainen 29, luonnontieteiden opettaja)

6.4.3 Kosketuksen merkitys: vastausten tarkastelua

On merkillepantavaa, että suomalaisessakin tutkimuksessa (vrt. luku 2.1.3 sekä esim. Field, 2001) osallistujat näkevät kosketuksen lähes poikkeuksetta hyvin merkityksellisenä, jotkut jopa elintärkeänä. Joissakin vastauksissa kuitenkin painotettiin, että kosketus on nimenomaan oiva keino ilmaista hyväksyntää, rakkautta ja välittämistä. 24-vuotiaan luokanopettajaksi opiskelevan naisen kommentit hieronnan vaikutuksesta muutenkin kuin fysiologisella tasolla viittaavat luvussa 4.3 käsitelyyn teemaan kosketustarpeen peittelystä erilaisilla oheistoiminnoilla – kosketus saattaa joskus olla merkityksellisempää kuin itse hieronta. Ottipa joku kantaa myös siihen, että sanoi kosketusta karttavien ihmisten kantavan jotain traumaa, joka estää heitä koskettamasta, vaikka hekin oikeasti tarvitsisivat kosketusta.

Monet ulkomailla käyneet tutkimukseen osallistuneet olivat nähtävästi tehneet havainnon, että ”ruoho on vihreämpää aidan toisella puolella”, toisin sanoen ulkomailla voi kosketella vapaammin. Vaikka varsinaista kulttuurien välistä vertailua ei tässä tutkimuksessa ollut, myös nämä vastaukset vahvistavat käsitystä, että suomalaisten koskettelu on vähäisempää kuin monissa muissa maissa. Mutta kuten jo aiemmin totesin, pitkälle vietyjen johtopäätösten tekemiseen tarvittaisiin kuitenkin esimerkiksi luvussa 2.1.3 esitetyjen tutkimusten kaltainen vertaileva tutkimus, jossa myös Suomi olisi mukana.

Edellisen luvun vastausten tavoin tässäkin kävi ilmi, että monilla kosketus painottuu parisuhteeseen ja se on siinä erityisen merkityksellistä. Yksinelävien ihmisten kosketuskaipuuta ja sen problematiikkaa pohditaan vielä luvussa 7.

6.4.4 Lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemusten vaikutus nykypäivään

Tutkimusongelmien kannalta oli myös olennaista tietää, millainen vaikutus koskettamattomuudella tai runsaalla kosketuskulttuurilla lapsuudessa on ollut myöhempään elämään vai onko sillä ollut vaikutusta lainkaan. Lopullista totuutta asiasta on tietenkin tällaisessa tutkimuksessa mahdotonta saada selville, mutta ongelma herätti kysymyksen, kuinka tutkittavat itse asian näkivät. Koska lomakkeessa ei tällaista kysymystä ollut, päätin ottaa yhteyttä muutamiin tutkittaviin uudelleen. Valitsin kolme henkilöä, joilla selkeästi oli ollut vastausten perusteella lapsuudessa niukasti kosketusta ja kaksi, joilla oli ollut kosketusta runsaasti ja pyysin heitä kertomaan omat näkemyksensä mahdollisista kosketuksen vaikutuksista. Henkilöt kirjoittivat analyysinsä sähköpostin kautta.

Kysymys: Miten lapsuuden niukka kosketuskulttuuri on vaikuttanut elämääsi?

Olen aivan tosissani usein miettinyt tätä asiaa. Koulutukseni takia olen pohtinut paljon lasten kasvatukseen liittyviä aiheita ja lapsuuden kokemusten vaikutuksia myöhemmällä iällä. Tähän on liittynyt paljon itsetutkiskelua.

Oma kokemukseni on, että meillä kotona on rakkautta ja läheisyyttä korvattu rahalla. En muista yhtään hetkeä koko elämäni aikana, että äitini olisi minua halannut tai pitänyt minua kädestä kiinni. Päinvastoin taas muistan tilanteita, kun olin pienenä lääkärissä, niin isä satoi minut niin tiukasti syliinsä ja piti minut liikkumattomana, etten saanut henkeä ja olin paniikissa.

Nämä kokemukset ovat näkyneet myöhemmällä iällä erityisesti parisuhteissa ja ystävyysuhteissakin. Olen tietoisesti joutunut opettelemaan parisuhteessa läheisyyttä, silittelyä ja toisen hellimistä. Ystävät puolestaan usein halaavat minua, kun tapaamme, mutta minussa se ei herätä mitään tunteita. Olen saanut ystäviltäni palautetta, etten välitä heistä, koska en halua kunnolla. Asia ei kuitenkaan ole niin.

Koen edelleen usein, kun joku haluaa minua, etten saa henkeä ja minun pitää päästä kauemmaksi. Minua ahdistaa myös, jos esimerkiksi työkaveri haluaa saada huomioni ottamalla minua olkapäästä kiinni.

En ole koskaan halunnut lapsia ja olen miettinytkin, että minulta puuttuu täysin hoivaamisen tarve ja äidilliset tunteet. Koen lapset aikuisen omaa elämää rajoittavana tekijänä ja niin, että lapsista on aina enemmän haittaa, kuin iloa.

Aihe on minulle nyt myös ajankohtainen uudesta näkökulmasta. Avopuolisollani on kolmevuotias tyttölapsi, joka viettää yhä enenevässä määrin aikaa meillä, minun kanssani. Koen syyllisyyttä siitä, että en halua lapsen olevan meillä, koska

silloin en voi tehdä mitään omia juttuja. En osaa mielestäni olla ko. lapsen kanssa ja minua inhottaa, kun lapsi haluaa syliini tai silitystä nukkumaan mennessään. Joudun jatkuvasti taistelemaan lapsen läsnäollessa siitä, miltä minusta tuntuu ja mitä minun pitäisi/kuuluisi kaikkien kasvatusteorioiden valossa tehdä. Ne ovat kovasti ristiriidassa ja ahdistusta lisää, kun yritän tehdä lapsen parhaaksi ja olla lapsen lähellä, halata ja hoivata, vaikka en itse tunne mitään, enkä koe tilanteita luontevaksi. (Nainen, 27 vuotta)

Varsinkin suomen ulkopuolisiin kulttuureihin tutustuminen on ollut elämässäni haastavaa. En ymmärrä poskisuudelmia - pelkästään kavereiden halaamisenkin opin vasta n. 20-vuotiaana. Tulkitsen vieläkin varoen mm. olan taputuksia tai muita 'neutraaleja' kosketuksia työelämässä, enkä osaa oikein antaa niitä itse eteenpäin. Koen, että minun on täysin itse täytynyt opetella koskettaminen ja siihen liittyy edelleen hylätyksi tulemisen pelkoa tai ainakin pelkoa siitä, että tulee nolatuksi tai väärin ymmärretyksi. Koen, että suhtautumistani luetaan välillä väärin – ehkä muut ajattelevat minun olevan etäinen tai vihamielinen, vaikka kyseessä on minulle normaali perääntyminen tilanteesta. En koe lapsuuden niukkaa kosketuskulttuuria minään traumana vaan normaalina käytöksenä suomalaisille vanhemmille. Onneksi maailmassa on muitakin kulttuureita, joissa asiat ovat toisin ja itse voi kuitenkin valita ystävänsä ja puolisonsa oman makunsa mukaisesti. Kosketuskulttuurivammaisille niin kuin minä, suosittelen kovasti itsepuolustus/kamppailulajeja, joihin liittyy kontaktia, jossa ei tarvitse miettiä toisen koskettamisen motiiveja tai omia pelkojaan. (Nainen, 28 vuotta)

Ehkä sitä nykyään osaa arvostaa kosketusta enempi, kun se ei ollut niin arkipäiväistä pienempänä. Mun mielestä on ihan hyvä, että osaa antaa kosketukselle sen ansaitseman arvon. Sitä kautta se vaikuttaa ihmissuhteisiin positiivisesti. Tietenkin on myös vähän ujompi kosketustilanteissa kun ei ole niin tottunut sellaisiin. Pienempänä kosketuksen puute vaikutti heikentävästi henkiseen hyvinvointiin, kun kai sillä joku merkitys on sen kannalta miten hyväksytyks itsensä kokee, mutta nykyään se taas vaikuttaa sitä myöten huomattavan positiivisesti, kun sitä kosketusta on saatavilla. (Mies 24, elokuva-ala.)

Kysymys: Miten lapsuuden runsas kosketuskulttuuri on vaikuttanut elämääsi?

Tykkään läheisyydestä, esim. halailta, pitää sylissä, pitää kädestä, "pajata" → poikakaveri, ystävät, lapset. Kun on ollut oikein raskas päivä, menen poikaystäväni kainaloon. Silloin saan energiaa ja myös rauhoitun. Opettaessani kosketan oppilaita usein olkapäälle tms., kun käyn neuvomassa tai rauhoittelemassa heitä. Lasten kesäleireillä halailen lapsia ja pidän heitä mielelläni sylissä, jne. Hekin pitävät siitä ja usein rauhoittuvat. Harkitsen ja observoin kuitenkin melko tarkkaan, keneen kosken ja keneen en. Tässä on kyse sensitiivisyydestä: jos henkilö karttaa kosketusta, en tietystikään koske häntä.

Joskus erilaiset kulttuuriset seikat tekevät oloni epämiellyttäväksi. Esim. poskipusuihin en ole tottunut, minkä vuoksi koen sen liian läheiseksi toiminnaksi. Pysin kuitenkin sopeutumaan ja noudattamaan niitä sääntöjä, jotka missäkin paikassa pätevät. Koskettaminen on siis minulle elinehto: se on yksi ihmisen perustarpeista. (Nainen 27, luokanopettajaopiskelija)

Minulle koskettaminen on tullut yhä tärkeämmäksi osaksi elämää. Haluan halata ja pitää lapsiani sylissäni. Halaan ja pidän hyvänä puolisoani joka päivä useitakin kertoja. Jos olen ollut poissa kotoa ja poissa läheisten luota, olen todella ikävissäni. Toisen ihmisen läheisyys tuo lämpöä ja turvallisuutta elämäni. En voisi olla sellaisen ihmisen kanssa, jolle läheisyys ei olisi yhtä tärkeää kuin minulle, sillä varmaan ahdistuisin, jos en saisi olla tarvittaessa lähellä. En kuitenkaan ole läheisriippuvainen, vaan olen rohkea olemaan oma itseni ja luotan itseeni. Luonteeltani olen avoin ja haluan yleensä tutustua uusiin ihmisiin. Uskallan olla ihmisten lähellä ja päästän hyviä ihmisiä helposti lähelleni, mikäli vaistonni antaa siihen luvan. Harrastan tanssia ja joskus joudun olemaan varovainen, ettei minua ymmärretä väärin siksi, että uskallan olla lähellä. Halaan usein myös hyviä ystäviäni; se on meidän tapamme osoittaa, että olemme toisillemme rakkaita ja tärkeitä. Sanoja ei tarvita, joskus pelkkä halaus riittää. Halaus ja koskettaminen on ollut minulle aina tärkeää ja uskon, että se on ollut myös asia, joka on paljolti vaikuttanut omaan, hyvään itsetuntooni. Olen saanut olla sylissä ja lähellä, minut on hyväksytty sellaisena kuin olen ollut. Toivon, että itse vanhempana voisin saada omille lapsilleni samanlaisen tunteen, josta olisi hyötyä tulevaisuudessa heille itselleen. (Nainen 36, luokanopettajaopiskelija)

Vaikka vastauksia oli yhteensä vain viisi, ne olivat mielestäni erityisen avartavia. Näyttäisi siltä, että niukan kosketuksen piirissä eläneet ovat joutuneet – kuka enemmän ja kuka vähemmän – kärsimään menneisyydestään myöhemmässä elämässään erilaisten hankalien kosketustilanteiden muodossa ja toisaalta paljon kosketusta saaneille kosketus on ollut luonnollisempaa tilanteessa kuin tilanteessa. Varsinkin ensimmäisen vastaajan, 27-vuotiaan naisen kertomus oli huomiota herättävä – kukapa uskoisi, että lapsuuden kokemuksilla voi olla niin kauaskantoiset seuraukset aikuisuuteen? Kyseinen henkilö ei selvästikään itse haluaisi olla niin vaikeasti lähestyttävä kosketuksen suhteen, eikä myöskään olla pitämättä lapsista, mutta ei tunnu voivan asialle tällä hetkellä mitään. Itsekin muistelen, että oma isäni osoitti välittämistään paljon useammin esimerkiksi lahjoilla kuin esimerkiksi kosketuksella, mikä oli lapselle ehkä vaikea tulkita aidoksi rakkaudeksi ja hyväksynnäksi – varsinkin kun moniin kosketuskokemuksiin liittyi vastaajan tavoin kielteisiä muistoja.

Mielenkiintoinen on myös 28-vuotiaan naisen kommentti ”normaalista käytöksestä suomalaisille vanhemmille”, kun puhutaan niukasta kosketuskulttuurista. Vastaavia mielipiteitä tulee vielä lisää seuraavassa luvussa, jossa tutkittavat ovat perustelleet koskettamattomuuttaan. Onko vähäinen kosketus siis yksi suomalaisuuden pysyvä ja perustavaa laatua oleva ominaisuus?

Kaikki vastaajat eivät suoranaisesti kertoneet siitä, kuinka kosketus on vaikuttanut esimerkiksi heidän luonteeseensa, itseluottamukseensa tai muuhun elämässä selviytymiseen, mutta esimerkiksi 36-vuotias nainen epäili hyvän itsetuntonsa ja hyväksynnän kokemisensa olevan seurausta kosketuksesta. Kuitenkin kaikki viisi olivat selkeästi sitä mieltä, että kosketus lapsuudessa ja nuoruudessa on tai olisi ollut hyvä asia (tosin kyselyn ainoa mies näki etua myös siinä että kosketusta oli ollut vähän koska osaa omien sanojensa mukaan arvostaa sitä nyt enemmän) ja varmasti myös luovat osaltaan avoimempaa kosketuskulttuuria omien lapsiensa kanssa kuin edeltävä sukupolvi.

6.5 Kosketuksen esteet

Kyselyn viimeisenä kaikille yhteisenä kysymyksenä oli kosketusta estävien tai rajoittavien tekijöiden henkilökohtaisen ja yleisen tason pohdinta. Vastauksissa tuli runsaasti vahvistusta teoriaosuudessa käsitellyille teemoille (luku 4), kuten vastaanottajan suhtautuminen kosketukseen, hienovaraisuus, kulttuurierot, homofobia ja jännitteet vastakkaisen sukupuolen kanssa. Luokittelu tiettyihin ryhmiin oli kuitenkin monen vastauksen kohdalla vaikeaa, koska syitä saattoi useita tai ne menivät päällekkäin muiden kanssa.

6.5.1 Seksuaaliset ja muut jännitteet saman tai vastakkaisen sukupuolen kanssa

Sukupuoliset jännitteet tulivat vastauksissa hyvin esille – osittain varmasti siitäkin syystä, että kysymyksessä kehoitettiin erittelemään koskettamattomuuden syitä samaa ja vastakkaista sukupuolta kohtaan. Vastakkaisen sukupuolen kanssa olivat esillä toisaalta

ihastus-/seksuaalisuuspelot tai toisaalta myös siihen liittyvät myönteiset vivahteet. Naisten taholta pidettiin lähes poikkeuksetta helpompana koskettaa samaa sukupuolta kuin vastakkaista ja sen myös arveltiin olevan miehille vaikeampaa kuin naisille.

Mielestäni kosketan muita ihan tarpeeksi ”hyvien tapojen” rajoissa. Ehkä vähemmän kosketan poikia, kun ne kosketukset voivat antaa ihastuneen kuvan. Ja sit varsinkin jos olen ihastunut johonkin poikaan, niin välttelen koskettamasta, koska tiedän, etten osaisi tehdä sitä neutraalisti. Voi tietty olla, että oikea koskettelu olisi vielä runsaampaa, mutta minua rajoittaa ”mitä muut ajattelevat”. Ja onhan tää suomalainen kulttuuri aika kosketusvastainen. Poikien kosketuskulttuuri on varmasti vaikeampaa, kun heti tulee homo-ajatukset mieleen. Luulen etten olisi yhtä rohkea kosketteliija, jos olisin poika. Tytöille se on luontevampaa. Mä tykkäisin kosketella enemmänkin. Mut mä tarvin ”kosketeltavaksi” jonkun läheisen, joka ei ymmärrä kosketustani seksuaaliseksi. (Nainen, 23 vuotta)

Vastakkaista sukupuolta halatessa (jos ei ole ihan tuttu tai perh. jäsen) saattaa tulla pieni kiva ”erilainen vire” positiivisessa mielessä. Samaa sukupuolta halattaessa se tunne on enemmän sellainen ”ystävä, luottamus, yhteen hiileen puhaltaminen”. (Nainen 26, luokanopettajaopiskelija)

En halua häiritä ihmisiä ylimääräisellä kosketuksella. Suomi ei ole sellainen maa, jossa on tavanomaista koskettaa edes saman sukupuolen ihmisiä. Toista sukupuolta kosketan vielä harkitummin, koska en halua antaa väärää viestiä. (Nainen, 41, kemian opiskelija)

Kuten aiempien tutkimusten perusteella saattoi olettaa, monet miehet tunnustivat joko suoraan tai epäsuorasti olevansa ”homokammoisia” tai ainakin suhtautuvansa varauksellisesti samaa sukupuolta olevien kosketukseen. Eräälle vastaajista se tuntui kuitenkin olevan luontevampaa kuin vastakkaisen sukupuolen koskettaminen, joskin hänkin mainitsi asian olevan usein esillä poikien välisessä kanssakäymisessä.

Samaa sukupuolta olevia en koskettele. (Mies 21, kemian ala)

Koen kosketuksen intiiminä, enkä koe luonnolliseksi kosketella tuosta vaan ketä vaan. Koskettelu on minulle luontevaa ehkäpä ainoastaan parisuhteessa. Miesten kättelemisessä en koe mitään negatiivista ainakaan virallisissa yhteyksissä, mutta muuten miesten koskettelu jätän naisille.

En ”missään” tapauksessa halaisi miestä mutta saattaisin halata muitakin tyttöjä kuin tyttöystävääni. (Mies 24, elokuva-ala)

En koe tarpeelliseksi koskettaa, kuin joissain lohdutustilanteissa. Naisen koskettaminen/halaus ja läheisyys on helpompaa. Taidan olla peruspohjalainen homokammoinen. (Mies, 23 vuotta)

Samaa sukupuolta olevia kavereita on helpompi koskettaa. esim. olkapäälle jne... Ei se tunnu mitenkään pahalle. Joskus saattaa huumorilla koskea toiseen silläi enemmän mutta ei enää oikeastaan ole tullut niin paljon pelleiltyä silleinkään. Pojat ehkä pelleilevät kaikkea sellaista '\homoläppää\' koska ne eivät muuten voi koskettaa/saada kosketusta. En halua kuitenkaan liikaa koskea kun kaikki eivät ehkä pidä siitä. Vastakkaiseen sukupuoleen koskeminen on ehkä vähän arveluttavampaa, sitä ehkä enemmän vältän. Varsinkin kun itse olen mies ja olen kuullut että tytöt eivät välttämättä pidä jos koskettaa. Eri asia jos seurustelee. (Mies 21, koneenasentaja/kartoittaja)

Kuten luvussa 4.1.1 tuli ilmi, on myös olemassa tilanteita, jolloin kosketus voidaan tulkita ei-seksuaaliseksi. Eräs nainen oli löytänyt tällaisen tavan koskettaa itsepuolustusharrastuksen yhteydessä ja piti sen merkitystä tärkeänä:

Olen työstänyt koskettamista myös itsepuolustusharrastuksen kautta. Koen, että toisten lyöminen, potkiminen tai painiminen voi olla terapeutista. Silloin intiiminkin koskettamisen merkitys on seksuaalisuus-vapaata, minkä olen havainnut rentouttavaksi ja mielekkääksi. (Nainen, 25 vuotta)

6.5.2 Kosketus vaikeaa menneisyyden kokemusten vuoksi

Muutamissa vastauksissa tuli ilmi, että kosketus on vaikeaa, koska siihen ei ollut totuttu kotona tai muutenkaan menneisyydessä. Toisaalta kosketukseen saattoi liittyä kipeitä kokemuksia, joiden ei haluttu toistuvan:

En ole tottunut kosketteluun, joten en oikein osaa sitä. Ainut koskettelu on kätteleminen ja sekin on hyvin pientä – siis pienellä ”pinta-alalla” ihmisen ruumiista. (Nainen, 24, yleinen kasvatustiede)

Ihmiset joita oon päästänyt lähelleni, ovat satuttaneet. En halua päästää lähelleni enkä anna koskettaa koska edelleenkin pelkään että satutetaan. Eikä ole sukupuolella väliä. (Nainen, 32, työtön)

Minulle koskettaminen on aina vähän teennäistä ja vaikeaakin. Uskoisin, että koskettamisen vaikeus johtuu luonnottomuudesta, siitä ettei meidän perheessä koskettaminen ole koskaan ollut luonnollista tai ilmaissut mitään. Tästä syystä kavahdan edelleen ihmisten kosketusta, jotka eivät ole hyviä ystäviäni. Pelästyn siis sellaisten ihmisten kosketusta, joista en ole varma, mihin he kosketuksellaan pyrkivät. Epävarmempia tunteita herättää vastakkainen sukupuoli, heidän kosketuksensa, ellen täysin tunne koskettajaa. Outojen naisten kosketus herättää minussa myös epäilyksen heidän aikomuksistaan ja usein myös seksuaalisista tarpeistaan. Pohdin tässä myös, että edellisenlaiset ajatukset johtuvat varmastikin siitä, ettei lapsuudessani ja myöhemmin nuoruudessani kosketuksella ole ollut muuta kuin seksuaalista merkitystä. Nykyisin olen vähän väkisinkin opetellut [...] kavereiden välistä huomion osoittamista koskettamalla. (Nainen, 25 vuotta)

6.5.3 Yleinen ”hienovaraisuus”, varauksellisuus, ihmisten oman tilan kunnioittaminen tai muut syyt

Loput syyt koskettamattomuuteen olivat moninaisia. Osasta vastauksia kuvastui selkeästi, että tutkittavat eivät kaivanneetkaan enempää kosketusta ja näkivät sen olevan jokaisen henkilökohtainen asia. Toisaalta monet varsinkin luokanopettajaopiskelijoista tai -opettajista olisivat kaivanneet sitä enemmän, mutta heidän mielestään ympäristö suhtautui siihen usein varauksellisesti.

Ei kai kukaan halua lääppiä tai tulla lääpityksi. (Nainen, 21, kemian opiskelija)

Itse tykkäisin halata, mutta monille se on vierasta. Tykkään kyllä kätellä, ja sen teen usein.

Ihmiset ujostelevat kosketusta. Itse koen kosketuksen rentouttavana ja yleisesti kivana.

Joissain tapauksissa toisen ihmisen kosketus voisi olla kielteinen, jos henkilö on esim. epäsiisti jne... (Nainen 26, luokanopettajaopiskelija)

Jokainen saa omasta mielestäni pitää oman tilansa ja itse päättää haluaako päästää ketään koskettamaan. (Nainen, 21, kemian ala)

Kosketan mielelläni, vaikka toisaalta esim. espanjalaisten ym. ulkomaalaisten tervehdykset tuntuvat liian läheisiltä. Parhaita kavereita halaan aina nähdessämme, puolittuja en. (Nainen, 27, luokanopettajaopiskelija)

Varmaan samaan sukupuoleen on enemmän kontaktia muutenkin (puhe). Esim. koulussa opiskelukaverit.

Ihmiset ovat tuntemattomia.

En yleensä ajattele niin tarkasti kosketanko ihmisiä vai en.

(Nainen, 23, kemian opettaja)

Jos en pidä ihmisestä, vältän kosketusta.

Esim. ylpeät, itseään jonain erikoisena pitävät, minua alaspäin katsovat, halveksuvat ihmiset eivät saa kosketustani. Katson sen olevan ”falskia” kosketusta minun puoleltani.

Naisia ja miehiä on yhtä helppo halata/koskettaa jos siihen ei liity em. asioita.

(Nainen 53, erik. sairaanhoitaja)

Joissakin vastauksissa korostettiin suomalaisuutta joko suorasti tai epäsuorasti koskettamattomuuden syynä:

Suomalainen tapakulttuuri on mielestäni yhä varsin jäykkä ja sulkeutunut koskettamisen suhteen. Aina toista ihmistä kosketettaessa on otettava huomioon hänen tunteensa ja fyysinen loukkaamattomuutensa. Vaikka itse olisi avoin ja hyvinkin valmis joka tilanteessa – tulee toinen tuntea tarpeeksi hyvin, ettei aiheuta hänelle mielipahaa tai loukkaa häntä. (Mies, 23, teol. yo /matkailun ohjelmapalveluiden tuottaja)

Olen suomalainen normaali mies. Mikäli en ole nähnyt ihmistä pitkään aikaan haluan koskettaa kättä puristamalla. Miksi ihmiset eivät halua koskettaa on riita ja kauna. (Mies 52, putkimies)

Muutamien mielestä taas kosketus kuului selkeästi vain läheisten välille tai parisuhteeseen, eikä sitä kaivattu muihin tilanteisiin:

Ei mitään erik. syitä. Ei tuntemattomia kosketella. Vain läheisiä. Tyttöystävää. (Mies, 20 vuotta)

En kosketa muita kuin hyviä ystäviäni ja tyttöystävääni. Muiden koskettaminen tuntuu luonnottomalta, enkä halua tehdä minulle luonnottomia asioita. (Mies, 23, kemian ala/soveltava aineopettajuus)

6.5.4 Yhteenveto kosketuksen esteistä

Kysymys kosketuksen esteistä on hyvin tärkeä, jos todella kosketus on niin merkityksellistä, kun monet tutkimukset tuntuvat osoittavan ja kuitenkin tiedämme Suomessa koskettelevamme muuhun maailmaan verrattuna melko vähän tai jopa todella vähän. On hankala arvioida, kuinka rehellisiä tai perusteellisia ihmiset olivat vastatessaan kysymykseen, mutta joka tapauksessa näinkin suuren joukon ollessa kyseessä nousi esille monenlaisia kosketusta estäviä tekijöitä.

Kuten Morriksen (1998, ks. luku 4.1) tutkimusten perusteella saattoi jo aavistaa, monilla ihmisillä erilaiset jännitteet sukupuolten välillä olivat päätekijöitä kosketuksen vaikeudessa. Erityisesti huomiota sai miesten ”homofobisuus”, joka tulee esille monessa vastauksessa miesten välisen kosketuksen puuttumisena tai sen karttamisena. Jännitteet vastakkaisten sukupuolten välillä taas ovat olleet ja tulevat varmasti olemaan ihmisten välillä aina, johtuen seksuaalisesta vetovoimasta heterosuhteissa. Lisäksi voi olla mahdollista, että samaa sukupuolta olevien koskettamisen vaikeus vaikuttaa myös vastakkaisen sukupuolen koskettamiseen ylikorostaen sitä ja tuoden siihen lisäjännitteitä. Muun muassa näitä kysymyksiä pohditaan vielä tarkemmin erikseen luvussa 7.

On myös vääjäämätöntä, että jos kotona perheessä kosketellaan niukasti, lapsen ja nuoren on vaikea oppia sittemmin koskettelemaan runsaasti yleiselläkään tasolla. Luultavasti monet syyt, joita nousi esille (erit. luvussa 6.5.3. esiteltyt), olivatkin seurausta siitä, että ihmiset olivat vain tottumattomia kosketukseen yleisen kulttuuri-ilmapiirin mukaisesti. Ja kuten muutamassa vastauksessa tulikin ilmi, ihmiset mainitsivat nimenomaan Suomen olevan sellainen paikka, jossa ei ole tapana liiemmin kosketella muita.

Mielenkiintoisina yksityiskohtina 53-vuotias nainen mainitsi, ettei voi koskettaa ihmisiä, jotka pitävät itseään parempina kuin muut ja 52-vuotias mies piti riitaa ja kaunaa yhtenä koskettamattomuuden syynä. Kosketus onkin varmasti sen verran herkkä ja läheinen asia, että ihmisten suhteiden on oltava kaikin puolin kunnossa, jotta myönteisessä mielessä tapahtuva koskettaminen on mahdollista.

6.6 Kosketuspelot koululuokassa

Opettajaopiskelijana minua kiinnosti myös kosketus suomalaisessa koululuokassa ja teoriaosuudessakin kohtuullisen laajasti käsitelty aihe lasten hyväksikäytöstä kosketusta estävänä tekijänä. Tutkimuslomakkeen edellisessä kysymyksessä kukaan ei oma-aloitteisesti maininnut välttävänsä lasten koskettelua hyväksikäyttäjäksi leimautumisen pelossa, mutta kun aiheesta kysyttiin koululuokkaan liittyen ja asiasta mainittiin kysymyksessä vielä erikseen, myös tällaisia pelkoja nousi esille. Johtuen siitä, että kaikki tutkimukseen osallistuneet eivät suinkaan olleet opettajaopiskelijoita ja lisäksi ensimmäisinä vastanneille ko. kysymystä ei ollut vielä lomakkeessa lainkaan, tässä on esitelty kaikki vastaukset, joita tuli. On harmillista, että miesten vastauksia tuli mukaan vain yksi, vaikka asia voisi koskettaa heitä vielä enemmän, niin kuin eräs naispuolinen tutkittava myös epäili omassa vastauksessaan.

6.6.1 ”En juurikaan pelkää koskettaa oppilaita koululuokassa”

Reilu puolet vastaajista tuntui koskettelevan oppilaita runsaasti, eikä tuntunut pelkäävän leimautuvansa mitenkään. Heillä oli myös perusteluja sille, miksi oppilaita on hyvä koskettaa. Osalla oli tosin myös selkeitä perusteluja sille, milloin kosketus ei ole järkevää tai on syytä olla varovaisempi. Kaikki kyseisistä vastaajista olivat naisia.

En pelkää. Joskus tosin mietin mitä muut ajattelevat, jos halaan oppilaita. Minulle se on kuitenkin luonnollista halata pikkuoppilaita ja uskon, että eivät oppilaatkaan siitä pahastu. Tietenkin pidän vaistot yllä ja jos arvelen, ettei oppilas tykkää halaamisesta, en halaa. Halaamisessa ja muussa koskettamisessa on ilman muuta aina kuitenkin kunnioitettava toista ihmistä ja otettava huomioon se, että kaikki eivät pidä kosketuksesta. (Nainen 27, luokanopettajaopiskelija)

Kuten jo yllä mainitsin, kosketan oppilaita, yleensä olkapäälle. Olen nykyään tietoinen kosketuksen rauhoittavasta voimasta ja tiedän, että kovinkin voi rauhoittua hetken häntä halattuani/pidettyäni/kosketettuani. Omassa luokassani aion ”viljellä” kosketusta, koska se on osa tasapainoista hyvinvointia. (Nainen 27, luokanopettajaopiskelija)

Kosketan lapsia antaakseni palautetta tai rohkaistakseni. En koe sen olevan liiallista tai mitenkään intiimiä. Myös hiusten pieni ”pörräys” voi herättää oppilaan tekemään työtä. (Nainen 36, luokanopettajaopiskelija)

Luulen että miehet leimataan helpommin ”hyväksikäyttäjiksi” kuin naiset, ja siksi minulla ei ole suurempaa pelkoa kyseisestä leimasta.

Kosketan lapsia luokassa suhteellisen usein ja kosketus kohdistuu aina olkapäälle tai yläselkään. Tyypillinen kosketustilanne on sellainen, missä luokka tekee itsenäistä työtä, ja joku oppilas viittaa tarvitsevansa apua. Silloin saatan hänen kysymykseen vastatessani laittaa käteni esim. hänen olkapäälleen.

Olen huomannut että valtaosa lapsista osoittaa pitävänsä siitä, että heitä kosketetaan. Olen kuitenkin herkkänä lapsen viesteille siitä, haluavatko he tulla kosketetuksi. Mikäli lapsi viestii ettei halua tulla kosketetuksi esim. vetäytymällä, täytyy kosketuksesta silloin pidättäytyä. (Nainen 24, luokanopettaja)

Ohjaan lapsiryhmiä ”työkseni” ja välillä joudun ohjailemaan heitä fyysisellä kosketuksella. Joka kerta kun kosketan lasta, mietin saako tähän lapseen koskea, koska on ihan selvästi eroteltavissa ne lapset, jotka odottavat ja kaipaavat ohjaajan huomiota ja ne lapset, jotka pelästyvät/kavahtavat fyysistä kontaktia. Itse mielelläni kiinnitän lapsen (tai kenen tahansa) huomion koskettamalla, jos en sitä puheella saa. Kosketus osoittaa myös mielestäni yksilöintiä ja välittämistä auktoriteetti-ohjattava -suhteessakin. (Nainen, 25 vuotta)

Voin ihan hyvin mielestäni esim. laittaa käden olkapäälle ilman pelkoa hyväksikäyttäjän leimasta. Samoin voin koskettaa oppilasta, jos jotain (esim. työtapaa) tarvitsee neuvoa kädestä pitäen. Mieluisinta kuitenkin sekä itselle että oppilaalle, ettei turhaa kosketusta ole paljoa. Käden laittaminen oppilaan olkapäälle on tavallaan tarpeellista, eli oppilaan huomiota voi herätellä siten, ellei pelkkä nimeltä kehottaminen ole riittänyt. (Nainen, 29, luonnontieteiden opettaja)

6.6.2 ”Suhtaudun kosketukseen koulussa varauksellisesti tai en kosketa oppilaita lainkaan”

Loput vastanneista olivat pidättyväisempiä kosketuksen suhteen koululuokassa ja heillä oli siihen erilaisia syitä. Osa liittyi selkeästi pelkoon leimautua hyväksikäyttäjäksi, mutta syitä oli muitakin, esimerkiksi oppilaiden tylyt reaktiot kosketuksesta.

Pelkään. On kokemusta siitä kun olen luonnollisesti laskenut käteni oppilaan olkapäälle aiheuttaen oppilaassa ahdistuskokemuksen (lyö aggressiivisesti käteni pois olkapäältään). (Nainen 28, kasvatusala)

Asia tuli aikaisemmin tätä kirjoittaessa mieleen ja ymmärsin samalla, että se on juuri se pelko tai uhka, joka on vähentänyt läheisyyttäni lapsiin. Mielestäni koskettaminen olisi lapselle HYVIN tärkeää, koska siitä myös tiedän, millaisen luottamuksen olen lapselta saanut. Aion tulevaisuudessa kyllä alkuopetuksessa koskettaa lapsia luonnollisesti. Kyse on halauksesta, kun menee hienosti tai käteen tai olkapäähän koskemisesta. Myös kasvot ovat keskeinen osa hellyydenosoitusta. (Nainen 26, luokanopettaja)

Minulle koskettaminen on osoitus kiintymyksestä ja rakkaudesta, joten en ainakaan vielä ole tuntenut tarvetta koskettaa lapsia luokassa. (Nainen 24, matematiikan aineenopettajaopiskelija)

Kaikkia juttuja on tullut kuultua. On tullut tunne, että varovainen pitää olla. Koen että normitunnilla oppilasta voi koskettaa olkapäähän tai käsivarteen, jos tahtoo kohdistaa huomion johonkin. Turha koskettelu voi leimata. Muihin ruumiinosiin (selkä, jalat, maha) voi olla jo eri juttu (liikuntatuntien avustukset pois luettuna). (Nainen 26, luokanopettajaopiskelija)

Ainut mies, joka kysymykseen oli vastannut, teki selväksi, ettei hän aio ottaa minkäänlaista riskiä leimautumisesta, eikä muutenkaan pidä ”vieraiden” koskettamista luonnollisena.

En aio kosketella oppilaita luokassa osittain juuri leimaantumisen pelon vuoksi. Muita syitä aiemmin kirjoittamani luonnottomuus vieraan kosketukseen. (Mies, 23, kemian alan soveltava aineopettajuus)

6.6.3 Koonti: koululuokassa tapahtuvan kosketuksen ongelmallisuus

On valitettavaa, että kysymykseen koululuokassa tapahtuvasta kosketuksesta päätyi lopulta vastamaan vain yksi mies. Osaltaan se johtuu siitä, että kysymys tuli lomakkeeseen mukaan liian myöhään ja osaltaan myös siitä, että luokanopettajaksi opiskelevia miehiä (kuten muitakin miehiä) oli haasteellista saada mukaan osallistumaan tutkimukseen. Voi myös olla, että vastannut mies ei tarkoittanut lapsia puhuessaan kosketuksesta luokassa, koska opiskelee aineenopettajaksi. Yläasteella tai lukiossahan kosketus on luonnollisesti vielä arempi asia, kun kyseessä ovat murrosiän molemmilla puolilla olevat nuoret. Olen itse keskustellut henkilökohtaisesti erään yläasteella toimivan naisliikunnanopettajan kanssa, joka pitää kosketusta tärkeänä, mutta on kuulemma monesti joutunut hankaliin tilanteisiin kosketuksen kanssa tai oppilaat ovat jopa kannelleet asiasta (Henkilökohtainen keskustelu 15.6.2007).

Kysymykseen hyväksikäytön pelosta koululuokassa tämä tutkimus ei siis antanut kattavia vastauksia. Ainoan miehen kommentti kosketuksen karttelusta leimautumisen pelossa kertoo kyllä jotakin, samoin kuin naisopettajan epäily siitä, että miehet saattavat kokea asian vaikeampana, mutta pitemmälle viedyille johtopäätöksille tarvittaisiin suurempi tutkimusjoukko ja enemmän miehiä.

Niiden naisten vastauksista, jotka pitivät kosketusta koululuokassa tärkeänä, kuvastuu selkeästi heidän käsityksensä kosketuksen myönteisestä vaikutuksesta kouluikäisille, mikä tuli esille myös teoriaosuudessa varsinkin Fieldin (2001) tutkimuksissa. Jotkut olivat jopa huomanneet lasten rauhoittuvan tai työtehon paranevan kosketuksen myötä. Siltä kannalta on sääli, jos miesopettajat tai opettajat yleisestikin välttelevät kosketusta koululuokassa.

6.7 Tulosten kokonaistarkastelua

Kokonaisuutena tutkimustuloksissa tuli paljon vahvistusta aikaisemmille tutkimuksille, mutta myös jonkin verran uutta tietoa. Kosketuksen tarpeellisuus ja merkitys tulivat ilmi

vastauksissa selkeästi ja suurin osa tutkittavista tuntui suhtautuvan kosketukseen myönteisesti.

Miesten ja naisten vastauksia vertailtaessa oli huomattavissa, että naisilla oli jonkun verran enemmän sekä kosketuskäyttäytymistä että -myönteisyyttä ja he myös vastasivat useimmiten kysymyksiin miehiä perusteellisemmin. Kuitenkin poikkeuksia löytyi tässä suhteessa molempien sukupuolten edustajista: oli myös paljon koskettelevia ja perusteellisia miehiä, samoin kuin varsin niukkasanaisia naisia, joita kosketus ei tuntunut erityisesti kiinnostavan.

Opiskeluala ja ammatti tuntuivat myös vaikuttavan vastauksiin, jopa melko merkittävästi. Tutkimuksessa oli mukana kaksi suurempaa ryhmää: luokanopettajaopiskelijat ja -opettajat sekä kemian opiskelijat ja opettajat. Näistä luokanopettajapuolen vastaajat olivat yleisesti ottaen kosketusmyönteisempiä ja myös vastasivat kysymyksiin perusteellisemmin. Näyttäisi siis siltä, että luokanopettajiksi hakeutuvilla on jokin ominaisuus, joka lisää kosketusmyönteisyyttä joko koulutuksen tuloksena tai jo ennen koulutukseen siirtymistä. Vastaavasti kemian alalla toimivat tuntuvat suhtautuvan kosketukseen jostain syystä nuivemmin. En ota tässä tutkimuksessa syihin kantaa sen enempää, eikä toisaalta tämän mittakaavan tutkimuksessa voi kovin pitkälle vietyjä johtopäätöksiä tehdä. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että ammattialalla on vaikutusta ja tämänkin tutkimuksen kokonaistulokset saattaisivat olla hieman erilaisia, jos tutkittavia olisi ollut tasaisesti kaikista yhteiskunnassa olevista ammattiryhmistä.

Enäkoski (Enäkoski & Routasalo 1998, 155–156, 182) uskoo omien tutkimuksiensa pohjalta, että kosketusilmapiiri on muuttumassa Suomessa myönteisemmäksi ja että nuoret suhtautuvat siihen avoimemmin kuin vanhemmat sukupolvet. Tutkimukseen osallistui ”sattumalta” myös iäkkäämpi pariskunta, 53-vuotias mies ja 52-vuotias nainen. Kahden vastauksen perusteella ei voi tehdä tietenkään juurikaan johtopäätöksiä, mutta kieltämättä 52-vuotiaan miehen kommentit olivat varsin niukkaa ja kosketuskäyttäytyminen tuntui olevan vähäistä. Lisäksi hän mainitsi olevansa ”suomalainen normaali mies”, millä hän ilmeisesti halusi perustella niukkaa kosketustaan. Jos ajatellaan tällaista asennetta olevan enemmänkin vanhemman sukupolven edustajissa, on selvää, ettei heidän lapsilleenkaan kosketus ole välttämättä

kovin helppoa tai luontevaa. Toisaalta 53-vuotiaan naisen vastaukset taas eivät juurikaan erottuneet nuorempien vastauksista.

Muun muassa Field (2001) ja Morris (1998) puhuivat paljon lemmikeistä ihmisten kosketustarpeen tyydyttäjinä (ks. luku 4.3.1.), mutta tässä tutkimuksessa ainoastaan yksi vastaaja mainitsi niistä ja hänkin lyhyesti. Lapsuuden kosketuskokemuksistaan kertoessaan hän kirjoittaa:

”Lapsena ja teini-iässä [olen] rapsutellut kotieläimiä.” (Nainen, 41, kemian ala.)

Kun tutkimuksessa oli mukana kaikkiaan 36 ihmistä, varmasti useammallakin kuin yhdellä on lemmikki kotonaan tai muunlaisia kontakteja eläimiin. Se, että vain kyseinen henkilö mainitsi niistä oma-aloitteisesti, voi johtua joko siitä, että tutkittavat ovat mieltäneet aiheen täysin ihmisten väliseksi tai sitten siitä, että he eivät pidä lemmikkien koskettelua kovinkaan merkityksellisenä. Niistä olisi voinut toki olla lomakkeessa erillinen kysymys, mutta se olisi saattanut olla liian johdatteleva. Henkilökohtaiset haastattelut olisivat olleet luontevampi keino tiedusteluun, mutta muutaman haastateltavan joukossa ei välttämättä olisi ollut yhtään lemmikkiä omistavaa. Todennäköistä on, että yhtä lemmikistä maininnutta lukuun ottamatta tutkittavat vain mielsivät tutkimuksen koskevan vain ihmisten välistä kosketusta, jolloin he ”unohtivat” lemmikkien merkityksen. Tutkimuksessahan ei noussut esille muitakaan luvussa 4.3 esiteltyjä kosketuksen ”korvikkeita” ilman niitä koskevaa lisäkysymystä.

Tutkimus oli siinä mielessä mielenkiintoinen, että kosketukseen liittyvistä tuntemuksista ja ajatuksista harvoin puhutaan julkisesti. Kosketushan voi olla monille jopa jonkinlainen tabu. Anonyymi kysely kuitenkin mahdollistaa ihmisten avautumisen ja mielestäni tulokset olivatkin kokonaisuudessaan hyvin avartavia ja ajatuksia herättäviä. Tämänkaltaista tutkimusta tarvittaisiin varmasti lisää.

6.8 Tutkimuksen onnistuminen ja luotettavuus

Tutkimukselle asetetut hypoteesit toteutuivat sellaisenaan: Kosketus oli tutkittavien mielestä tarpeellista, ja kosketukseen liittyvän rakastamisen ja välittämisen merkityksestä sekä kosketustilanteen luontevuudesta mainittiin. Kosketusta estävissä tekijöissä tulivat oletetusti selkeästi ilmi kulttuurilliset ja seksuaaliset jännitteet.

Kuten jo tutkimuksen esittelyssä mainitsin, yksi tutkittavista jätti kokonaan vastaamatta kysymyksiin, mutta palautti kuitenkin lomakkeen. Hän oli kirjoittanut siihen näin:

Kysely vaikutti liian henkilökohtaiselta ja ahdistavalta, niin en halunnut täyttää. Tuli melkein ”tunnistuspelko”. Esim. rasti ruutuun -systeemi tai ympäripyöreämmät kysymykset ois parempia. (Nainen, 21, opiskelija)

On totta, että lomakkeen kysymykset olivat varsin henkilökohtaisia, mutta toisaalta se johtui pitkälti itse aiheesta ja ”ympäripyöreämmät” kysymykset eivät välttämättä olisi tuoneet niin paljon tärkeää tietoa tutkimusta ajatellen. Kvantitatiivisen kyselyn hylkäämistä taas perustelin jo tutkimuksen esittelyn yhteydessä. Mitä tulee tunnistuspelkoon, kysely toteutettiin täysin anonyymisti ja luottamuksellisesti, enkä henkilökohtaisesti nähnyt montaakaan tutkimukseeni osallistunutta tai tiennyt, kuka oli mahdollisesti täyttänyt minkäkin lomakkeen. Lisäksi ainoastaan ne, jotka olisivat suostuneet mahdolliseen haastatteluun, antoivat yhteystietonsa sähköpostin tai puhelinnumeron muodossa ja sekin oli täysin vapaaehtoista. Kyseisen henkilön vastaus on kuitenkin siinä mielessä mielenkiintoinen, että se kertoo aiheen arkaluontoisuudesta ja jännitteistä, joita koko tutkimusentekoprosessiin liittyi. Varsinkin miehiä oli vaikea saada vastaamaan kyselyyn ”vapaaehtoisesti” ja omalla ajallaan. Siksi monet kyselytilanteet pyrittiin toteuttamaan luennoilla tai istunnoilla opetusajan puitteissa tai ainakin kyselylomakkeen palauttamiseen kehoitettiin useamman kerran. Lisäksi pyrin saamaan ihmisiä sitoutumaan vastaamaan kysymällä heitä henkilökohtaisesti tai pyytämällä heitä pyytämään omia tuttaviaan vastaamaan.

Koska kyseessä oli laadullinen tutkimus, 36 vastaajan joukkoa voinee pitää kattavana. Lisää tutkittavia olisi mahdollisesti tarvittu siinä tapauksessa, että olisi haluttu tutkia tarkemmin eri ammatti- tai ikäryhmiä. Miehiä olisi tosin voinut olla

enemmän, mutta toisaalta heidän osanottonsa niukkuutta voinee myös pitää jonkinlaisena tutkimustuloksena.

Tutkittavan joukon hajanaisuutta iän ja ammattiryhmien suhteen voidaan kyseenalaistaa näin pienessä tutkimuksessa, mutta itse näkisin sen olleen pelkästään hyvä asia, koska se monipuolisti näkökulmia ja koko tutkielmani teema on ollut tarkastella kosketusilmiötä kokonaisvaltaisesti sekä herättää ajattelua. Kosketus on kuitenkin varsin yleisluontoinen ilmiö, eikä tämänkaltaista kokoavaa suomalaista tutkimusta ole siitä vielä tehty. Rajatumpi teema tai otos tullevat paremmin kysymykseen myöhemmin mahdollisissa jatkotutkimuksissa.

Tutkimuskysymykset vastasivat tarkoitustaan ja asetettuihin tutkimusongelmiin. Lapsuuden kosketushistorian vaikutuksesta myöhempään elämään ei ollut alun perin kysymystä, mutta siitä kysyttiin myöhemmin sähköpostitse. Haastatteluilla olisi saatu vielä varmasti enemmän ja yksityiskohtaisempaa tietoa, mutta tutkimus olisi siinä tapauksessa paisunut liikaa. Toisaalta haastattelijan hyödyntäminen on mahdollista jatkotutkimuksissa.

On syytä uskoa, että tutkittavat olivat rehellisiä vastauksissaan, koska kyse oli aikuisista ihmisistä ja lomake täytettiin anonyymisti. Lisäksi vastauslomakkeessa vielä erikseen kehoitettiin rehellisyyteen. Survey-tutkimuksissahan on aina olemassa riski, että ihmisten vastaukset eivät vastaa täysin heidän todellista käytöstään (esim. McNeill & Chapman 2005, 10), mutta tämäntyppisessä tutkimuksessa tutkittavat tuskin tuntevat suurta tarvetta suoranaisesti valehdella. On tietysti mahdollista, että jotkut vastaajista halusivat omasta asenteestaan riippuen antaa itsestään joko hieman kosketusmyönteisemmän tai kosketuskielteisemmän kuvan, kuin mitä heidän käyttäytymisensä todellisuudessa on, mutta tulosten kannalta sillä on tuskin suurta merkitystä.

7 POHDINTA

Kyselyni kosketuksen merkityksestä suomalaisille sekä suhteellisen laaja katsaus aiempiin tutkimuksiin vastasivat hyvin koko pro gradu -työlleni asetettuihin kysymyksiin. Kosketuksen tarpeellisuus on osoitettu monissa tutkimuksissa eri puolilla maailmaa, eikä oma tutkimukseni tehnyt poikkeusta. Kosketusta voidaan pitää ihmiselle elintärkeänä, etenkin varhaislapsuudessa. Kuitenkaan mikä tahansa kosketus ei vaikuta myönteisesti, vaan sen täytyy olla vastaanottajalle mieluista ja luonnollista. Myönteisen kosketuksen peruselementtejä näyttäisivät olevan välittäminen osana kosketusta, mutta sillä on huomattu myönteisiä fysiologisia vaikutuksia sellaisenaankin. Tarkkaa rajaa fyysisen ja henkisen puolen välille merkityksellisyydessä on vaikea vetää. Yleisesti ottaen kosketusta voitaneen pitää tehokkaana rakkauden ja välittämisen osoittamisen keinona, jolloin myös vastaanottajan on helpompi tuntea itsensä merkitykselliseksi ja huomatuksi.

Kosketusta estäviä tekijöitä selvitin sekä Morriksen (1988) tutkimusten ja pohdintojen pohjalta että kysymällä suomalaisilta heidän omia pelkojaan kosketukseen liittyen. Kulttuurien välistä vertailua ei valitettavasti omassa tutkimuksessani ollut mukana, mutta näyttäisi siltä, että ainakin suomalaisilla kosketusta estäviä tekijöitä oli lukuisia. Jotkut ”ylimalkaiset” vastaukset saattoivat viestiä siitä, että tutkittavat eivät itse nähneet enempää kosketusta tarpeellisenakaan, vaan niukka kosketuskulttuuri oli heidän mielestään luonnollista. Toisaalta monet vastaajat valittelivat, että Suomessa kosketus on hankalaa, vaikka he itse olisivat valmiimpia koskettelemaan enemmänkin. Jos kosketus kuitenkin näyttäisi olevan niin elintärkeää ihmisen hyvinvoinnille, kun monessa tutkimuksessa on tullut ilmi, toivoa sopii, että tämänkaltaiset asenteet lisääntyisivät maassamme. Toivon mukaan myös tämä työ auttaisi omalta osaltaan siinä kehityksessä.

Yksi merkittävimmistä kosketuksen esteistä ainakin miesten kohdalla on homofobia. Itsekin olen miehenä joutunut pohtimaan toden teolla omaa suhtautumistani miesten kosketukseen ja niitä pelkoja ja asenteita, joita siihen liittyy. Tilanne voi olla hankala erityisesti yksinelävien miesten kohdalla, jotka ajautuvat helposti kosketustyhjiöön: kosketus naisten kanssa voi olla harvinaista tai ongelmallista

seksuaalisten rajoitteiden vuoksi ja miesten kanssa sitä pidetään ”homoiluna”. Oma perhe ei myöskään välttämättä tuo ratkaisua ongelmaan, koska siinäkin tapauksessa, että vanhemmat asuisivat lähellä tai samassa kodissa, suomalainen mies tuskin kokee kovin miehekkäänä nauttia aikuisena läheisyydestä vanhempiansa tai sisarustensa kanssa.

Mistä sitten suomalaisten voimakas homofobia on peräisin? Länsimaissa homofobisiin asenteisiin voi ajatella vaikuttavan sen, että kristinusko suhtautuu homoseksuaalisuuden harjoittamiseen kielteisesti. Mutta toisaalta esimerkiksi islaminuskossa kanta on sama, ellei vielä jyrkempi, ja kuitenkin erään aiemmin esille tulleen tutkimuksen mukaan esimerkiksi Turkissa miehet koskettelevat toisiaan avoimesti (Barker & Buchanan-Barker 2006, 16.) ja arabimiehet monissa maissa saattavat jopa kävellä käsi kädessä (Enäkoski & Routasalo 1998, 73). Lisäksi Raamattu ainakaan itsessään ei suhtaudu negatiivisesti miesten väliseen läheiseenkin kosketukseen. Päinvastoin, sieltä löytyy monia esimerkkejä miesten välisestä intiimistä kanssakäymisestä, jollaista länsimaisessa kulttuurissa pidettäisiin varmasti todella ”homomaisena” (Esim. 1. Sam. 18:1, 1. Sam. 20:41–42, Joh. 13:23–25, 2. Kor. 13:12). Samoin sisaruussuhteet tuntuvat olevan Raamatussa hyvin läheisiä, joskus jopa läheisempiä kuin seurustelukumppaneiden (Laul. 8:1).

Olen itse kiinnittänyt huomiota, että seurakuntapiireissä – niissäkin joissa homoseksuaalisuus tuomitaan jyrkästi – miesten välistä koskettelua saattaa esiintyä hyvin paljon, joskus jopa päihtyneisiin miehiin verrattavasti. Aiemmin esiteltyissä Roesen tutkimuksissahan miesten välinen kosketusaktiivisuus korreloi suoraan heidän homofobisten näkemyksiensä kanssa, mikä ei siis näyttäisi pätevän tällaisissa tapauksissa.

Myös Enäkoski (Enäkoski & Routasalo 1998, 158–159) valittelee sitä, että miesten välinen kosketus on Suomessa hyvin vaikeaa. Hän kuitenkin pitää ongelmien syynä suomalaisten homokielteisyyttä ja sitä, että homot eivät uskalla tuoda julki suuntautuneisuuttaan syrjimisestä pelossa. Enäkosken kannanotosta kuvastuu käsitys, että miesten välinen kosketus on sama asia kuin homoseksuaalisuus, joka on tietysti vääristynyt. Omasta mielestäni on juuri ristiriitaista, että vaikka Suomessa homoseksuaalisuus näyttää saavan entistä enemmän ja enemmän hyväksyntää, miesten välinen koskettelu muussa mielessä ei välttämättä tunnu olevan yleistymässä vastaavasti. Miksi ei voitaisi ajatella miesten välisen koskettelyn todellakin olevan vain

normaalia läheisyyttä ilman mitään homoseksuaalisia ajatuksia? Varsinaista homoseksuaalisuutta ja sen oikeana tai vääränä pitämistä voi käsitellä erikseen muussa yhteydessä.

Miehet eivät ole kuitenkaan ainoita, jotka Suomessa saattavat kärsiä kosketuspuutteesta. Myös tytöt saattavat ajautua tilanteeseen, jossa kosketeltavia ystäviä ei ole, eikä sisarustenkaan koskettelu tunnu luontevalta. Molempien sukupuolten kohdalla voi olla silloin ongelmana, että varsinkin nuoruudessa kosketus painottuu liikaa parisuhteeseen ja se saattaa saada jopa läheisriippuvuuden oireita fyysisyyden liiallisena painottumisena. Olen joskus miettinyt, että voisiko se mahdollisesti olla myös yksi syy lukemattomiin eroihin – ihmiset eivät valtavassa kosketusnälässään malta tutustua toisiinsa riittävästi henkisellä tasolla ja ajautuvat läheisyysnautinnon perässä suhteisiin ihmisen kuin ihmisen kanssa?

Paitsi seurustelukumppanin, myös oman perheen ja lasten hankinta varmasti helpottaa kosketuspulaa. Lapsia saa vanhemman roolissa kosketella ainakin pieninä niin paljon kuin tekee mieli, ja se on erityisen tärkeää myös lapsille. Seuraava pulmallinen vaihe tulee siinä vaiheessa, kun omat lapset saavuttavat murrosiän. Myöhemmin helpotusta voivat luultavasti tuoda lastenlapset.

Kun puhutaan kosketuksen esteistä, on ymmärrettävää, että arveluttavissa tilanteissa ihmiset haluavat ”ottaa varman päälle” ja olla mieluummin koskettamatta kuin ottaa riskejä. Terapiassakin tiedetään, että potilaan koskettaminen, ”ei-eroottinenkin”, voi tietenkin johtaa seksuaaliseen kanssakäymiseen enemmän kuin koskettamattomuus (Swade ym. 2006). Myös koulussa riskit opettajien ja oppilaiden välillä ovat olemassa. Kun kuitenkin tutkimustieto kosketuksen merkityksestä ja tarpeellisuudesta on niin selkeää, olisi tärkeää löytää tasapaino riittävän kosketuksen ja turvallisuuden välillä. Itse uskon, että Suomessa tällä hetkellä ongelmana koskettamisessa ei todellakaan ole turha ”riskinotto” vaan enemmän juuri liiallinen varauksellisuus. Kosketuksellahan voitaisiin lisätä hyvinvointia ja ehkä jopa ehkäistä itsemurhia (vrt. Morris: Ihmiset saattavat tehdä jopa itsemurhia kosketuspuutteessa ja lisäksi monet henkiset ja emotionaalisperäiset sairaudet voivat juontaa juurensa läheisyyden kaipuusta, Morris 1998; 97, 138, 142–144.) WHO:n tilastojen mukaan (Suicide prevention, WHO 2009) Suomi onkin itsemurhatilastoissa maailman kärkimaita yhdessä monien Aasian ja Euroopan maiden kanssa, joita joidenkin

tutkimusten mukaan pidetään myös koskemattomuuskulttuureina (ks. luku 2.1.3). Suomalaiset 15–24 -vuotiaat tytöt tekevät WHO:n mukaan vuosittain jopa toiseksi eniten itsemurhia koko maailmassa ja saman ikäluokan pojat viidenneksi eniten (HS.fi. 12.6.2007).

Voisiko suomalaisten runsas alkoholinkäyttö myös johtua osaltaan siitä, että ihmiset tuntevat itsensä estyneiksi ja alkoholi vapauttaa näistä ”rajoitteista” ja jopa sallii kosketuksen? Alkoholia ainakin tunnutaan pitävän hyvänä syynä koskettaa ketä tahansa, jopa miehen toista miestä.

Toisaalta, kuten jo aiemmin olen maininnut, Enäkoski (Enäkoski & Routasalo 1998, 155–156, 182) esittää omien tutkimustensa pohjalta, että hänen mielestään ilmapiiri Suomessa on muuttumassa kosketusmyönteisempään suuntaan. Aika ja tulevat tutkimukset tulevat näyttämään, millaiseksi kulttuurimme tässä suhteessa kehittyy.

8 LOPPUSANAT

Halusin työssäni käsitellä kosketusta mahdollisimman laajasti, koska aiempaa tutkimusta on olemassa niin vähän ja yksi tavoitteeni oli herättää aiheesta ajatuksia ja keskustelua. Laaja-alainen lähestymistapa vaikutti kuitenkin vääjäämättä siten, että joidenkin kosketuksen osa-alueiden tarkastelu jäi pintapuoliseksi. Jatkotutkimusta ajatellen olisi tärkeää tarkastella yksityiskohtaisemmin esimerkiksi koululuokassa tapahtuvaa kosketusta ja erityisesti miesopettajien suhtautumista siihen. Myös sellainen kulttuurien välinen vertailu olisi varsin tervetullutta, jossa suomalaisten koskettelua verrattaisiin muihin kulttuureihin. Silloin voisi mahdollisesti löytyä selkeää todistetta sille, että suomalaiset todella koskettelevat vähän kansainvälisessä mittapuussa. Lisäksi ainakin itseäni jäi kiinnostamaan tutkimukseni ja Enäkosken (Enäkoski & Routasalo 1988) tutkimusten pohjalta, miten paljon vanhempien ja nuorempien ikäpolvien asenteet kosketusta kohtaan todella eroavat Suomessa tai onko niissä havaittavissa mitään mainittavaa eroa.

Osa lähdekirjallisuudestani oli melko vanhaa, mutta itse uskon, että tällaisen aiheen ympärillä asiat ja löydöt eivät useinkaan ”vanhene”. Kulttuuri voi kyllä muuttua, mutta ihmisten perustarpeet pysyvät melko lailla samoina. Toki tutkimusjatkumolla on hyvä yrittää löytää mahdollisimman tuoreita tutkimuksia ja siihen olen pyrkinytkin, mutta esimerkiksi Morriksen jo hyvän iän saavuttaneet pohdinnat soveltunevat lähes sellaisenaan myös 2000-luvulle – varsinkin, jos niihin ei suhtaudu absoluuttisena totuutena vaan antaa niiden toimia ajattelun, pohdiskelun ja oman toiminnan tarkastelun herättäjinä. Se onkin ollut koko työni tarkoitus ja päämäärä.

LÄHTEET

- Ackerman, D. 1991. Aistien historia. Suom. S. Heikinheimo. Porvoo: WSOY.
- Andersen, J. F., Andersen, P. A. & Lustig, M. W. 1987. Opposite sex touch avoidance: A national replication and extension. *Journal of Nonverbal Behavior* 11, 89–109.
- Barker, P & Buchanan-Barker, P. 2006. Stay in Touch. *Nursing Standard* 21, 16–18.
- Barnett, L. 2005. Keep in touch: The importance of touch in infant development. *Infant Observation* 8, 115–123.
- Barnlund, D. C. 1975. Communicative styles in two cultures: Japan and the United States. Teoksessa A. Kendon, R. M. Harris & M. R. Key (toim.) *Organization of behavior in face-to-face interaction*. The Hague: Mouton.
- Broverman, I. K., Vogel, S. R., Broverman, D. M., Clarkson, F. E. & Rosenkranz, P. S. 1972. Sex-role stereotypes: A current appraisal. *Journal of Social Issues* 28, 59–78.
- Cigales, M., Field, T., Hossain, Z., Pelaez-Nogueras, M. & Gewirtz, J. 1996. Touch among children at nursery school. *Early child development and care* 126, 101–110.
- Cunningham, N., Anisfield, E., Casper, V. & Nozyce, M. 1987. Infant carrying, breast feeding, and mother-infant relations. *The Lancet* 14, 379.
- Deethardt J. F. & Hines, D. G. 1983. Tactile communication and personality differences. *Journal of Nonverbal Behavior* 8, 143–156.
- Dibiase. R. & Gunnoe J. 2004. Gender and cultural differences in touching behavior. *The Journal of Social Psychology* 144, 49–62.
- Ekman, H. 1999. Kevyt kosketus hoitomuotona. Vapaa suomennos Annika Forsbergin ja Pernilla Sondellin lopputyöstä. *Hieroja* 3. Tulostettu 1.12.2006. <http://www.khl.fi/taktil%20stimulering.pdf>
- Enäkoski, R. & Routasalo, P. 1998. *Kosketuksen voima*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Field, T. 1999. American adolescents touch each other less and are more aggressive toward their peers as compared with French adolescents. *Adolescence* 34, 753–758.
- Field, T. 2001. *Touch*. Massachusetts: The MIT Press.

- Field, T. 1998. Touch therapy effects on development. *International Journal of Behavioral Development* 22, 779–797.
- Halberstadt, A. G. 1985. Race, socioeconomic status, and nonverbal behavior. Teoksessa A. Siegman & S. Feldstein (toim.) *Multichannel integrations of nonverbal behavior*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hall, E. T. 1990. *The hidden dimension*. Uusintapainos vuodelta 1966. New York: Doubleday Anchor.
- Hall, J. A. & Veccia, E. M. 1990. More "touching" observations: New insights on men, women, and interpersonal touch. *Journal of Personality and Social Psychology* 59, 1155–1162.
- Henkilökohtainen keskustelu 15.6.2007. Nainen, yläkoulun liikunnanopettaja.
- Henkilökohtainen keskustelu 15.8.2006. Nuori nainen.
- Henkilökohtainen keskustelu 15.4.2006. Nuori mies.
- Henkilökohtainen keskustelu 12.5.2005. Timo Koponen.
- Henley, N. M. 1977. *Body politics: Power, sex and nonverbal communication*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Heslin, R. & Alper, T. 1983. Touch: A bonding gesture. Teoksessa J. Wiemann & R. Harrison (toim.) *Nonverbal Interaction*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Heslin, R. & Patterson, M. 1982. *Nonverbal behavior and social psychology*. New York: Plenum Press.
- HS.fi. 12.6.2007. Suomalaislapset voivat huonoimmin Pohjolassa. Viitattu 21.4.2009.
<http://www.hs.fi/artikkeli/1135227960827>
- Jorgenson, J. 1996. Therapeutic use of companion animals in health care. *Journal of Nursing Scholarship*. 29: 249–254.
- Jourard, S. M. 1966. An exploratory study of body-accessibility. *The British Journal of Social and Clinical Psychology* 5, 221–231.
- Knapp, M. L. & Hall, J. A. 2002. *Nonverbal communication in human interaction*. Fifth Edition. U.S.A.: Wadsworth – Thomson Learning.
- Kunnat.net. 10.6.2008. Lasten ja nuorten tuen tarve kasvaa. Viitattu 24.11.2009.
http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;60;41305;132433;139235;139421

- Jakonen, T. 2004. Hieronta psykiatrisen potilaan auttamismenetelmänä. Lapin yliopisto. Väitöskirja.
- Jorgenson, J. 1997. Therapeutic use of companion animals in health care. *Journal of Nursing Scholarship* 29, 249–254.
- Lee, J. S. & Guerrero, L. K. 2001. Types of touch in cross-sex relationships between coworkers: Perceptions of relational and emotional messages, inappropriateness, and sexual harassment. *Journal of Applied Communication Research* 29, 197–220.
- McDaniel, E. & Andersen P. A. 1998. International patterns of interpersonal tactile communications: A field study. *Journal of Nonverbal Behavior* 6, 148–162.
- Majamaa, H. 2003. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja tilastoharhat. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 24. Espoo.
- Mazzarella, M. 2006. Hyvä kosketus. Suom. R. Viitanen. Helsinki: Tammi.
- McNeill, P. & Chapman, S. 2005. *Research Methods*. Third Edition. London & New York: Routledge.
- Montagu, A. 1971. *Touching – the human significance of the skin*. New York: Harper & Row.
- Molander, H. 1996. Lapsi aikuisten armoilla – miten suojaan lasta joutumasta lapsiseksi uhriksi? Helsinki: Otava.
- Morris, D. 1988. *Hellyyden anatomia*. Suom. O. Suihkola. Helsinki: Otava.
- Mäkelä, J. 2005. Kosketuksen merkitys lapsen kehityksessä. *Suomen lääkärilehti* 60, 1543–1549.
- Neill, S. R. St J. 1991. Children's Responses to Touch: A Questionnaire Study. *British Educational Research Journal* 17, 149–163.
- O'Donohue, W. & Fanetti, M. 1999. Jäitä hattuun – seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn arviointi. Teoksessa Suomela, A & Furman B. (toim.) *Seksuaalinen noitavaino – kirjoituksia aikamme tabusta*. Porvoo: Mieli-kirjat.
- Peck, J & Childers, T. 2003. Individual Differences in Haptic Information Processing: The "Need for Touch" Scale. *Journal of Consumer Research* 30, 430–442.
- Piper, H. & Smith H. 2003. 'Touch' in educational and child care settings: Dilemmas and responses. *British Educational Research Journal* 29/6, 879–894.

- Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos.
- Rautajoki, A. 1996. *Terapeuttinen kosketus*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Rosenfield, L. B., Kartus, S. & Ray, C. 1976. Body accessibility revisited. *Journal of Communication* 26, 27–30.
- Rosqvist, E. 2003. *Potilaiden kokemukset henkilökohtaisesta tilastaan ja sen säilymisestä sisätautien vuodeosastoilla*. Oulun yliopisto. Väitöskirja.
- Routasalo, P. 1997a. Fyysinen kosketus iäkkäiden potilaiden kokemana. *Gerontologia* 11, 292–299.
- Routasalo, P. 1997b. *Touch in the nursing care of elderly parents*. Turun yliopisto. Väitöskirja.
- Selin, R. 2003. Kosketa. Se kannattaa. *Tiede* 2, 24–26.
- Suicide prevention. WHO 2009. Viitattu 21.4.2009.
http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/
- Suomela, A. (toim.) 1997. *Kriittisiä näkökulmia lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittelyyn*. Helsinki: Sexpo/Edita.
- Suomela, A & Furman, B. (toim.) 1999. *Seksuaalinen noitavaino – tieteellisiä kirjoituksia aikamme tabusta*. Porvoo: Mieli-Kirjat.
- Swade, T., Bayne, R. & Horton, I. 2006. Touch me never? *Therapy Today* 17, 41–41.
- Weiss, S. J., Wilson, P., Jonn Seed, M. & Paul, S. M. 2001. Early tactile experience of low birth weight children: Links to later mental health and social adaptation. *Infant and Child Development* 10, 93–115.
- Westermarck-efekti. Viitattu 13.4.2009. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Westermarck-efekti>
- Williams, S. J. & Willis, F. N. 1978. Interpersonal touch among preschool children at play. *The Psychological Record* 28, 501–508.
- Willis, F. N. & Hoffman, G. E. 1975. Development of tactile patterns in relation to age, sex and race. *Developmental Psychology* 11, 866.
- Willis, F. N. Rawdon V. A. 1994. Gender and national differences in attitudes toward same-gender touch. *Perceptual and Motor Skills* 78, 1027–1034.
- Willis, F. N. & Reeves, D. L. 1976. Touch interactions in junior high students in relation to sex and race. *Developmental Psychology* 12, 91–92.

- YLE Uutiset. 13.7.2009 (päivitetty 14.7.2009). Masennukseen sairastuu yhä useampi suomalainen. Viitattu 24.11.2009.
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2009/07/masennukseen_sairastuu_yha_useampi_suomalainen_859764.html
- YLE Uutiset. 14.4.2009. Tutkimus: Oikeanlainen kosketus poistaa kipua. Viitattu 22.4.2009.
http://yle.fi/uutiset/terveys_ja_hyvinvointi/2009/04/tutkimus_oikeanlainen_kosketus_poistaa_kipua_677525.html?origin=rss
- YLE Uutiset. 14.11.2007 (päivitetty 31.10.2008). Lapsuus ratkaisevaa mielenterveysongelmien synnyssä. Viitattu 24.11.2009.
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2007/11/lapsuus_ratkaisevaa_mielenterveysongelmien_synnyssa_257274.html
- YLE Uutiset. 8.4.2008 (päivitetty 31.10.2008). Oppilaat oireilevat – opettajat uupuvat. Tulostettu 26.2.2009. http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2008/04/oppilaat_oireilevat_-_opettajat_uupuvat_289408.html
- Yoder, T. R. 2006. Loving touch: the benefits of infant massage. EBSCO Publishing. Tulostettu 1.12.2006. <http://www.swedish.org/16698.cfm>

LIITE: KYSELYLOMAKE

**Pro gradu -tutkielma:
Kosketuksen merkitys
Kyselylomake**

**Jukka Koponen
Jyväskylän yliopisto
Opettajankoulutuslaitos**

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ihmisten suhtautumista fyysiseen kosketukseen. Vastaa kysymyksiin avoimesti ja rehellisesti. Lomakkeeseen ei tule nimeä. Jos mahdollista, pohdi kysymyksiä ja kokemuksiasi ajan kanssa.

Ikä _____ Sukupuoli _____ Opiskeluala/Ammatti _____

Kysymykset: (jatka tarvittaessa vastauksia kääntöpuolelle)

1. Kerro lapsuuden ja nuoruuden kosketuskokemuksistasi, jotka ovat jääneet eniten mieleesi. Kuka kosketti ja miten? Oliko kosketus sinulle myönteinen vai kielteinen kokemus?

2. Olisitko kaivannut lapsuudessasi/varhaisnuoruudessasi enemmän fyysistä kosketusta? Millaista? Kenen taholta?

3. Kuvaile omaa kosketuskulttuuriasi tällä hetkellä (ei-seksuaalinen kosketus). Ketä/keitä useimmin kosketat? Millä tavalla?

4. Mikä merkitys fyysisellä kosketuksella on ollut sinulle? Entä tällä hetkellä? Millaisena pidät yleensä ihmisten tarvetta tulla kosketetuksi?

5. Kerro syitä, joiden vuoksi et kosketa ihmisiä enemmän kuin tällä hetkellä teet. Jos kyseessä on haluttomuus, kerro, miksi et halua. Jos kyseessä on muita tekijöitä, kerro niistä. Erottele vastauksessasi koskettaminen samaa ja vastakkaista sukupuolta kohtaan. Voit myös pohtia, mitkä tekijät yleensä saattavat estää ihmisiä koskettamasta toisiaan.

6. Seuraava kysymys vain luokanopettajaopiskelijoille tai opettajille: Pelkäätkö leimautuvasi ”hyväksikäyttäjäksi” tai muuten poikkeavaksi, jos kosketat lapsia luokassa? Perustele vastauksesi. Kerro myös, millaisesta kosketuksesta on kysymys.

Jos olet käytettävissä haastattelua varten, voit laittaa tähän sähköpostiosoitteesi yhteydenottoa varten. Haastattelussa käydään kokemuksia ja ajatuksia läpi perusteellisemmin (lähinnä lomakkeen kysymysten pohjalta), ja se on myös täysin luottamuksellinen. Haastattelumateriaali on hyvin tärkeää tutkimuksen onnistumiseksi.

Sähköpostiosoite: _____

Kiitos vastauksistasi!!

Lisätietoja, huomioita, jotain muuta aiheesta kysymysten ulkopuolelta: